

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra systematické teologie

Marek Ovčáčík

Den odpočinku

***Šabat a den Páně; dar Boha člověku ke svobodě a lidské
důstojnosti***

Magisterská práce

Obor: Teologie

Zaměření: Teologické nauky

Vedoucí práce: doc. Thlic. Mgr. Dominik Opatrný, Th.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou práci vypracoval samostatně a použil jsem jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 28. 8. 2021

Podpis autora práce

Děkuji doc. Thlic. Mgr. Dominiku Opatrnému, Th.D. za odborné vedení práce, vstřícnost a podněty. Děkuji rodičům a sourozencům, kteří převzali část mých povinností a tak mi umožnili práci napsat. Bez jejich vstřícnosti by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod	7
1 Etika a teologie dne odpočinku v knihách Starého zákona	9
1.1 Biblická zpráva o stvoření světa	9
1.2 Situace prvních lidí	10
1.3 Dar svobody lidstvu prostřednictvím Izraele	11
1.4 Šabat.....	12
1.5 Obraz dne odpočinku před zjevením Desatera.....	14
1.6 Stanovení sedmého dne, Šabatu, jako dne Hospodinova /knihy Exodus a Deuteronomium/, Boží smlouva s lidem, Desatero	15
1.7 Příkázání dne odpočinku a jeho vztah k prvnímu příkázání	18
1.8 Příkázání sedmého dne v Desateru knihy Exodus	19
1.9 Příkázání sedmého dne v Desateru knihy Deuteronomium	19
1.10 Oslava sedmého roku odpočinutí	20
1.11 Právo a právní předpisy vztahující se ke dni odpočinku – sedmému dni, sedmému roku a milostivému létu	21
1.12 Knihy Starého zákona jako zdroj etiky	22
1.13 Knihy Genesis, Exodus a Deuteronomium jako zdroj pro poznání příkazu dne odpočinku.....	24
1.14 Požadavek Boha ke svčení sedmého dne v hlásání proroků a v životě vyvoleného národa.....	26
2 Den odpočinku v životě Ježíše Krista	29
2.1 Ježíšova etika a její dobový kontext.....	29
2.2 Etika dne odpočinku v životě Ježíše Krista.....	32
2.3 Ježíš v hrobě.....	40
2.4 Neděle v životě Ježíše Krista	41
3 Sobota a neděle v době apoštolské	45
3.1 Sobota ve skutcích apoštolů	45
3.2 Neděle ve Skutcích apoštolů	46
3.3 Sobota a neděle v Pavlových listech, Pavlova etika	47
3.4 Den Páně a odpočinutí ve Zjevení	51
4 Den odpočinku v křesťanské teologii a životě.....	53
4.1 Křesťanská teologie soboty	53
4.2 Bílá sobota.....	54
4.3 Od Šabatu k neděli	54
4.4 Neděle den Páně a den odpočinku	57

4.5	Nedělní povinnost	59
4.6	Teologie neděle	60
4.7	Nedělní liturgie.....	60
4.8	Slovo v liturgii neděle	61
4.9	Eucharistická oběť v liturgii neděle	62
5	Den odpočinku v křesťanské etice a sociální nauce církve.....	64
5.1	Význam neděle z hlediska sociální nauky církve	64
5.2	Neděle z pohledu křesťanské etiky	66
5.3	Klid od práce	68
6	Neděle v dnešní době, ztráta náboženského charakteru neděle ve společnosti, misijní identita neděle.....	70
	Závěr	72
	Prameny	74
	Literatura	74
	Internetové zdroje.....	76
	Seznam příloh.....	81
	Anotace	82
	Annotation	83
	Přílohy.....	84
	Příloha 1: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Kompendiu sociální nauky církve z roku 2004.....	84
	Příloha 2: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Katechismu Katolické církve z roku 1997	86
	Příloha 3: Přehled ustanovení týkajících se dne odpočinku v Kodexu kanonického práva z roku 1983	89
	Příloha 4: Stručný přehled etiky a teologie dne odpočinku v Sacramentum caritatis, v apoštolské exhortaci Benedikta XVI. o Eucharistii, zdroji vrcholu života a poslání církve z roku 2007	89
	Příloha 5: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Rerum novarum, encyklice papeže Lva XIII. k sociálním otázkám z roku 1891.....	91
	Příloha 6: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Centesimus annus, encyklice Jana Pavla II. z roku 1991 k stému výročí Rerum novarum Lva XIII. ..	92
	Příloha 7: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Laborem exercens, encyklice Jana Pavla II o lidské práci z roku 1981	93
	Příloha 8: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Gaudium et spes, pastorální konstituci Druhého vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě z roku 1965	95
	Příloha 9: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Laudato si, encyklice papeže Františka o péči o společný domov z roku 2015	96

Příloha 10: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Dies Domini, apoštolském listu Jana Pavla II. o svěcení dne Páně z roku 1998	97
Příloha 11: Neděle v zákonech České republiky	102
Resume.....	103
Summary.....	104

ÚVOD

Den odpočinku zažije člověk ve svém životě mnohokrát. Dokonce tolikrát, že jej bere jako samozřejmost, která ani nestojí za myšlenku. Považuje jej za zcela běžnou dobu, určenou k tělesnému i duševnímu nabrání sil. Tak běžnou dobu, že ani netuší, jak vznikl, jak se formoval jeho obsah a jak k nám mluví jeho poselství dnes. Postupem času se den odpočinku stal součástí „víkendu“, dvou dnů volna, v nichž se stále více ztrácí jeho výlučný charakter, neboť způsob života a trávení času o víkendu je jiný, odlišný od původního náboženského záměru.

Etika dne odpočinku je v současné době, zejména v morální teologii, velmi diskutovaná. Důvodem je měnící se charakter a jeho náplň, což vede k mnoha úvahám, které na jednu stranu chtějí ukázat krásu tohoto dne, na druhou stranu připomínají závaznost a povinnost jej dodržovat.

Prvním zdrojem etiky dne odpočinku je Písmo svaté, knihy Starého zákona, ve kterých se nachází zprávy o důvodech a závaznosti jeho dodržování ve světle Staré smlouvy. Dalším zdrojem je Písmo svaté, knihy nového zákona, v němž je pohled na den odpočinku formován učením a životem Ježíše Krista. Tak se pohled na den odpočinku stává syntézou starozákonní a novozákonní zkušenosti, jak je známo z hlásání a života apoštolů a jejich následovníků.

První zprávy o svěcení, náplni a teologii dne odpočinku máme již od starověkých autorů, z nichž texty Plinia Mladšího (61–113) a svatého Justina (+ asi 165) patří k nejstarším. Velké množství textů ohledně dne odpočinku pochází také z dnešní doby, zejména díky dříve zde zmiňované diskusi. Oficiální církevní dokumenty, teologické články, kázání; literatura ze sekulární oblasti, novinové články a komentáře televize, ty bývají často reflexí na postoj církve obecně k etickým otázkám... To všechno jsou zdroje poznání dne odpočinku.

Cílem práce je ukázat hodnotu dne odpočinku. Ukázat, že den odpočinku není jen nějaké obyčejné volno ustanovené člověkem, ale Boží záměr ke svobodě a jeho důstojnosti. Dále bych chtěl den odpočinku představit s jeho náboženským charakterem, neboť náboženský charakter pro něj zajišťuje významovou stabilitu po celá staletí a tisíciletí. Náboženský charakter však nemůže sloužit jen postavení a vážnosti samotného dne odpočinku. To by bylo málo. Musí sloužit člověku. Když člověk chválí Boha, posvěcuje především sebe.

Při psaní práce využiji ke studiu literaturu z oblasti teologie, historie, ekonomie, etiky, v neposlední řadě též normativní literaturu. Konkrétně se jedná o Písmo svaté Starého a Nového zákona, výklady Písma, teologické slovníky, články v teologických časopisech, kompendia křesťanské etiky, Katechismus Katolické církve a kodex kanonického práva.

Den odpočinku má svoji specifickou terminologii vázanou na dějiny spásy a úhel teologického pohledu. Proto bych chtěl na začátku práce tuto terminologii vymezit. Jména a označení dne odpočinku v Písmu a teologické literatuře: den odpočinku, sedmý den, Šabat /Sabbat/, sobota (tato označení poukazují častěji na starozákonní pohled); den odpočinku, sedmý den, osmý den, první den, první den po sobotě, den Páně, den Vzkříšení, den Slunce, den Zmrtvýchvstání (označení pro novozákonní a křesťanský pohled).

Struktura práce bude koncipována na základě reflexe dějin Spásy a života církve v časové posloupnosti: Den odpočinku v knihách Starého zákona: Geneze, Exodus, Deuteronomium, starozákonní etika; den odpočinku v knihách Nového zákona: Evangelia – sobota a neděle v životě Ježíše Krista, Ježíšova etika; křesťanské chápání Šabatu a teologie Bílé soboty; skutky apoštolů – sobota a neděle v životě apoštolů, Pavlovské listy – teologie a etika apoštola Pavla, den Páně a odpočinek v knize Zjevení; historický vývoj, od Šabatu k neděli; neděle jako den Páně a den odpočinku; teologie neděle; neděle pohledem etiky; neděle pohledem sociální nauky církve; neděle v dnešní době. Závěr. Příloha: přehled etiky a teologie církevních dokumentů týkajících se dne odpočinku, Kodex kanonického práva, zákon České republiky.

Napsat práci na téma dne odpočinku mě napadlo zejména z osobních důvodů. Mám dvě zaměstnání a občas, v letním období často, není v mých silách úplně důsledně slavit den odpočinku cele jako den bez práce. I když na mši svatou chodím pravidelně a mám na jedné nedělní bohoslužbě službu asistence u oltáře, vždy jsem si uvědomoval, že to není zcela správně prožitý sváteční den. Napsáním této práce jsem chtěl porozumět dnu Páně v celém jeho významu a zároveň se, alespoň trochu, vypořádat s tímto nedostatkem v mém životě.

„Já jsem Hospodin tvůj Bůh. To znamená: Mé přikázání je život a svoboda.“¹

1 ETIKA A TEOLOGIE DNE ODPOČINKU V KNIHÁCH STARÉHO ZÁKONA

Knihy Starého zákona jsou zcela unikátním zdrojem teologie a etiky. Bůh vstupuje do lidského života a dějin způsobem, který člověka inspiruje a zavazuje jednat ve prospěch eticky pozitivního cíle: vzniká zkušenost, která dává lidem možnost nově a spravedlivě utvářet prostředí, ve kterém žijí. Na tomto základě se definuje lidský život ve vztahu k Bohu a člověku. Lidská bytost již není jen ekonomickou veličinou a hmotnou skutečností, ale má vlastní důstojnost a svobodu. Tímto pohledem nahlížíme i na přikaz slavit sobotní den odpočinku, neboť Šabat je připomínkou, že svět a lidské bytí je dílem Boha, který člověku vyhradil zvláštní důstojnost.

1.1 Biblická zpráva o stvoření světa

Biblická zpráva o stvoření světa je prvním textem, který podává zprávu o sedmém dnu coby času k odpočinku. Nejedná se o historickou reflexi dějinné události, ale o „náboženské poznání, přecházející v modlitbu.“² Je to proroctví do minulosti, vycházející původně z ústního podání, zpracované biblickým autorem. Stvoření je uspořádáno do šesti dní práce a jednoho dne odpočinku; Bůh neodpočívá, na rozdíl od člověka, pro únavu, ale proto, že dokončil své dílo, uskutečnil své záměry.³ Netvoří tak, že by vyrval svět z chaosu, zmatku a utrpení, jak je možno číst ve zprávách starověkých národů: Tvoří s láskou svět harmonie, „slávy, krásy a míru.“⁴ Kromě jiného, Bůh stvořil také čas, do něhož je člověk povolán promítnou svoji pozemskou přítomnost. Čas Bůh stvořil již od počátku díla a zasadil do něj své záměry. Dny stvoření, jako symbolické vytyčení času, ještě nemají jména, ale už na tomto místě je patrný záměr Boha čas uspořádat, což je patrné z jeho počinání: „*Sedmého dne dokončil Bůh své dílo, které konal, sedmého dne přestal konat veškeré své dílo. A sedmý den Bůh požehnal a posvětil, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo.*“⁵ Záměr je vyjádřen slovy: dokončil, přestal konat, požehnal, posvětil. Tato slova znamenají významový celek: První dvě znamenají konec práce, další, že sedmý den je Bohem chtěný, má svoji velkou hodnotu. Odpočinek není explicitně vyjádřen, ale je možno jej vyvodit z významu situace. Zároveň je možné přeložit slovesa „přestat“ a „odpočinout“ do hebrejštiny jako sloveso „š-b-t“, které je

¹ PESCH, Otto, Hermann: Desatero božích přikázání, s. 11, Vyšehrad, Praha, 2013, ISBN 978-80-7429-354-2

² RYŠKOVÁ, Mireia, kol.: Stručný úvod do Písma sv., Starý zákon, s. 65, SCRIPTUM, Praha, 1991. ISBN 80-900-335-6-3

³ Srv.: Písmo svaté, Starý zákon, Iz 40,28; Srv.: BIČ, Miloš, kol., př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 28, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁴ BIČ, Miloš, kol., př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 37, Česká biblická společnost, Praha 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁵ Písmo svaté, Knihy Starého zákona, Gen. 2,2–3

základem pro sloveso „šabbát“; z něhož odvozujeme i naše současné slovo: „sobota“.⁶ „*To je ten sedmý den, požehnaný a posvěcený. Svou blízkostí jej Bůh učinil požehnaným, svým odpočíváním jej oddělil od ostatních dnů jako den svobody, radosti a pokoje.*“⁷

1.2 Situace prvních lidí

„*Judaismus je náboženstvím svobody. Ne svobody v moderním smyslu, kdy tímto výrazem myslíme dělat vše, co si usmyslíme, ale ve významu etickém, kdy máme možnost, dělat to, co bychom dělat měli, a stáváme se tak Božími spoluvůrci spravedlivého společenského řádu.*“⁸

Svoboda člověka

Otázkou svobody člověka se zabývají teologická a filozofická antropologie, které však vnímají člověka často odlišným způsobem. Křesťanský pohled též chápe lidskou bytost jako součást ostatního stvoření, nicméně její svobodu neodvozuje od prožitku přírodní skutečnosti hmotného světa, ale od svobody Boha. Takové pojetí svobody člověku umožňuje, aby realizoval své záměry v dějinách, měl vědomí vlastní osobnosti a plně uskutečňoval své bytí. Svobodu, která je významným znakem lidské osobnosti, člověk nezískal nějakým samovolným procesem, ale záměrem Boha. Pokud člověk ztrácí svobodu, pozbývá tím základní složku své osobnosti; teprve na základě přijaté a žité svobody je možno plně definovat skutečnost člověka. Aby nedošlo ke ztrátě svobody, je nutná lidská zodpovědnost, neboť člověk povoláný „*k osobní svobodě*“⁹ má v možnosti realizovat své záměry v pozitivním i negativním smyslu. Může uskutečňovat svobodnou volbou morálně kladné i záporné cíle: v případě morálně záporné skutečnosti vzniká vina, hřích; v případě pozitivního uskutečnění člověk v životě sdílí Boha a jeho záměry;¹⁰ je posvěcen „*v oboustranném svobodném dialogu.*“¹¹ Stvořitelské dílo nachází „*svůj cíl a smysl v člověku, který sám směřuje k sobě vlastního tajemnému cíli.*“¹²

První lidé

První lidé byli svatí a svobodní, měli účast na svobodě a svatosti Boha. Bylo tomu tak proto, že jejich situace byla odvozena z přirozené svobody a svatosti Stvořitele. Ačkoliv je člověk stvořen k Božímu obrazu, je stvořeným bytím, které se od ostatního stvoření odlišuje vztahem k Bohu. Ani po prvním hříchu člověk neztratil vztah s Bohem úplně, avšak narušená lidská přirozenost již nedokázala dostát původnímu Božímu záměru, žít ve společenství s Bohem a plně jej poznávat. Tato situace se následně projevila ve vztahu lidí mezi sebou a též k celému stvoření.

⁶ Srov.: BIČ, Miloš, kol., př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 28, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁷ BIČ, Miloš, kol., př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 28, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁸ SACKS, Jonathan: O svobodě a náboženství, s. 29, P3K, Praha, 2013, ISBN 978-80-87343-19-7

⁹ RAHNER, Karl, VORGRIMLER, Herbert: Teologický slovník, s. 337, Zvon, Praha, 1996, ISBN 80-7113-088-5

¹⁰ Srov. Rahner, Karl, VORGRIMLER, Herbert: Teologický slovník, Zvon, Praha, 1996, ISBN 80-71-13-088-5

¹¹ Tamtéž, str. 337

¹² DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 61, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

Adam v příběhu prvních lidí zastupuje celé lidstvo. Slovo Adam neznamena jen personální označení konkrétní osoby, ale má ještě jiný „vedlejší význam: lidstvo“.¹³ Bůh dal člověku možnost vládnout nad stvořeným světem, ale jeho moc neměla být úplná. Měla mít své hranice; Bůh nechtěl, aby člověk tyto hranice překročil.¹⁴ Symbolické překročení lidské moci je možno vidět v neuposlechnutí Božího příkazu: Nejist „ze stromu dobrého a zlého.“¹⁵ Adam, člověk – lidstvo, v tomto symbolu překročil vše dobré a krásné, co Bůh pro něj na světě připravil. Předěšlá harmonie vztahu člověka a Boha a také lidí mezi sebou, celým stvořením, byla ztracena a následoval pád do jiné situace. Ze zničené jednoty lidí¹⁶ dodnes vznikají války, vraždy, lidé chtějí ovládnout jeden druhého a prosazovat vlastní zájmy. Takto člověk ovlivnil stav celého stvoření. Země přestala být přívětivá k člověku, protože byla prokleta Adamovým hříchem. Lidská práce již není odleskem Božího tvoření jako na začátku, ale těžký zápas o obživu a vlastní přežití.¹⁷ V takové situaci člověk ztratil nejen svoji jistotu svobody Božího dítěte, ale často také svobodu osobní. Ale Bůh nenechal člověka padnout úplně. Již zde, v tomto čase, mohl čerpat z příslibu spásy, která je vytržením ze zla; ze samotné Boží pedagogiky spásy: Jak si Bůh vyvolil, zástupně za celé lidstvo, izraelský národ, aby připravil svět na dovršení spásy, příchod Božího Syna.

1.3 Dar svobody lidstvu prostřednictvím Izraele

Bůh dal dar svobody Izraeli, aby mu mohl sloužit jako jeho lid. Hospodin nepotřebuje, aby mu člověk sloužil, protože není na člověku závislý. Naopak služba Bohu je pozitivní formací, posvěcení člověka k morálnímu a ctnostnému životu. Teologie svobody izraelského národa je reflexí, ukazující závislost člověka na Bohu. Pokud Izrael plní Boží příkazy, koná dobro, má to užitek pro člověka a jeho důstojnost, daří se mu dobře, neboť žije v Boží přízni. Neplní-li Boží příkazy, upadá do nesvobody, často dokonce otroctví.

Svoboda Izraele

Lid Smlouvy byl vysvobozen Bohem z egyptského otroctví ne proto, aby upadl do nové nesvobody, ale proto, aby si dokázal svobodu dlouhodobě uchovat a postupně v čase ji zjevit ostatním národům. Aby se svoboda Izraele stala udržitelnou, dal Bůh lidu Zákon ve formě smlouvy mezi ním a lidem. Bůh však dal Izraeli ještě další dar: zemi, kde se mohl usadit a žít. Izrael už nemusí navěky zůstat kočovným národem, ale získal území pro svůj život – domov. Mít své území, domov, to je pro člověka žijícího v hmotném světě velký znak svobody. To samé je možné vztáhnout na celý národ: Národ bez vlastního území jako by ani neexistoval. Služba Bohu se měla, v záměru Boha, stát identitou, na které Izrael vystaví své bytí. Lid se zavazuje Smlouvou, že bude dodržovat Boží příkazy a Bůh se zavazuje, že bude o Izrael pečovat v duchovní i hmotné rovině.

¹³ DOUGLAS, J. D., ed.: Nový biblický slovník, s. 10, Návrat domů, Praha, 2009, ISBN 978-80-7255-193-4

¹⁴ Srov.: BIČ, Miloš, kol., př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 31, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

¹⁵ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Gn 1, 2-15

¹⁶ Srov. DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 70, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

¹⁷ Srov. Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Gn 1, 3-17; Srov. DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 71, Velehrad – křesťanská akademie, Řím, 1991

Bůh dokonce umožnil Izraeli, aby byl úspěšný také ve vojenské a politické oblasti. To vše Izrael dostává jako „nezasloužený a bez Hospodina nedosažitelný stav zachovávaný pouze jeho neustálou přízní.“¹⁸ Pokud Izrael odmítne zachovávat Zákon a odvrátí se od Hospodina v podobě nevěry nebo sociální nespravedlnosti, svoboda darovaná Hospodinem bude ztracena, což se mnohokrát v historii stalo. Hospodin však vždy dává Izraeli možnost obrátit se a přijít zpět k Hospodinu.¹⁹

1.4 Šabat

„Pamatuj, že máš světit Šabat, to znamená: Člověk je víc, než jeho výkon.“²⁰

„Dbej na den odpočinku, že má být svatý, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh. Šest dní budeš pracovat a dělat svou práci, ale sedmý den je den odpočinku Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty, ani tvůj syn a tvá dcera, ani tvůj otrok a tvá otrokyně, ani tvůj býk a tvůj osel, ani tvé dobytče a tvůj host, který žije v tvých branách, aby odpočimul tvůj otrok a tvá otrokyně jako ty. Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, odtud vyvedl pevnou rukou a vztáženou paží. Proto ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.“²¹

Význam Šabatu

Šabat je vážný Hospodinův záměr. Není to jen nějaké běžné volno, ale den oslavy „stvořeného a stále tvořeného světa, [...] který propojuje stvoření se svým Stvořitelem.“²² Viditelně se projevuje vytržením člověka z každodenního koloběhu práce, ale je o mnoho víc: cestou, která navrácí člověku přátelství s Bohem a obnovuje lidskou svobodu. Ukazuje, že člověk je náboženská bytost, směřující ke vztahu s Bohem. Šabat byl ustanoven v kontextu exodu Izraele z Egypta a čerpá z něj svůj význam, neboť je připomínkou cesty Izraele z otroctví ke svobodě. V ustanovení Šabatu získává nabytá svoboda svůj další a mnohem vyšší význam: již se nejedná pouze o svobodu v osobní lidské rovině; Šabat se stává cestou ke svobodě vnitřní, postupnému uvědomění si svobody Božího dítěte a autonomie lidské osobnosti – celkové sociální kultury lidské společnosti.

Původ Šabatu

Původ slova *šabbat*²³ není úplně jasný. Široce přijímaný výklad je, že vychází ze slova „*Qal*: „přestat skončit.“²⁴ Existují i jiné výklady. Například, že by původ slova „*šabbat*“

¹⁸ DOUGLAS, J. D., ed.: Nový biblický slovník, s. 987, Návrat domů, Praha, 2009, ISBN 978-80-7255-193-4

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 987

²⁰ PESCH, Otto, Hermann: Desatero božích přikázání, s. 50, Vyšehrad, Praha, 2013, ISBN 978-80-7429-354-2

²¹ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Dt 5,12–15

²² KUČERA, Dušan: Myšlenkové potenciály šabatu v hospodářské pospolitosti, [online], Electronic Journal For Philosophy, 8/2012, University of Economics Prague, ISSN 1211-0442, https://www.researchgate.net/publication/338405270_Myslenkove_potencialy_sabatu_v_hospodarske_pospolitosti, [cit. 14. 9. 2021]

²³ Na tomto místě se jedná o jazykové vysvětlení, proto psaná varianta „*sabbat*“ (velké/malé písmeno) znamená náboženský/jazykový význam.

²⁴ PACNER, Stanislav: Šabat jako znamení svobody, s. 2, Studia theologica 15, jaro 2013

mohl pocházet z Mezopotámie z akkadštiny, kdy *šabbatu/šapattu* znamenal den příchodu úplňku, což byl patnáctý den v měsíci. Tento výklad však naráží na otázku, jak vysvětlit z etymologického hlediska zdvojení souhlásky „t“. Naopak ve slově *šabbat* je zdvojena souhláska „b“, což spolu příliš nekoresponduje.²⁵ Další možností, jak vysvětlit *šabbat* je jeho spojitost se sedmým dnem; že by byl „odvozen od /hebrejského/slova *sedm*“.²⁶ Takto si to například představovali mnozí starověcí badatelé. Problémem tohoto výkladu je obtížnost ve vysvětlení posunu mezi silnými a slabými souhláskami. Je tedy pouze náhoda, že obě slova mají na začátku stejné souhlásky. Jinou možností je použít pro vyložení *šabbatu* arabštinu. V arabštině existuje slovo *sabata*, které znamená²⁷ „přerušit, odpočinout“.²⁸ Zde by to bylo ve spojitosti s fázemi měsíce; přerušení, odpočinutí by ukazovalo na tu část měsíční fáze, kdy v jedné z nich by „*měsíc jakoby ‚odpočíval‘, a tento ‚odpočinek‘ se stal modelem pro izraelský sedmidenní rytmus*“²⁹ Sedmidenní týdenní cyklus a měsíční cyklus však probíhá v čase nezávisle na sobě, takže toto vysvětlení též nelze přijmout. Nabízí se ještě možnost, že by slovo *šabbat* nebylo přejaté z jiného jazyka, ale pocházelo z hebrejštiny, což se může jevit jako nejvíce reálné.³⁰ „*Nelze jednoznačně tvrdit, že výraz šabbat je odvozen od slovesa Qal: přestat, skončit. Je to sice nejpravděpodobnější možnost, jistota však chybí. Proto je bez nějakého dalšího upřesnění přesnější tvrzení, že výraz šabbat pouze souvisí se slovesem Qal: přestat, skončit.*“³¹

Další výzkumy původu *Šabbatu* se soustředily na jeho původ z hlediska poznání života a náboženství okolních národů, se kterými lid Izraele mohl vejít nějakým způsobem do kontaktu. Pokus umístit vznik *Šabbatu* do Babylónské říše s sebou přinesl několik teorií. Jednalo se zejména o astrologickou hypotézu, která se pokusila vysvětlit původ *Šabbatu* v souvislosti s cyklem měsíce; dále by mohl mít nějakou souvislost se zemědělstvím, obchodem se zemědělskými výrobky a trhy, které se v několikadenních cyklech opakovaly. Nejzávažnějším nedostatkem této hypotézy je, že není doloženo opakování, které by mělo nějakou souvislost se sedmidenním týdenním cyklem; ve starověkém Izraeli nebyla taková činnost nijak doložena. Navíc je málo reálné, že by vznik tak významně pracovní neaktivního dne, jako je *Šabbat*, byl inspirován dnem s tak výraznou obchodní aktivitou, jako je trh. Tyto hypotézy nepřinášejí žádné důkazné vysvětlení původu *Šabbatu*, ani nemají pro svoji obhajobu žádné hodnověrné zdroje. Proto je možné s jistotou tvrdit, že původ *Šabbatu* je možno klást do prostředí lidu Izraele.³² „*Jediným zdrojem pro pochopení šabbatu tak zůstávají texty Starého zákona.*“³³ Bůh stanovil *Šabbat* pro Izrael jako něco nového, jedinečného. *Šabbat* nijak nenavazuje na mýty a zvyklosti starověkých pohanských národů, ale je specifickou smlouvou, ustanovenou pro všechny lidi, kteří chtějí uctívat Hospodina.

²⁵ Srv.: PACNER, Stanislav: Šabat jako znamení svobody, s. 2, Studia Theologica

²⁶ PACNER, Stanislav: Šabat jako znamení svobody, s. 2, Studia Theologica

²⁷ Srov.: Tamtéž

²⁸ Tamtéž, s. 3

²⁹ Tamtéž, s. 3

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 3

³¹ Tamtéž, s. 3

³² Srov. Tamtéž, s. 6

³³ Tamtéž, s. 6

1.5 Obraz dne odpočinku před zjevením Desatera

Událost darování many

Ačkoliv byl Šabat zjeven a ustanoven při putování Izraele u hory Sinaj, Hospodin má svůj Zákon obsažen v sobě od věčnosti. Část jeho smlouvy se tak člověku odkrývá v podobě dvojnásobného množství many v šestém dni, který můžeme považovat jako předobraz budoucího ustanovení Šabatu. Někdy je toto místo vysvětlováno jako odraz pozdější tradice, že příkaz soboty byl do textu aplikován zpětně při redakci textu. Existuje však možnost vyplývající z textu písmo, že by byl příkaz v tomto místě autentický. Mojžíš, jako ten, kdo učí, sděluje lidu: „*Toto praví Hospodin: Zítřejší je slavnost odpočinku, Hospodinův svatý den odpočinku. Co je třeba napéci, napečte, co je třeba uvařit, uvařte. A vše co přebývá, uložte a opatrujte do rána. Uložili to tedy do rána, jak Mojžíš přikázal. A nezapáchalo to, ani se do toho nedali červi. Mojžíš pak řekl: Snězte to dnes, protože dnes je Hospodinův den odpočinku. Dnes nenajdete na poli nic. Šest dní budete sbírat, ale sedmý den je den odpočinku. Ten den nebude nic padat. Když přesto někteří z lidu vyšli, aby sbírali, nic nenašli.*“³⁴ Přestože existoval příkaz nesbírat manu sedmého dne, našli se lidé, kteří příkaz překročili. „*Hospodin řekl Mojžíšovi: ‚Jak dlouho se budete zpěčovat a nebudete dbát mých příkazů a rádu? Hleďte, vždyť já Hospodin vám dal den odpočinku. Proto vám dávám šestého dne chléb na dva dny. Zůstaňte každý, kde jste, ať nikdo sedmého dne nevyhází ze svého místa.‘ Lid tedy sedmého dne odpočíval.*“³⁵ V události many Hospodin nesledoval pouze materiální záměr, nasycení izraelského lidu, ale chtěl, aby si uvědomili čas, který dává Hospodin člověku. Čas práce, kdy si člověk může zaopatřit potřeby pro svůj život a čas, kdy člověk přijímá duchovní potravu; sedmý, nepracovní den. Samozřejmě, v tomto místě Izrael ještě nezná celý Hospodinův záměr se sedmým dnem, a tak jej naplňuje bez znalosti jeho obsahu. Událost many je možno vnímat jako předobraz budoucích událostí, a též se na něj odkazují texty Písma.

Teologie události darování many

Zpráva v Dt 8,3 není záznamem události, ale teologickou reflexí, zpracovanou deuteronomickou teologickou školou. Mana je představena jako pokrm nového, dosud nepoznaného typu, který lidé mimo tuto konkrétní souvislost neznali. Jako je mana novým pokrmem, stejně nově ukazuje Hospodin, že si přeje jiné uspořádání života člověka. „*Člověk žije vším, co vychází z Hospodinových úst.*“³⁶ Bůh chtěl, aby člověk uznal a vzal za své v srdci Hospodinovy příkazy, neboť chce pro člověka dobro. A tak jako otec vychovává syna, Bůh vychovává lid Izraele.³⁷ Z hlediska výchovy je též možné chápat dlouhou cestu lidu Izraele z Egypta do zaslíbené země, která by se jinak mohla zdát z pohledu vzdálenosti jako absurdní. Lid Izraele sice vyšel z Egypta, ale jeho život byl ovlivněn přítomností uvnitř Egyptského státu. Egypťané byli velmi náboženský národ, jejich náboženství však bylo vytvořené člověkem. Neznali Hospodina, pravého Boha a tak se uchýlovali k uctívání přírodních skutečností a lidských výtvorů. Často byly uctívány i žijící osoby, jako například faraon. Celou tuto zkušenost si Izrael nesl s sebou. Proto Bůh nechává tak dlouho putovat Izrael, aby lid mohl zažít cele novou zkušenost; zkušenost s jediným a živým Bohem. Jistě, lid měl již zkušenost z vyvedení z Egypta, ale bylo potřeba více: nalézt jistotu ve svém povolání svědčit před národy o Hospodinu. Měli

³⁴ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Ex 16,23–27

³⁵ Tamtéž, Ex 16,28–30

³⁶ Tamtéž, Dt 8,3

³⁷ Srov. Dt 8,5

přijít do země, která byla pohanická stejně jako Egypt. Jejich jistota ve víře byla proto nutná. V průběhu putování došlo také k výměně generací Izraele, což samozřejmě zvýšilo naději na úspěch v náboženských záležitostech. Nová generace Izraelitů vstupující do zaslíbené země neměla mít v paměti zvyky Egyptanů, takže prakticky nehrozil návrat k pohanství při kontaktu s místními obyvateli. Další věcí bylo, že Izrael se po dobu putování dostal po demografické stránce do mnohem lepší kondice oproti odchodu z Egypta. Již na něj nedoléhaly restriktce v podobě zabíjení novorozenců mužského pohlaví, takže mohl po lidské stránce velmi posílit. Posílení z tohoto hlediska bylo velmi nutné, poněvadž by nebylo možné představit si obsazení zaslíbené země bez dostatku mužů. Z těchto hledisek se ukazuje doba putování po poušti jako naprosto nutná; nebylo možné jednat jinak, bylo to v zájmu přežití a úspěchu Izraelského národa v nové zemi.

Událost darování many není pouze skutečností dávno minulou, ale je předobrazem budoucího pokrmu křesťanů, proroctvím Nového pokrmu, ve kterém se dává sám Kristus lidem a zůstává s nimi. Křesťané tak činí zejména v neděli, která se stala novým sedmým dnem, dnem, kdy Bůh sám přebývá se svým lidem. „*Ježíš Kristus použil many, Bohem daného chleba z nebe, jako symbolu sebe sama, pravého chleba života, a ukázal na svůj předobraz: ‚Vaši otcové jedli manu na poušti a zemřeli‘ (J 6,49), ale mohl také říci: ‚Já jsem chléb života, [...] který sestoupil z nebe, kdo jí z tohoto chleba, živ bude navěky‘ (J 6,35.51).*“³⁸ Tento nový pokrm, znamení od Boha, je pak zdrojem pravé lidské svobody, života člověka v Bohu skrze osobu Ježíše Krista. Obraz many existuje také v eucharistické liturgii. Již svatý Pavel zmiňuje manu v souvislosti s duchovním pokrmem a nápojem. Mana Izraelitů však ještě nebyla tím pravým duchovním pokrmem. Je jím teprve chléb, kterým se dává lidu sám Kristus: „*Účastí na eucharistickém pokrmu se věřící živí tajemnou stravou, zdánlivě vždy stejnou, jako kdysi mana na poušti, a odpovídá na znamení od Boha vírou ve Slovo, sestupující z nebe. [...] je živěn chlebem od Boha, na jehož věčném životě se podílí (Jan 6,33.54.57n, Zj 2,17).*“³⁹ Člověk tak dostává pravou svobodu, svobodu Božího dítěte, která mu přináší nejen věčný život, ale uschopňuje jej v pozemském životě ke správnému jednání a myšlení ve shodě s Kristovou naukou formovaným svědomím. „*Text Ex 16 je plný terminologie a teologie, která se týká Šabatu. 1, Šestý den připravuje na šabbat, nikdo nemusí vycházet sedmého dne. 2, Šabbat následuje po šestém dni. 3, Zachovat ho je Božím příkazem. 4, Šabbat je svatý. 5, Šabbat je velmi slavnostním šabbatem, ne dnem tabu, postu a smutku. 7. Je testem vztahu člověka k Bohu, nedodržel ho znamená odmítnout poslouchat Hospodina.*“⁴⁰

1.6 Stanovení sedmého dne, Šabatu, jako dne Hospodinova /knihy Exodus a Deuteronomium/, Boží smlouva s lidem, Desatero

Smysl darování Desatera

Příkaz zachování Šabatu patří do souboru příkazů, zjevených Bohem izraelskému národu. Tento soubor byl dán na hoře Sinaj pro dobro člověka, aby učinil lidský život krásný před Bohem, ale také před samým člověkem. Desatero není jen soubor zásad a přikázání, ale je smlouvou mezi Hospodinem a lidem; dodržení příkazu sedmého dne bylo viditelným

³⁸ DOUGLAS, J. D., ed.: Nový biblický slovník, s. 578, Návrat domů, Praha, 2009, ISBN 978-80-7255-193-4

³⁹ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník Biblické teologie, s. 210, Velehrad, křesťanská akademie, Řím, 1991

⁴⁰ PACNER, Stanislav: Šabbat jako znamení svobody, s. 11, Studia Theologica

znamením plnění této smlouvy. Začátek zprávy o zjevení Desatera začíná představením Boha, který ukazuje, kým je. „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*“⁴¹ Bůh ukazuje na minulou situaci Izraele, kdy žil v otroctví, které bylo jak fyzického, tak duchovního charakteru. Hospodin dal svá přikázání, aby člověk dostal do nové situace: získání Desatera má výraznou souvislost se svobodou člověka, aby svoboda daná Bohem byla realizována v životě a také udržitelná v dlouhodobém horizontu. Proto se Hospodin nepředstavuje v roli Boha stvořitele, což by mohlo být též velmi působivé, ale v roli zachránce a vysvoboditele, což je velmi osobní a niterná rovina. Hospodin se představuje jako ten, kdo pečuje o svůj národ a miluje jej. Dalším důvodem právě tohoto oslovení je důraz na Boží jedinnost. Hospodin chtěl ukázat, že to je On, ten který dříve lid vyvedl z Egypta, kdo zjevuje svůj Zákon. Tento úhel pohledu by se mohl zdát málo pravděpodobný, ale opak je pravdou. Izrael životem v Egyptě měl v sobě zakódovanou polyteistickou představu o bohu – bozích, a proto by se lid mohl domnívat, že k nim mluví v nové situaci někdo nový, nemuseli by si událost na Sinaji spojit s Tím, kdo je vyvedl z Egypta. Proto Hospodin říká: Jsem to já, a nyní vám dávám svůj Zákon.

Poslání Izraele

Pozice Izraele se nestává vyvolením a získáním Zákona mimořádnou v tom směru, že by se stal národem nějak výrazně výlučným a nadřazeným jiným národům, ale v tom, že má, v záměru Boha, přinést zjevené dobro – Desatero ostatním národům světa. Jeho seslání je aktem milosti ke svému lidu; získáním této milosti Izrael slouží všem lidem světa jako zdroj, který přináší Boží lásku. Celý svět skrze službu Izraele poznává Hospodina; právě tato služba činí národ Izraele tak mimořádným a hodnotným. Z tohoto pohledu můžeme také chápat, že Izrael „*je zvláštním vlastnictvím [...], že je bezvýhradně dán k dispozici Hospodinu, jen on má na něj zvláštní nárok.*“⁴² Zarazí však skutečnost, že k předání Zákona nemůže přistoupit celý národ, ale pouze Mojžíš. Jak je možné, že Hospodin, který tak miluje Izrael a vyvolil si jej pro svůj záměr spásy, je náhle omezen v přístupu k Hospodinu? Je možné, že by Hospodin miloval Izrael jen částečně? Není tomu tak. Když byli lidé Izraele ještě v Egyptě, přišli nevyhnutelně do kontaktu s pohanskými kulty, ba mnozí víru v pohanská božstva i aktivně praktikovali. Tímto svým jednáním, byť jejich vina byla neznalostí pravého Boha umenšena, se poskvřili modloslužbou. Jejich pevnost ve víře často nebyla příliš velká a mnohdy si musel Hospodin věrnost Izraele poměrně rázně vynutit. Z tohoto pohledu je logické, že k Hospodinu vystupuje jako zástupce lidu pouze Mojžíš a Áron, zatímco lid pozoroval úkazy Boží přítomnosti pod horou. „*Bůh se ohlašuje jako ten, kdo je ochoten uzavřít s lidem smlouvu.*“⁴³

Plněním Desatera má člověk účast na Božím jednání

Desatero je prostředek k uskutečnění Hospodinova záměru. Tímto záměrem je idea opět si osvojit člověka a lidstvo prostřednictvím národa Izraele. „*Jakoby Bůh říkal: ‚Až budeš můj, nebudeš mít jiných bohů přede mnou, nebudeš si činit rytiny, nebudeš brát nadarmo mé jméno.‘*“⁴⁴ Z tohoto pohledu je nutné vnímat dar Desatera. Desatero bývá často označováno jako zákoník nebo shrnutí etiky, přirozeného práva, sociálních vztahů ve společnosti a garance osobní svobody každého člověka. Ano, to samozřejmě také.

⁴¹ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Ex 20,2

⁴² Srov.: BÍČ, Miloš, kol. př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 263–264, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁴³ Tamtéž, s. 264

⁴⁴ BENEŠ, Jirí: Desítka, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, s. 10, Návrat domů, Praha, 2008, ISBN 978-80-7255-177-4

Desatero je zejména náboženský text, díky jehož zachovávání může člověk dávat Bohu odpověď na jeho lásku. Desatero je slovem, v němž k lidem mluví Bůh. Až následně, jako reflexe tohoto vztahu, vyrostl zákoník Izraele formací skrze hlásání proroků a židovských teologů. Prvním adresátem byli lidé, „*kteří Bůh vyvedl z Egypta.*“⁴⁵ Bůh se následně v dějinách obrací na všechny lidi a člověka si opět přisvojuje. „*Ve smlouvě se člověk účastní Božího jednání tak intenzivně a v takové blízkosti Bohu, že je do tohoto jednání doslova stržen. Člověk je smlouvou vtažen do jednání, dění Hospodinova, které se do jeho života vlomilo a které mu život podstatně ovlivní (promění). Tak lze říci, že smlouvou se uskutečňuje Hospodinovo poznamenání Izraele.*“⁴⁶ Pro člověka je Hospodinovo slovo závazek a Hospodin se zavazuje chránit a pečovat o Izraelský národ, ale i o každého člověka, bude-li dodržovat zjevené slovo.

Hospodinův Zákon byl dán lidu na dvou deskách a nadvakrát. Přestože lid Izraele viděl a zažil Boží jednání, ukázalo se (a později několikrát znova), že má slabou vůli. Nedokázal zůstat věrný Hospodinu. Během Mojžíšovy nepřítomnosti, když přijímal desky Zákona na hoře Sinaj, zhotovili si lidé, jak byli z Egypta zvyklí, býčky, lidské výtvořiny, modly a těm se klaněli. Pouto mezi národem Izraele a Hospodinem bylo zničeno. Obrazem tohoto zničení je následně rozbití desek Desatera při návratu Mojžíše ze Sinaje. Hospodin však dává lidu svoji milost; dává Zákon znova. Milost a odpuštění je způsob, jak jedná Bůh v dějinách.

Dvě desky měly svoji logiku ve vztahu Zákona k Bohu a člověku. Na jedné desce byly zákony pojednávající o vztahu člověka k Bohu a na druhé desce o vztahu člověka k člověku. Jednalo se sice o dvě desky, spolu však tvoří jeden celek. Služba a vztah k Bohu a člověku spolu velmi souvisí. Úcta k Bohu, milovat Boha, má mít svůj obraz ve vztahu člověka k člověku. „*Bůh nevyžaduje úctu kvůli sobě, aby byl takřikajíc spokojen a o lidech se nestaral. Naopak: Když před něj předstoupíme, on nejprve obrátí náš pohled zpět k našim bližním a ptá se: Jak ses k nim choval? Bůh sám se ve svých přikázáních stává obhájcem života... A stojíme-li před Bohem, jde vždy o náš život mezi ostatními lidmi.*“⁴⁷

V druhé knize Mojžíšově Ex 20,1–17 je toto znění Desatera:

„*Bůh vyhlásil tato přikázání:*

„*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*

Nebudeš mít jiného boha mimo mne.

Nezobrazíš si Boha zpodoběním něčeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách v podzemí. Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Bůh žárlivě milující. Stihám vimu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.

⁴⁵ BENEŠ, Jiří: Desátka, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, s. 12, Návrat domů, Praha, 2008, ISBN 978-80-7255-177-4

⁴⁶ Tamtéž, s. 15

⁴⁷ PESCH, Otto, Hermann: Desatero božích přikázání, s. 15, Vyšehrad, Praha, 2013, ISBN 978-80-7429-354-2

Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.

Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všemnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinití Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno co je v nich, sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.

Cti otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

Nezabiješ.

Nesesmilníš.

Nepokradeš.

Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.

Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu⁴⁸.

1.7 Příkázání dne odpočinku a jeho vztah k prvnímú příkázání

Stabilita víry

Tato dvě příkázání spolu velmi souvisí, neboť příkázání dne odpočinku je viditelným znamením Izraele, že je vlastnictvím Hospodina; žije v jeho lásce a slouží mu. Naopak od Hospodina je sedmý den darem člověku, prostorem ke službě Hospodinu a odpočinku. Je to den setkání člověka s Bohem a Boha s člověkem. Hospodin v tento den skrze Písmo promlouvá k člověku o sobě, o vztahu k lidem obecně, k celému stvoření. Je to den, jehož záměrem je stabilita víry: aby Izrael uchoval víru v jediného Boha. Den čtení Písma a naslouchání Božímú slovu, neboť sedmý den je prostorem v čase, který má zajistit, že lid nepropadne kultu pohanských božstev. Den, ve kterém se bude mluvit o Hospodinových činech, které učinil pro Izrael a všechno lidstvo. Den, který umožnil formaci svědomí; slyšet Hospodinův hlas hlásající právo, svobodu a spravedlnost.

Nový smysl nepracovního dne

Babylonská říše měla ve svém kalendáři také dny, kdy se nepracovalo. Nebyly však zaměřeny k dobru a užitku člověka, k láskyplnému setkání se Stvořitelem, jako v židovském národě. Byly to dny, kdy byl člověk donucen pověrou ve škodlivé síly ustát s prací a vyčkat na z astrologického pohledu výhodnější uspořádání hvězd a planet. Nebyl to den, kdy se dává Bůh lidem skrze slovo poznat, ale den, kdy strach a lidské konstrukce mytických příběhů domnělých bohů převzaly vládu nad člověkem a uvrhly jej do bezdůvodného strachu; otroctví vykonstruovaných, nepravdivých myšlenek. Naopak sedmý den je v záměru Boha, je určený jako „instrument“ k lidské svobodě

⁴⁸ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Ex 20,1–17

a vytržení z pohanského údělu strachu. Tak se mohl národ Izraele hrdě hlásit k tomu, že má možnost radovat se před Hospodinem, že Šabat jako volný den je den radostný nejen v osobním životě, ale zejména skrze bohoslužbu v chrámu nebo i přinesené oběti.⁴⁹ Den mimořádný: znamení blízkosti a nároku jediného Boha na člověka a celé stvoření.

1.8 Příkázání sedmého dne v Desateru knihy Exodus

Sociální pokrok a spravedlivější uspořádání života

V Izraelském národě bylo dodržování příkazu sedmého dne považováno za znak vůle dodržovat všechna ostatní příkázání daná Hospodinem. Nebyl to však jen vnější znak. Bylo to i vnitřní niterné odhodlání lidu být nablízku Bohu, a také člověku. Samotné příkázání má pozitivní naladění, nejspíše pro to, že přináší radost do vztahu Boha a člověka, a také do lidského života. Lidský život již není jen práce, ale znamená v lidském životě nový rozměr. Duchovní. Vyvážení práce a odpočinku umožnilo vidět práci v pozitivním smyslu a dovolilo člověku stanovit jeden den v týdnu, který bude patřit výhradně Bohu. Do budoucna již nebude práce ponižující otrockou činností, ale stane se sama o sobě hodnotou s morálním a duchovním přesahem. Tímto novým uspořádáním pracovního týdne došlo k částečnému vymanění člověka z koloběhu utrpení; byl to předstupeň pro budoucí spásu, uskutečněnou celým způsobem Ježíšem Kristem. Příkázání sedmého dne je také jednoznačný pokrok ze sociálního hlediska. Nárok na odpočinek má každý. S tímto záměrem Bůh pracuje, když jmenovitě stanovuje osoby, které jsou zavázány Šabat dodržovat. Je to pozitivní formace svědomí člověka k touze po spravedlivém uspořádání života. Nárok na odpočinek mají také zvířata. Jistě i ony mají z etického hlediska nárok na odpočinek, nicméně jmenování zvířat v tomto případě plyne z poznání, že zvířata jsou často zdrojem a prostředkem lidské práce. Záměrem Zákonodárce bylo ochránit den odpočinku velmi důsledně. Sociální hledisko je velká věc, ale samo o sobě by nemohlo zajistit ochranu dne odpočinku před zničením člověkem. Garantem naplnění a dodržování sedmého dne je Bůh. On stanovil v tomto bodě lidských dějin obrat v životě člověka, posvátný den, kdy lid může sloužit Bohu. Neměla to být jen bohoslužba uskutečňovaná později kněžími, úzkou skupinou v jeruzalémském chrámu. Měl to být každý člověk, zaměřený ve svém životě na Boha. Člověk, který předává Zákon novým generacím a uchovává jej ve znalosti a uskutečnění v lidském životě.⁵⁰

1.9 Příkázání sedmého dne v Desateru knihy Deuteronomium

Uchovat svobodu

V knize Deuteronomium se požadavek na dodržování sedmého dne opakuje. Je zde však odlišnost: neodvolává se na stvořitelské dílo Boha, ale připomíná odchod Izraele z Egypta; vysvobození z otroctví. Je to připomínka události osvobození Izraele, který již není otrokem v Egyptě, ale stává se svébytným svobodným národem. „*Pamatuj, že jsi byl*

⁴⁹ Srov.: Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Dt 12,12

⁵⁰ Srov.: BÍČ, Miloš, kol. př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 272–273, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0; Srov. TIŇO, Josef, ed: Komentáře k Starému zákonu, s. 520–521, Dobrá kniha, Trnava, 2013, ISBN 978-80-7141-766-8

*otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, vyvedl pevnou rukou vztáženou paží. Proto ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.*⁵¹ Dva různé důvody pro stanovení dne odpočinku si nijak neprotiřečí, ale naopak se vhodně doplňují. Zdůvodnění v Dt 5,15 je odkazem na situaci Izraelského národa putujícího z Egypta, připomenutí Izraeli, co pro něj Hospodin učinil. V souvislosti se sedmým dnem však nejde o připomenutí minulosti, ale pohled do budoucnosti: Hospodin nevysvobodil Izrael pro to, aby opět, třeba jiným způsobem, upadl do otroctví, ale aby do budoucna žil ve svobodě. Mít možnost sloužit pravému Bohu a nepropadnout pohanickým kultům, které zotročují člověka duchovně i sociálně; pohanství je opakem svobody.⁵² Zajímavostí na čtvrtém přikázání v Exodu i Deuteronomiu je, že se podrobně vypisuje, koho se týká: ani ty, tvůj syn, dcera, otrok, otrokyně, býk, osel, dobytče, host, každý má nárok na odpočinek. Takový výčet povinných osob je možné vysvětlit záměrem, že povinnost sedmého dne platí pro každého člověka i každého tvora. Každý člověk a každé živé stvoření, které je ve správě člověka, je zavázáno před Bohem den odpočinku dodržovat.

1.10 Oslava sedmého roku odpočinutí

Ne lidská práce, ale Hospodinova milost

Sedmý rok odpočinutí vznikl záměrem rozšířit a prohloubit dobra sedmého dne na mnohem širší úroveň. Tato dobra se týkala jak duchovní oblasti, tak i osobní, sociální a ekonomické. Cílem sedmého roku bylo, že ne člověk a jeho práce dává zajištění v materiálním světě, ale Hospodin a jeho milost. Je to rok, kdy tento „velký Šabat“ neslaví jen člověk, ale také země, jejímž primárním záměrem v tomto roce nemá být vydání plodů a úrody, ale odpočinutí jako oslava Hospodina. Odpočinek země má i teologický záměr: země slouží Hospodinu jako svému stvořiteli; je to protiklad k náboženskému kultu okolních národů uctívajících božstva, jež vycházela z představ navázaných na kult země nebo zemědělství. Zemědělství je, pohledem starověkého putujícího Izraele, do jisté míry způsob života, který oslabuje svobodu člověka svojí vazbou na pevné místo, a v Izraeli, národě putujících pastevců, se nepovažovalo za ideál způsobu života. Odpočívající země je určitým druhem oběti Hospodinu. Pokud byla na poli v tento rok samovolná úroda, měla se ponechat potřebným lidem a ne hospodářskému zvířectvu. Je to čas návratu Izraele k původní obživě putujících pastýřů, i když byly později na toto období pořizovány zemědělské zásoby. Šestý rok měl přinést úrodu zajišťující dostatečné živobytí i na období bez sklizně. V této době se měl Izrael více věnovat náboženským otázkám, číst Zákon⁵³ a „*aspoň zčásti navrátit zemi a lid do obecenství s Bohem a předznačit budoucí stav dokonalé nápravy.*“⁵⁴ Roky a dny odpočinutí nebyly v době před babylonským zajetím často dodržovány. Vznikla tak teologická reflexe, která pokládala dobu zajetí jako náhradu za roky nedodržování příkazu odpočinku. Po návratu z babylonského zajetí byl příkaz sedmého roku v mnohem vyšší

⁵¹ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Dt 5,15

⁵² Srov.: BIČ, Miloš, kol. př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, s. 509, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁵³ Srov.: Tamtéž

⁵⁴ Tamtéž, s. 391

míře realizován⁵⁵ a je realizován dodnes (například předpisy při výrobě košer vína a jiných potravin).

Milostivé léto

Vrcholem sedmiletého cyklu bylo milostivé léto. Rok svobody, který měl v maximální míře prohloubit soulad člověka s Božím záměrem. Tento rok neměly být sklizeny vůbec žádné rostliny. Dokonce ani ty, které plodí bez přičinění člověka. Mělo se spoléhat jen na Boží milost; je to rok nápravy sociálních a ekonomických poměrů způsobem, který měl umožnit každému jednotlivci nabýt ztracenou osobní svobodu nebo majetek. Země je dána lidu od Hospodina, on na ni má výlučné právo. Tato teologie zajišťovala, že nemělo být možné, aby jednatel trvale získal majetkovou výhodu pro sebe na úkor jiného člověka. Jednalo se zejména o pozemkové vlastnictví, nebo zbavení se pouta otroctví. Mělo se pomáhat zchudlým lidem a vykupovat jejich ztracené majetky, aby každý mohl důstojně žít v zemi darované Hospodinem. Stejným způsobem se postupovalo v případě otroctví: Bůh je pánem života člověka, nebylo tudíž možné nikoho z Izraele trvale držet v nesvobodě bez možnosti budoucího propuštění. Institut milostivého léta ukazuje člověku, že pouze ve službě Hospodinu je možné garantovat pravou hodnotu lidského života a jeho důstojnost.⁵⁶

1.11 Právo a právní předpisy vztahující se ke dni odpočinku – sedmému dni, sedmému roku a milostivému létu

Právo biblického Izraele bylo formováno jako právní reflexe teologického záměru Písma. Existovala-li praxe, v tomto případě sedmého dne, sedmého roku a milostivého léta, bylo úkolem práva tento teologický záměr v životě člověka realizovat. Základní zásadou bylo, že primárním vlastníkem země – půdy je Hospodin. Tomu bylo přizpůsobeno nakládání s půdou. Spíše by se dalo říci, že nešlo o plnohodnotné soukromé vlastnictví, ale o právo na trvalé užívání, dané člověku Bohem. Pokud Izrael, jako národ, dodržuje Boží příkazy, má právo tuto zemi svobodně užívat. Pokud je člověk příslušníkem Izraelského národa, má právo na ochranu svého hmotného zajištění v takové míře, aby jeho život mohl být důstojný. Protože institut milostivého léta vyžadoval navrácení pozemků svým původním uživatelům, došlo k⁵⁷ „*upřesnění řádu pro koupi a prodej*.“⁵⁸ Jelikož vlastníkem půdy byl Hospodin, nebylo ji možné prodávat jako nemovitost. Proto náhradou byl vytvořen systém, kdy se místo nemovitosti prodával výtěžek z ní. Tento výtěžek byl spočítán na dobu zbývající do příštího milostivého léta, a tak byla následně stanovena cena. Následující milostivé léto byl pozemek navrácen majiteli, v Izraeli té doby to byla obvykle širší rodina. Hospodin nezavrhuje ekonomickou činnost člověka a prosperitu:⁵⁹ „*Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Izraele: Opět se v této zemi budou kupovat domy,*

⁵⁵ Srov.: DOUGLAS, J. D., ed.: *Nový biblický slovník*, s. 874, *Návrat domů*, Praha, 2009, ISBN 978-80-7255-193-4; Srv.: BIČ, Miloš, kol, př., ed.: *Výklady ke Starému zákonu*, s. 391, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁵⁶ Srov.: BIČ, Miloš, kol, př., ed.: *Výklady ke Starému zákonu*, s. 393-394, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

⁵⁷ Srov.: BIČ, Miloš, kol, př., ed.: *Výklady ke Starému zákonu*, s. 393-394, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0; KAŠNÝ, Jiří: *Právo v hebrejské Bibli*, s. 74, Vyšehrad, Praha, 2017, ISBN 978-80-7429-910-0

⁵⁸ Tamtéž: s. 392

⁵⁹ Srov.: Tamtéž

*pole a vinice (Jr 32,15)*⁶⁰ Ale chce, aby člověk žil důstojný a spravedlivě uspořádaný život i v materiální oblasti: „*Jestliže není schopen zaplatit, co prodal, (zůstane) v držbě kupce až do léta milostivého. V létě milostivém bude vyvázáno z držby a on se vrátí ke svému vlastnictví. (Lv 25,18)*“⁶¹ Podobně se postupovalo také při jiných obchodních záležitostech, kdy docházelo k prodeji životně důležitých věcí, například domu. Stávalo se však, že chudý člověk byl prodán nebo byl nucen prodat sám sebe do otroctví: I tady platila možnost osvobodit se v době milostivého léta.⁶² „*Rok odpočínutí a milostivé léto jsou zároveň Hospodinovými svátky a Izraelci si při nich mají připomínat svoje vysvobození z Egypta, mají si s uznáním připomínat, že už nejsou otroky, ale svobodní.*“⁶³ Právo vycházející z Písma chrání člověka před nespravedlivým a trvalým utrpením; stanovuje povinnost solidarity úspěšných s méně úspěšnými, bohatých s chudými. Hospodin skrze nařízení v Písmu si tak přisvojuje právo zasáhnout ve prospěch nejnuznějších lidí. Právo mělo vést k vytvoření mnohem zdravější společnosti, než bylo v té době standardem u okolních pohanských národů, a umožnilo člověku stát se svébytným a důstojným subjektem ve společnosti.⁶⁴

1.12 Knihy Starého zákona jako zdroj etiky

Středem etického poselství Starého zákona je Bůh, který člověku dává zákon Desatera. Přestože je poselství Desatera základem starozákonní etiky, není izolovaným textem odtrženým od celku starozákonních událostí. Naopak. Obojí je spolu navzájem propojeno a významově souvisí. Bohem vyvolený národ, Izrael, je putováním v čase dějin i putováním na cestě připravován k přijetí Zákona, k přijetí smlouvy mezi Bohem a jeho lidem. Bůh je ten, kdo stanovuje normy etického jednání. Kdyby normy etického jednání pocházely od člověka, neměly by potřebnou významovou stabilitu, ani účinný mandát vyžadovat jejich plnění. Člověk by je mohl kdykoliv měnit. Bůh toto nechce, a proto se sám stává měřítkem dobra. Bude-li národ plnit Hospodinovy zákony, dobro se skrze Hospodina přelije na lid. Mezi etikou a vírou je pevný vztah: Člověk žije svůj život před Hospodinem, v tomto jsou si všichni lidé rovni: Hospodinu se podřizují zákony a jen jemu se člověk ve svém životě zodpovídá. Skrze Boha člověk poměřuje své mravní jednání; Bůh je dobrý, člověk má jednat podle jeho příkladu. Lidský život dostává nový smysl. Postavení člověka již není pouze na úrovni ostatní přírody, ale svým životem, který je službou Bohu, má podíl na Boží existenci.

Poznání Boha a jeho záměrů

Aby Izrael mohl dané zákony uplatňovat ve svém životě, bylo nutné Boha poznat. Člověk Boha ze své vůle poznat nemůže, i když je možno přirozeně předpokládat jeho existenci. Takhle pouze lidským způsobem Boha předpokládaly okolní pohanské národy. Pro jejich materiální přístup se však ani trochu nepřiblížili poznání opravdové skutečnosti. Naopak Bůh Izraele vychází svému lidu vstříc a dává se poznat. Zjevil svou vůli jako autorita, jako někdo, kdo koná věci dobré; pisatelé Bible takto teologicky k textům přistupovali. Předkládají je s jistotou pravdy, kterou mluví Bůh: Ten, který člověka vykoupil z otroctví,

⁶⁰ Srov.: KAŠNÝ, Jiří: Právo v hebrejské Bibli, s. 74, Vyšehrad, Praha, 2017, ISBN 978-80-7429-910-0

⁶¹ Srov.: Tamtéž, s. 75

⁶² Srov.: Tamtéž, s. 81

⁶³ Tamtéž, s. 81

⁶⁴ Srov.: Tamtéž, s. 93

dává člověku závazné životní zásady:⁶⁵ „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, já jsem tě vyvedl z Egyptské země, z domu otroctví.*“⁶⁶ Bůh vstupuje do života člověka prostřednictvím dějin spásy, příběhu života, kde člověk prožívá setkání s živým Bohem, procházejí spolu dějinami; Bůh člověka vede a vychovává. Je to postupný proces, který respektuje momentální situaci lidstva. Tak jako se vyvíjí život člověka a prostředí, ve kterém žije, vyvíjí se i etika. Ta ve Starém zákoně prochází specifickým vývojem: na začátku jsou morální požadavky Boha „jakoby cítit“; v pozadí příběhu: vzpoura člověka proti Bohu, zrada, vražda... Postupně jsou definovány mnohem přesněji formou zákona, prorockého vyjádření nebo mudroslovných knih.

Etická nařízení a zákony

Zákon je v Písmu obsažen základním způsobem v Desateru, na které navazují rozpracováním jednotlivých témat další zákony a nařízení (právní, kultovně-náboženské, etické). Těch je celkem 613 a pokrývají celek života člověka. Etická nařízení a zákony „*požadují nebo zakazují určitá jednání. Není možné to chápat jen jako vnější mravní kodex. Jde spíše o vnitřní postoje, například láska k bližnímu, cizinci a podobně.*“⁶⁷ Kultovně-náboženské předpisy řeší „*popis čistého a nečistého*“⁶⁸ Právní nařízení se zabývají trestním, občanským a procesním právem.⁶⁹ „*Nejedná se zde o dokonalý zákon. Představuje jen začátek dějin spásy a čeká ještě na naplnění své naděje a na integrální vykoupení.*“⁷⁰ Nedokonalost zákona se projevuje mnoha způsoby: Lidé si nejsou v mnoha ohledech rovni a také nemají povinnost, vyjma společenství Izraele, prokazovat ostatním bratrskou lásku. Proto cizinec nemá stejné postavení, není mu přiznána stejná právní ochrana jako příslušníku Izraelského národa. Mnohé předpisy neobstojí z pohledu křesťanské etiky a jsou tak časově podmíněné. Jejich závaznost platí jen pro Izrael a dobu před poznáním příkazů Evangelia. Polygamie, rozvodové právo, postoj k nepříteli, to jsou příklady postojů, které Kristovy příklady v plné míře překonávají.⁷¹ Některé etické principy se stávaly překonanými již v průběhu sestavování knih Písma, jako například právo pomsty. Bylo již pokrokem, jestliže žalmista volá po pomstě, ale nevykoná ji osobně, nýbrž přenechává na Bohu. Samozřejmě ideálem by bylo vidění protivníka jako bližního, ale tento požadavek plně přinese až Kristus.

„V Bibli se málo rozlišuje mezi různými prvky zákona (například soudními, obřadními a mravními). Izraelita chápe všechny požadavky jako požadavky přicházející od Boha. Zákon je darem Božím, privilegium, který z Hebrejů vytváří národ převyšující svou moudrostí ostatní národy. Zákon je podstatnou částí smlouvy. Dekalog je dán lidu spolu s uzavřením této smlouvy. Zákon a Smlouva jsou v korelativním vztahu – stávají se dokonce synonymem. Věrnost Zákonu je věrnost Smlouvě. Zákon je blízkost Boží vůči svému lidu, je jeho hlasem, slovem, je radostí Božího lidu. Mojžíšův zákon byl chápán jako Boží dar. Židé vnímali tóru jako zákon, který nebyl jen dokonalejší, než u jiných národů, ale byl veskrze dokonalý. Mravní dokonalost pozůstávala v dokonalém plnění zákona. Byly vytvářeny stále nová dodatečná ustanovení a zákony. V pozdním judaismu dochází k zabsolutizování jednotlivých dílčích příkázání na úkor celkového smyslu

⁶⁵ Srov.: ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 14. 3. 2021]

⁶⁶ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Ex 20,2

⁶⁷ ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 86, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 16. 3. 2021]

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Srov.: Tamtéž

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ Srov.: Tamtéž

*zákona (v konfliktních případech chybí milosrdenství, spravedlnost a láska). To byla situace v době Ježíšově.*⁷²

Bůh provází člověka dějinami

Celý příběh Písma svatého je protknut duchem Boží milosti. Boží milost provází lid již od počátku stvoření. I když člověk padne a Bůh musí nad ním vykonat soud, dává člověku svou milost a umožňuje povstat a kráčet dějinami k budoucí spáse. V této cestě pádu a odsouzení, milosti a probuzení, je Bůh člověku stálým průvodcem. V událostech z Ráje, potopy, nebo s Abrahámem dává Bůh člověku příslibnou smlouvu, která je prorockým předobrazem budoucího dobra, jímž se stala smlouva s Izraelem na Sinaji. Smlouva na Sinaji je ale závazkem mnohem větším, než předchozí: Je to smlouva vztahu. Bůh a Izrael si jsou blízko, uzavírají spolu smlouvu, která „je nyní skutečným svazkem, který Boha a Boží lid spojuje a svazuje.“⁷³ Je to trvalý svazek, v němž Izrael získal specifické postavení mezi národy jako národ žijící podle Bohem zjeveného zákona: „Bůh činí smlouvou z Izraele svůj vyvolený lid, dává mu zaslíbení, milost a vedení a oznamuje lidu své požadavky (zákon a pravidla života). Lid odpověděl souhlasem, kterým se zavazoval Bohu, že poslušně bude dělat vše, o čem Bůh mluvil. (Ex 24,7)“⁷⁴ Tato odpověď vůči Božím slovu se stala ústředním bodem; potvrzením smlouvy. I když již dříve měli lidé ve svědomí vepsán Boží zákon, zde na tomto místě je to přímý hlas Boží.⁷⁵

1.13 Knihy Genesis, Exodus a Deuteronomium jako zdroj pro poznání příkazu dne odpočinku

Základní požadavek dodržování sedmého dne najdeme v Desateru. Obraz sedmého dne se však ukazuje již při stvoření, kdy Hospodin svou prací a odpočinkem ukazuje na chtěné budoucí uspořádání dnů lidského života.

Z teologického hlediska známe tři prameny závaznosti svěcení sedmého dne. Podávají nám o tom zprávu knihy Genesis, Exodus a Deuteronomium.

Sedmý den v knize Genesis

Zpráva o uspořádání dnů v knize Genesis je promítnutím poznání sedmého dne Izraelem do teologie stvoření a zároveň připomínkou dokonalého stavu před porušením. „*Tak byla dokončena nebesa i země se všemi svými zástupy. Sedmého dne dokončil Bůh své dílo, které konal, sedmého dne přestal konat veškeré své dílo. Sedmý den Bůh požehnal a posvětil, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo*“⁷⁶ Ukazuje, že závazek dodržovat Boží vůli netkví jen v poznání Zákona, ale také v konání Boha samotného, jeho příkladu. Ukazuje se, že poznání Boží vůle není zúženo jen na příkazovou nebo zákazovou etiku Zákona, ale zahrnuje celý komplex jednání, jak Bůh zjevil sebe. Je-li Hospodin dokonalý, pak od jeho činnosti odvozené jednání je také dokonalé a hodné napodobení člověkem. I když ve zprávě o stvoření není žádný explicitní příkaz k dodržování sedmého dne, přesto lze považovat příklad v jednání Boha jako závazný pro

⁷² Tamtéž, s. 87

⁷³ Tamtéž, s. 87

⁷⁴ Tamtéž, s. 87

⁷⁵ Srov.: Tamtéž, s. 87

⁷⁶ Písmo svaté: Knihy Starého zákona, Gn 2,1

člověka, neboť Bůh svým konáním ukazuje svou vůli. Představuje příklad a zjevuje, že požadavky, které dává, mají širší souvislosti: Text stvoření představuje obraz Boha způsobem, který člověku umožňuje jej pochopit a vyvodit z něj důsledky pro svůj život.⁷⁷ Je to „*dílo Božího slova, které vymezuje z prvotního chaosu Bohem uspořádaný inteligentní svět. Je zde evidentní apel na zbožnost, protože neuznání Stvořitele vede k propadu do chaosu a absurdity.*“⁷⁸ „*Kněžský redaktor vybudoval mohutný hymnický portál Bible jako meditaci nad dílem stvoření, které vytváří prostředí pro lidský život, a rozčlenil ho do sedmi ‚slok‘, z nichž prvních šest popisuje Boží činnost a sedmá odpočinek nutný především pro lidi i pro užívání a meditaci Božích darů. Člověk je popisován jako koruna a moudrý správce pokladu stvoření i pokladu Božího zjevení. Jeho důstojnost (stejná u muže i ženy) je dána tím, že v sobě nese Boží obraz a podobenství.*“⁷⁹

Sedmý den v knize Exodus

Zpráva příkazu sedmého dne v Desateru se objevuje v Bibli dvakrát. Nejdříve v rámci knihy Exodus při událostech na Sinaji a později v kodexu Deuteronomia. Ačkoliv samotný příkaz sedmého dne je v obou případech stejný, liší se jeho teologické vysvětlení. Přestože se obě zprávy liší ve zdůvodnění zachovávat den odpočinku, nejsou navzájem v rozporu, poněvadž mají stejný záměr: Neukládají člověku konat nějaké povinné bohoslužebné úkony, ale odpočinek, který je zasvěcen Bohu.⁸⁰

Ex 20,8–10⁸¹ svým poukazem ke dni odpočinku při stvořitelším díle ukazuje na stvoření, které bylo čisté a dokonalé; mělo svůj řád také v běhu času. Je to odkaz na Boha stvořitele a také na to, že člověk má vztah k Bohu. Písmo svaté používá pro nastolení řádu slovo: „*oddělit*“.⁸² V případě uspořádání dnů Bůh oddělil den sedmý.⁸³ Byl to den pro člověka a veškeré bytí na zemi. Člověk byl svobodný, žil v harmonii s Bohem a ostatním stvořením podle Božího příkladu. Je to teologie z pohledu Boha. Posvětil a oddělil den, který má jiný smysl než práce. Je to připomínka, že člověk se může vztahovat k Bohu a posvěcovat se jeho příkladem.⁸⁴ Odkaz na příkaz sedmého dne při stvoření v knize Exodus ukazuje, že „*význam sedmého dne je pro člověka jak morální (první díkce Desatera Ex 20,7–11, tak i vztahový (dílo je třeba v klidu se svými i užívat, dokonalost stvoření předznamenává stav blaženosti-odpočinutí při setkání s Pánem).*“⁸⁵

⁷⁷ Srov.: ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 86, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 22. 3. 2021]; Srov.: MAREČEK, Petr: Etika Starého zákona, [online], České katolické biblické dílo, <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/etika-stareho-zakona/>, [cit. 22. 3. 2021]

⁷⁸ Větrovec, Pavel: Hospodinův Zákon v pěti knihách Mojžíšových, s. 49, Bibliotheca Theologica, Pavel Mervard, Červený Kostelec, 2016, ISBN 978-80-7465-238-7

⁷⁹ Tamtéž, s. 49

⁸⁰ Srov.: DREXLEROVÁ, Alžběta: Dt 5, 12–15, [online], České katolické biblické dílo, <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/dt-512-15/>, [cit. 29. 3. 2021]

⁸¹ „*Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytce ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.*“

⁸² Například: Oddělil světlo od temnoty, oddělil vody nad klenbou a pod klenbou, oddělil den od noci...

⁸³ Srov.: VĚTROVEC, Pavel: Hospodinův Zákon v pěti knihách Mojžíšových, s. 45–47, Bibliotheca Theologica, Pavel Mervard, Červený Kostelec, 2016, ISBN 978-80-7465-238-7

⁸⁴ Srov.: EVANGELICKÁ CÍRKEV V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH: 4. Příkázání – pamatuj den odpočinku, [online], <http://ceske-budejovice.evngnet.cz/node/896>, [cit. 27. 3. 2021]

⁸⁵ Větrovec, Pavel: Hospodinův Zákon v pěti knihách Mojžíšových, s. 47, Bibliotheca Theologica, Pavel Mervard, Červený Kostelec, 2016, ISBN 978-80-7465-238-7

Sedmý den v knize Deuteronomium

Dt 5,12–15⁸⁶ je poukazem na počátek nového stvoření, jehož začátkem bylo vyvolení a vysvobození Izraele z egyptského otroctví.⁸⁷ Je to počátek nové etapy dějin, v budoucnu završené Kristovým vykoupením, nový začátek harmonického vztahu mezi Bohem a člověkem; počáteční bod procesu vykoupení od zla, jež se stane v budoucnu, a bude plným obnovením stvořitelského díla Boha. Tím se člověku připomíná cesta z otroctví ke svobodě; ke svobodě lidské i duchovní. Ukazuje na Boha jako zachránce a osvoboditele, ale také na vztah člověka k člověku. Nezapomenout na otroctví v Egyptě znamená vyvodit důsledky pro svůj život: Nezapomeň a jednej podle toho. Nejen dodržovat a světit sedmý den a sloužit Hospodinu, ale také odpovídající chování ve vztahu k druhým lidem. Neutlačuj, nevykořisťuj druhého:⁸⁸ Bůh „*nestojí na straně silnějších, ale utlačovaných. Chce osvobození člověka, ne jeho zotročování.*“⁸⁹ „*Písmo mluví o svobodě jako opaku otroctví (Izrael byl otrokem v Egyptě, odkud ho Hospodin vyvolil – Dt 15,15, srov. Jan 8,33).*“⁹⁰ Izrael byl navíc vyveden z Egypta proti vůli Egyptanů, což se na začátku zdálo jako velmi nepravděpodobné a nečekané. Bůh tím zjevil svou moc a ukázal, svou sílu nad egyptskými bohy, kteří byli jen lidským dílem.⁹¹

1.14 Požadavek Boha ke svěcení sedmého dne v hlásání proroků a v životě vyvoleného národa

Požadavek dodržovat sedmý den se objevuje v prorockých a historických knihách Starého zákona v souvislosti s úctou k Bohu, dodržováním příkazů Desatera a celkově dobrého života. Teologie těchto knih odkrývá skutečnost, že život Izraele ve svobodě souvisí s přízní, kterou Hospodin Izraeli poskytuje. Existence Izraele závisí na Hospodinu, a pokud lid tuto přízeň nesprávným jednáním ztratí, ztratí také svou svobodu a materiální zabezpečení pro život.⁹² V dějinách lidu Izraele se nacházejí vzestupy i pády. V době, kdy se Izrael odvrací od Hospodina a jeho příkazů, povolává Hospodin proroky, kteří mají lidu zprostředkovat Boží vůli. Proroci nepřinášejí nové učení, ale odkazují na Smlouvu, kterou se Izrael zavázal dodržovat. „*Obohacují vztah smlouvy, mezi Jahvem a*

⁸⁶ „*Dbej na den odpočinku, že ti má být svatý, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinku Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvůj býk a tvůj osel, žádné tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty. Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.*“

⁸⁷ Na egyptské otroctví v Písmu odkazuje také prolog k Desateru. „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*“ „*V prologu se Bůh slavnostně představuje jako osvoboditel a spasitel, není tedy pouze Bohem přikázání a soudu. Jahve sám sebe představuje jako radostnou zvěst.*“ ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 88, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 28. 3. 2021]

⁸⁸ Srov.: EVANGELICKÁ CÍRKEV V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH: 4. Příkázání – pamatuj den odpočinku, [online], <http://ceske-budejovice.evangelnet.cz/node/896>, [cit. 28. 3. 2021]

⁸⁹ ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 88, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 28. 3. 2021]

⁹⁰ SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, s. 23, Karolinum, Praha, 1997, ISBN 80-7184-357-1

⁹¹ Srov.: Tamtéž, s. 88

⁹² Říkáte: „*Kdy už pomine novoluní, abychom zas prodávali obilí, a den odpočinku, abychom otevřeli sýpku, na míře ubírali, na ceně přidávali a podváděli falešnou váhou, abychom si koupili nuzáky za stříbro, ubožáka pro pár opánků, a abychom prodali obilní zadinu.*“ Přisahal Hospodin při sobě, při pýše Jákobově: *Nikdy nezapomenu na žádný jejich skutek;* Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Am 8,5

Izraelem, který byl původně představován v jurisdickém světle, dalšími analogiemi a aspekty. Izrael je syn a Jahve Otec. (Oz 11,1–4; Jer 31,20). Izrael je stáde a Jahve pastýř (Ez 34,11–23). Izrael je nevěsta a manželka, Jahve ženich nebo manžel (Iz 54,1–10; Jer 2,2f; 31,3f; Oz 1–3) Tyto obrazy ukazují smlouvu na Sinaji jako smlouvu lásky (Srv. Ez 16,6–14). Pozorná a nezasloužená láska Boží volá po odpovědi lásky, která se pěstuje v poslušnosti.⁹³ Lid Izraele často navenek smlouvu s Hospodinem dodržoval, ale jeho jednání a smýšlení bylo zlé. Proto Hospodin musel mnohokrát v dějinách odmítnout formální plnění závazku Izraele bez čistého života. Proroci, jako hlas Boží, volali po nápravě, ale často to nebylo nic platné, nikdo neposlouchal. Hospodin prostřednictvím proroků vyzýval k obrácení, aby mohl zlo odpustit; chtěl odpustit. Lid neslyšel. Proto byl Hospodin donucen hrozit trestem a v případě nutnosti jej i vykonat.⁹⁴ Poukaz na sedmý den se u proroků vyskytuje v souvislosti s nedodržováním Hospodinových příkazů; často jako obraz odtržení se od Hospodina.⁹⁵ Když se Izrael svým životem připodobňuje okolním pohanským národům, proroci volají po obrácení, aby Izraeli připomenuli smlouvu s Hospodinem; nevěrným ohlašují tresty, války a zotročení. Život Izraele byl sledem pádů, pozvednutí se,⁹⁶ obnovení služby Hospodinu, usmíření, obrácení;⁹⁷ pádů a vysvobození. Hospodin národ Izraele vychovával. Chtěl, aby i jiné národy viděly krásný život toho, koho vyvolil.⁹⁸ A proto znova a znova odpouští a vysvobozuje.⁹⁹ I když Izrael

⁹³ ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online, pracovní text, s. 91, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 3. 4. 2021]

⁹⁴ „*Nepronášejte už šalebné obětní dary, kouř kadidla je mi ohavností, i novoluní, dny odpočinku a svolaná shromáždění; ničemnost a slavnostní shromáždění, to nemohu vystát. Z duše nenávidím vaše novoluní a slavnosti, jsou mi jen na obtíž, jsem vyčerpán, když je musím snášet. Když rozprostíráte své dlaně, zakrývám si před vámi oči. Ať se modlíte sebevíc, neslyším. Vaše ruce jsou celé od krve. Omyjte se, očistěte se, odkliděte mi své zlé skutky z očí, přestaňte páchat zlo. Učte se činit dobro. Hleďte, zakročte proti násilníku, dopomozte k právu sirotkovi, ujímejte se pře vdovy. Pojďte, projednejme to spolu, praví Hospodin. I kdyby vaše hříchy byly jak šarlat, zbělají jako sníh, i kdyby byly jako purpur, budou bílé jako vlna. Budete-li povolní a poslechnete, budete požívat dobrých darů země. Když však odmítnete a budete se zpěčovat, bude vás požírat meč.“ Tak promluvila Hospodinova ústa. Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Iz 1,13–20*

⁹⁵ „*Světěte mé dny odpočinku a budou znamením mezi mnou a vámi, abyste věděli, že já jsem Hospodin, váš Bůh.“ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Ez 2,20; „Dal jsem jim své dny odpočinku, aby byly znamením mezi mnou a jimi, aby věděli, že já, Hospodin je posvěcuji.“ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Ez 20,12*

⁹⁶ „*Jójada pak uzavřel smlouvu mezi Hospodinem a králem i lidem, že budou lidem Hospodinovými i smlouvu mezi králem a lidem.“ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, 2 Kr 11,17*

⁹⁷ „*Toto praví Panovník Hospodin: „První den prvního měsíce vezmeš mladého býčka bez vady a očistíš svatyni od hříchu. Kněz vezme trochu krve z oběti za hřích a potře veřeje domu i čtyři úhly stupně na oltáři i veřeje brány vnitřního nádvoří. Právě tak učiníš sedmého dne za každého, kdo zhrěšil neúmyslně a z nevědomosti; budete konat smírčí obřady za dům. Čtrnáctého dne prvního měsíce budete mít hod beránka a po sedm dní slavnosti se budou jíst nekvašené chleby. Toho dne připraví kníže býčka jako oběť za hřích svůj i všeho lidu ze země. V sedmi dnech té slavnosti připraví k zápalné oběti Hospodinu sedm býčků a sedm beránů bez vady, každý den po sedm dní, a kozla jako oběť za hřích každý den. A jako přidavnou oběť připraví éfu mouky na býčka a éfu na berana a na každou éfu hin oleje. Patnáctého dne sedmého měsíce při slavnosti připraví totéž jako v oněch sedmi dnech, jak oběť za hřích, tak oběť zápalnou i přidavnou, a olej.“ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Ez 45,18*

⁹⁸ „*I poznají pronárody, které jsou vůkol, že já, Hospodin, jsem vystavěl, co bylo zbořeno, a osázel zpustošený kraj; já, Hospodin, jsem to vyhlásil i vykonal.“ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Ez 36,36*

⁹⁹ „*Rovněž i všichni kněžští předáci a lid se mnohokrát zpronevěřili, jednali podle kdejakých ohavností pronárodů a poskvřili Hospodinův dům, který si oddělil jako svatý v Jeruzalémě. Hospodin, Bůh jejich otců, k nim nepřestával posílat své posly, protože měl soucit se svým lidem a se svým příbytkem. Oni však Boží posly zesměšňovali, pohrdali jeho slovy a jeho proroky prohlašovali za podvodníky, takže Hospodinovo rozhořčení dolehlo na jeho lid a nebylo, kdo by ho uzdravil. Přivedl na ně kaldejského krále, jenž mečem ve svatyni vyvraždil jejich mladé muže, neměl soucit s mladými muži ani s pannami, ani se starci a knězy; Bůh mu všechny vydal do rukou. Také všechny předměty Hospodinova domu, velké i malé, poklady Hospodinova domu a poklady královny a jeho velmožů, to vše odvezl do Babylóna. Dům Boží spálili, jeruzalémské hradby strhli, všechny jeho paláce vypálili a všechno vzácné zařízení bylo zničeno. Pozůstatek lidu, jenž unikl meči, přestěhoval se do Babylóna. Stali se otroky, sloužili jemu a jeho synům až do doby,*

mnohokrát padl, Bůh od své smlouvy s ním neodstoupil. Izrael smlouvu porušil, Bůh však své slovo neruší. Dává Izraeli novou smlouvu, „*kteřá má být uzavřena na konci času (Jer 31,31–34). Obnoví smlouvu ze Sinaje (Ez 16,60), způsobí proměnu srdcí (kteřá) bude doprovázena dary Božího ducha (Ez 36,26–28).*“¹⁰⁰ Tím celý Zákon, včetně sedmého dne, a proroci směřují k bodu dějin, kdy se Ježíš Kristus stane jejich naplněním a konečným významem.

kdy se kralování ujali Peršané. Tak se naplnilo slovo Hospodinovo, které mluvil ústy Jeremiáše: „Dokud si země nevyňahradí své dny odpočinku, bude odpočívát po všechny dny, co bude zpusošena, až se vyplní sedmdesát let.“

„V prvním roce vlády Kýra, krále perského, se splnilo slovo Hospodinovo, které mluvil ústy Jeremiáše. Hospodin vzbudil ducha perského krále Kýra, že dal po celém svém království rozhlásit a také zapsat: „Toto praví Kýros, král perský: Hospodin, Bůh nebes, mi dal všechna království země. Pověřil mě, abych mu vybudoval dům v Jeruzalémě, který je v Judsku. Kdokoli z vás, ze všeho jeho lidu – Hospodin, jeho Bůh, buď s ním – se může vydat na cestu.“ (do Jeruzaléma); Srov.: ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online] pracovní text, s. 91, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 3. 4. 2021]

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 91

2 DEN ODPOČINKU V ŽIVOTĚ JEŽÍŠE KRISTA

Řešení smyslu a postavení sobotního dne odpočinku mělo v Ježíšově životě mimořádný význam, neboť den odpočinku – Šabat byl středem duchovního života Židů i základním bodem židovského chápání času. Smysl dne odpočinku Ježíš vyjevoval nejen svými výroky, ale zejména konkrétními skutky a činy, které se většinou neseťkávaly s pochopením židovských náboženských autorit. Byl to názorový rozpor, jenž se významně podílel na směřování Ježíšova života k smrti na kříži. On však smrt překonal a svým nedělním Vzkříšením uvedl lidstvo do nové epochy.

2.1 Ježíšova etika a její dobový kontext

Ježíšovu etiku je možné chápat ze dvou hledisek: Je to etika Božská, která vychází z Božího jednání a z Božího záměru. Druhý pohled je situace lidu Izraele, na kterou Ježíš reagoval; ne tolik politická, ale duchovní. Obojí se v ději jeho života prolíná, a tak nelze pohled obou hledisek striktně oddělit.

Situace Izraelského národa v Ježíšově době

Život v zaslíbené zemi měl pro lid Izraele zvláštní důležitost. Bylo to splnění tužeb celých generací a příslibů Boha, neboť Izrael s životem v zaslíbené zemi spojoval svou blízkost s ním; životem v zaslíbené zemi prožíval své bytí v Bohu. Tato skutečnost byla v Ježíšově době naplněna jen částečně: Izrael žil v zemi, kterou z politického hlediska neměl pod kontrolou, země byla ovládána cizí mocností, instituce Izraele, a to i náboženské, byly ve výkonu své moci silně omezeny. Římané ovládali politiku i ekonomiku. Židé, kteří nechtěli přistoupit na způsoby Římanů, neměli žádnou vyhlídku na budoucnost, pouze život druhořadého člověka, často v chudobě. Zároveň mnozí Židé s římskou okupační mocí spolupracovali. Dělo se to zejména v ekonomické sféře, zároveň často docházelo k odpadu od židovství a přestupu k pohanským kultům. Stávalo se, že zejména z touhy zařadit se do římské společnosti rezignovali mnozí Židé na své náboženství, aby získali snadnější život v římském státě. Židé, kteří odpadli, dávali ostatním špatný příklad: žili po morální a náboženské stránce životem Římanů. Tím docházelo k úpadku morálky i mezi ostatním židovským obyvatelstvem. Římský způsob života, včetně náboženství, se navíc velkému množství Židů jevil jako atraktivnější. V této situaci, se v židovské společnosti stále více dostávalo do popředí mesiášské očekávání.

Ježíš ukazuje na sobě, jaký Bůh je

Mesiáš měl napravit poměry ve společnosti, úpadek a útlak, potrestat ty, kteří užívali výhod kolaborace a přiklonit výhody na stranu pravověrných. Potrestat nespravedlivé a pozvednout spravedlivé. Jejich představy o Mesiáši však byly velmi lidské: nebyli připraveni na Boží záměr, nebyli schopni dohlédnout, kam a jakými prostředky Bůh směřuje. Ježíš svým životem a učením falešné představy o sobě odmítl. Pro lid to bylo zklamání, očekávali úspěch moci, porážku Římanů, narovnání každé pozemské nespravedlnosti, ekonomický blahobyt. Ježíš chtěl více, než mohli lidé pochopit. Vykoupení, spásu, která je vytržením ze zla pro všechny lidi a všechny časy. Přišel jako ten, který je ve spojení s Bohem Otcem a je s ním v kontaktu. Zná Boží záměr a ve světě jej realizuje. Jeho vztah s Bohem Otcem byl velmi blízký: modlí se; Ježíš na sobě ukázal,

jaký Bůh je. V osobě Ježíše Krista dal Bůh lidem najevo, že mu není lhostejný osud světa; jeho cílem je svět zachránit. Centrem záchrany je člověk. Chodil za lidmi a učil:¹⁰¹ „*Bůh jde k lidem. Je vstřícný. Právě tato nezasloužená náklonnost vzbuzuje v lidech naději a působí oživujícím způsobem a uzdravuje. Léčí posedlost, uvolňuje depresivitu.*“¹⁰² Viditelným synonymem duchovního uzdravování bylo uzdravení tělesné. Zároveň je možné vidět v tělesném uzdravení symbol změny v duchovní rovině. Člověk nevidí, tma, beznaděj:¹⁰³ „*Ježíš ho uschopňuje k vidění*“¹⁰⁴ Ten kdo je chromý, může zase chodit: Byl nečinný, ale má možnost konat, realizovat své záměry. Kdo je hluchý, může slyšet: Je to symbolika slyšení, které je více nežli pouhý zvuk. Posedlí byli vyobcováni ze společnosti, ty Ježíš volá zpět do života:¹⁰⁵ „*Umožňuje jim nový začátek.*“¹⁰⁶ Ježíšova etika je srozumitelná. Vychází z reality lidského života, ale je v ní zakomponován Boží záměr. Požadavky Ježíšovy etiky jsou koncipovány tak, aby lidé na základě zkušenosti ze svého života chápali, co po nich Bůh žádá. Příkladem takového jednání je příběh o setkání celníka Zachea s Ježíšem: Zacheus si možná uvědomoval, že nežije dobrým životem, možná to byla jen zvědavost, když vylezl na strom, aby spatřil Ježíše: Ježíš se obrátil k němu a „*přímou mu říká: „Já přijdu k tobě“.* *Tato vstřícná náklonnost nechá Zacheovi spadnout šupiny z očí. Poznává, jak špatně žil. Sám říká: „Dám vše do pořádku.“ Vstřícná náklonnost umožňuje nový začátek.*“¹⁰⁷ Ježíš byl příkladem pro nás. Uplatňovat jeho etiku „*znamená přistupovat k lidem se vstřícnou náklonností, nesobečností. Je to vzor, který dosavadní systém staví na hlavu. Vstřícná náklonnost, ne moralizování, to je základní pro křesťanskou orientaci. Násilím, pedagogickými triky by jistě byl Ježíš schopen získat celý národ. On se snaží o svobodný souhlas lidí. Biblická etika je etikou odpovědi. Morálním výkonem není člověk sto si zajistit Boží náklonnost.*“¹⁰⁸ Ježíšova etika je ozřejmena vydáním se a odpuštěním. Nad takovým člověkem, jakým byl Ježíš, moc ztrácí vládu. Neobrátil se proti svým nepřítelům a trýznitelům, ale stal se novým příkladem pro člověka. Je to zcela nová síla, která nejen definuje obsah křesťanské víry, ale dává člověku zcela specifický směr života. Na kříži se ukazuje, že napětí mezi nebem a zemí, které¹⁰⁹ „*neopomijí věci pozemské ani nebeské, může vést k životu.*“¹¹⁰ Je to odpověď na bolest, kterou člověk zažívá; Bůh tuto bolest s člověkem sdílí a prožívá ji s ním způsobem, který ukazuje, že bolest a smrt není koncem bytí, ale „*Poslední slovo je život.*“¹¹¹ Poselství Ježíšova života, smrti a zmrtvýchvstání je voláním k člověku přetvářet svět podle Božího záměru.

Jako člověk žil Ježíš v lidské společnosti. Začlenil se do ní, plnil její povinnosti. Stejně jako plnil občanský zákon, plnil i kulturní povinnosti a předpisy Izraele. Svůj vztah ke světské moci dal najevo v příběhu z Markova evangelia, který pojednává o placení daní:¹¹² Ježíš dovoluje člověku mít vztah ke světské moci, ale zároveň říká: (dej) „*Bohu, co je Božího.*“¹¹³ „*Každý člověk má povinnost vůči strukturám, které organizují společnost. Platí to však jen natolik, nakolik to nebrání, aby člověk plnil své povinnosti*

¹⁰¹ Srov.: Tamtéž, s. 97

¹⁰² Tamtéž, s. 97

¹⁰³ Srov.: Tamtéž, s. 97

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 97

¹⁰⁵ Srov.: Tamtéž, s. 97

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 97

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 98

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 98

¹⁰⁹ Srov.: Tamtéž, s. 98

¹¹⁰ Tamtéž, s. 98

¹¹¹ Tamtéž, s. 99

¹¹² Srov.: Bible: Knihy Nového zákona, Mk 12,13–17

¹¹³ Bible: Knihy Nového zákona, Mk 12,17

vůči Bohu (modlitba, skutky milosrdenství). Nejde o oddělení dvou oblastí, v nichž má člověk své povinnosti, ale o jejich vymezení: Bohu dát srdce a všechno, co k tomu patří (Mk 12,30), císaři daně a všechno, co k tomu patří. Vyšší povinnost určuje a motivuje hranice té nižší. Tertulián, jeden z prvních latinsky píšících autorů, vyjádřil tuto hierarchii hodnot tím, že na peníze má nárok císař, protože je na nich jeho obraz, ale Bohu patří celý člověk, který sám je stvořen k jeho obrazu.¹¹⁴ Stejný etický rámec má i Ježíšovo setkání s Pilátem, kdy Ježíš sice „uznává Pilátovu soudní pravomoc“¹¹⁵, ale připomíná, že Pilátova moc je závislá na Boží vůli.¹¹⁶ Tak jako měl Ježíš vtať ke světské moci, prožíval je také ve vztahu k náboženským autoritám. „Platí chrámovou daň (Mt 17, 24-27). Putuje v předepsaném liturgickém čase do chrámu. Dodržuje sabat, i když ne na způsob sterilního formalismu, jak to dělali učitelé zákona.“¹¹⁷

Zcela mimořádným duchovním a etickým požadavkem je Ježíšovo horské kázání, kde jednotlivá blahoslavenství jsou obrazem Ježíšova vztahu k Bohu Otci, přenesená na život člověka. Blahoslavený je ten, kdo patří Bohu. Tak jako Ježíš patří Bohu, má mu patřit i člověk.¹¹⁸ „Blahoslavení chudí v duchu – závislí ve svém přežití na druhých. Blahoslavený plně závislý na Bohu. Blahoslavení plačící – vnitřně smutní. Vnitřní smutek je daň chudoby. Lítost nad vzdálením se Bohu. Blahoslavený tichý – otevřený vůči Bohu, laskavý, pochopení pro druhé, svobodný od emocí. Blahoslavený, kdo žízni po spravedlnosti – u Boha se spravedlnost přeměňuje v milosrdenství. Hladověť a žízni znamená, že bez toho nemůžu žít. Hladověť a žízni po Bohu a Boží spravedlnosti. Blahoslavený milosrdný – vidět, soucítit, jednat.“¹¹⁹ Tato Ježíšova etika je základem křesťanské etiky. I když platnost desatera jako normativního zdroje morálky trvá také v křesťanském životě, Ježíšův příchod na svět ukázal člověku ještě jinou dimenzi vnímání etiky. Již nejde jen o otrocké plnění zákonů a příkazů, ale napodobení Ježíšova života tak, aby měl život, jako celek, hodnotu před Bohem. Bůh volá člověka rozvíjet své lidství; je to volání, které od člověka žádá změnu smýšlení, života a celkového způsobu jeho existence ve světě.¹²⁰ „Desatero je soustavou příkazů a zákazů. Bible na rozdíl od pevné morálky hovoří o cestách. Blahoslavenství jsou povoláním každého člověka k zásadní změně jeho způsobu bytí. Kázání na hoře je neúplnějším vymezením křesťanské kultury v Novém zákoně. Je zde systém hodnot, morální, etický standard, postoj k penězům, životní styl a otázky týkající se vztahů – to všechno je zcela odlišné od nekřesťanského světa. Toto kázání představuje život v Božím království, opravdový, plný života, prožívaný pod Boží vládou.“¹²¹

¹¹⁴ POKORNÝ, Petr: Evangelium podle Marka, s. 213, Centrum biblických studií ACČR a UK v Praze, Praha, 2016, ISBN 978-80-7545-007-4

¹¹⁵ ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 99, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 27. 4. 2021]

¹¹⁶ Srov.: Tamtéž, s. 99

¹¹⁷ Tamtéž, s. 100; Epikie: „Epikie je interpretace lidského zákona ne podle litery, nýbrž podle ducha v oněch krajních případech, které pozitivním zákonem nejsou dostatečně pojednány. Epikie není obcházení zákona. Je to interpretace zákona v souladu s pravým úmyslem zákonodárce. Tomáš chápe epikii jako ctnost a dceru moudrosti a spravedlnosti. Ježíš sám praktikuje a učí ctnosti epikie. Tvrdí, že sobota je zde pro člověka (Mk 2,27) a ignoruje tehdejší předpis o sabatu, aby uzdravil nemocného člověka. Epikie platí jen pro pozitivní zákon. Pokud zákony reprodukuji požadavky přirozeného práva, nedá se použít.“; ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 99, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 27. 4. 2021]

¹¹⁸ Srov.: Tamtéž, s. 100

¹¹⁹ Tamtéž, s. 100

¹²⁰ Srov.: Tamtéž, s. 102

¹²¹ Tamtéž, s. 102

2.2 Etika dne odpočinku v životě Ježíše Krista

Ježíšův vztah ke dni odpočinku je nožné rozdělit do čtyř skupin, které se navzájem významově a také v průběhu života prolínají: Káže v synagoze, uzdravuje, výroky a výklady o sobotě a zákonu, Ježíš leží v sobotu v hrobě. Ježíš nejen svými výroky, ale celým životem zjevil svoji specifickou etiku dne odpočinku, potažmo celého Zákona, která se velmi odlišovala od výkladu zákoníků. Neohlížel se na smýšlení lidí, ale jednal jako ten, kdo má spojení Bohem.

Ježíšovo Slovo

Byl pravověrný Žid, od dovršení židovské plnoletosti navštěvoval chrám a synagogu, zejména o sobotách.¹²² První zprávu o tom máme z Lukášova evangelia:¹²³ Ježíš putoval s rodinou na svátky do Jeruzaléma. Jednalo se o vícedenní pobyt, jehož součástí byl jistě i sobotní den s návštěvou chrámu.¹²⁴ Později, když začal veřejně působit, kázal v sobotu, kromě jiných příležitostí, také v chrámě a synagogách. Bylo to zejména z praktických důvodů, poněvadž ten den se setkávalo mnoho lidí a mohl jich více svým kázáním oslovit. Hlásání Božího slova je podstatným rysem sedmého dne a velmi důležitou součástí života vyvoleného národa. „*Hebrejský význam pro slovo: ‚dabar‘, má hluboký význam. Značí jádro samé věci. Vždyť slovem stvořil Bůh svět (srv. Gn 1). Kdo zachytí slovo, pochopil realitu.*“¹²⁵ Slovo má schopnost obrátit život člověka i měnit dějiny. Ve svém kázání Ježíš nepředkládal své učení, ale hlásal lidem pravdy, které byly naukou Boha Otce. Přestože používal po jazykové stránce běžné řečnické postupy, jeho učení bylo odlišné nejen tím, že kázal „ducha zákona“, ale zejména apelem na vnitřní obrácení k přijetí Boží vůle jako milosti, která člověka uschopňuje přijmout Boží nauku.¹²⁶ „*Zde máme co do činění s lidskou svobodou a do ní ‚zasahující‘ milostí: Ježíšovo učení se střetává se zaviněnou slepotou těch, kdo tvrdí, že vidí zcela jasně (srv. Jan 9,39nm).*“¹²⁷ I když Ježíš svým kázáním oslovil mnoho lidí, zároveň mnoho jich zůstalo k jeho učení netečnými. Bylo to v rozporu s tím, co bychom mohli očekávat, neboť židovské náboženství je „*náboženství slyšeného slova.*“¹²⁸ Odmítnutí je častým přístupem člověka k Božímu slovu, což bylo známé už od proroků: „*Nejzávažnější výtky, které se jim (lidu) dostává, je ta, že, ‚nechtějí slyšet‘ (srv. Jer 7,13; Oz 9,17)*“¹²⁹ Je to paradox – ten, kterého téměř nikdo neslyší, změní svět.

Cesta do Nazaretu

Obrazem tohoto neslyšení byla Ježíšova cesta do Nazaretu s návštěvou v místní synagoze.¹³⁰ „*Podle svého obyčeje vešel v sobotní den do synagogy a povstal, aby četl z Písma. Podali mu knihu proroka Izaiáše; otevřel ji a našel místo, kde je psáno: ‚Duch*

¹²² Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 1,41; Mt 13,53; Mk 1,21; Mk 1,29; Mk 6,1; Lk 4,16; Lk 4,31

¹²³ BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 2,41-52

¹²⁴ Srov.: MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 111, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

¹²⁵ ŠPIDLÍK, Tomáš: Služebníci slova, Teologické texty, [online] číslo 2008/3, studie, 28/1971, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2008-3/Sluzebnici-slova.html>, [cit. 17. 5. 2021]

¹²⁶ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 530, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

¹²⁷ Tamtéž, s. 530

¹²⁸ ŠPIDLÍK, Tomáš: Služebníci slova, [online], Teologické texty, číslo 2008/3, studie, 28/1971, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2008-3/Sluzebnici-slova.html>, [cit. 17. 5. 2021]

¹²⁹ Tamtéž, studie 28/1971

¹³⁰ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 13,53–58; Mk 6,1–6a; Lk 4,16–30

Hospodinův je nade mnou, proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým vrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.‘ Promluvil k nim: ‚Dnes se splnilo Písmo, které jste právě slyšeli.‘¹³¹ Dalo by se očekávat ve svém rodišti vřelé přijetí, ale Ježíš se setkal s tak velkou nevírou, že to bylo něco zcela mimořádného. Jistě, ta slova je popudila, jelikož se vztahovala na Mesiáše, kterého Židé očekávali; v Ježíši jej místní lidé neviděli. Při takové nevěře zde Ježíš neudělal „žádný mocný čin“¹³² a jen na několik lidí vložil ruce, aby je uzdravil.¹³³ Ukazuje se, že většinou je podmínkou zázraku ve prospěch člověka víra: „Čtete o uzdravení několika nemocných, což by byl úspěch, kdyby na začátku nebylo mnohem větší očekávání. Tedy: skutek milosrdenství má smysl, i když není zřetelný jeho motiv, zdroj a cíl. Současně se ukazuje, že vnější změna, ani nečekaná, nezaručuje vznik víry.“¹³⁴

Návštěva Kafarnaum

V zcela jiném duchu proběhla Ježíšova návštěva Kafarnaum. Jedná se o známou událost z Ježíšova života, „známou jako ‚den v Kafarnaum‘.“¹³⁵ Je to sobotní den naplněný kázáním Božího slova a tělesným a duchovním uzdravením. Charakteristickým znakem této soboty byla víra obyvatel Kafarnaum, díky níž byli obdarováni tak mocnými skutky. Jistě, nedokázali v mysli dohlédnout na to, kým Ježíš je, ale rozhodně je to mimořádně oslovilo. Přestože byla sobota, ve zprávě evangelisty neslyšíme, že by Ježíšovo uzdravování vyvolávalo nějaké pohoršení. Uzdravení však předcházelo kázání. Učil způsobem, který vzbuzoval úžas. „Nad jeho učením žasli – to je výraz, který čtete v Markově evangeliu tam, kde jde o reakci na nové sdělení, učení (Mk 6,2; 7,37; 10,26; 11,18)“¹³⁶ Byl to úžas dvojitý: Jde nejen o obdivný úžas, ale také o úžas „nad něčím sporným, nečekaným (Mk 10,24.32)“¹³⁷ Ve svém učení nemohl Ježíš odkazovat na školu Zákona jako ostatní vykladači Zákona, ani neměl svého lidského učitele. „Ježíš nebyl učitelem Zákona, neměl svého učitele, na něhož by se odvolával a neargumentoval jen Písmem, ale někdy i autoritou vlastního poslání, jak je to vyjádřeno stylem jeho řeči v Matoušově evangeliu: ‚Slyšeli jste, že bylo řečeno [...] ale já pravím vám. (Mt 5,21.27.31.33.38.43)‘.“¹³⁸ Ježíš ve svém učení nevykládal po staletí danou neměnnou tradici, ale učil jako ten, kdo má poslání od Boha a plní jeho vůli.¹³⁹ Svá slova a učení potvrzoval mnohými uzdraveními, která měla podtrhnout jeho mesiášské poslání; v představách lidu se právě takto měl Mesiáš svými činy definovat: „Epizoda o uzdravení posedlého v Kafarnaum je prvním z 21 příběhů zázraků v Matoušově evangeliu. Jde první z pěti zázraků, které vykonal Ježíš v sobotu podle svědectví třetího evangelisty (L 4,31–37.38–39.; 6,6–11; 13,10–17; 14,1–6). Jedná se první z pěti exorcismů, o kterých se Lukáš zmiňuje ve svém evangeliu (L 8,2; 8,26–39; 9,37–43a; 11,14–15). Tyto Ježíšovy

¹³¹ Tamtéž

¹³² Tamtéž, Mk 6,6

¹³³ Srov.: Tamtéž

¹³⁴ POKORNÝ, Petr: Evangelium podle Marka, s. 115, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2016, ISBN978-80-7545-007-4

¹³⁵ Tamtéž, s. 49

¹³⁶ Tamtéž, s. 50

¹³⁷ Tamtéž, s. 50

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ Srov.: Tamtéž, s. 50

*mocné činy, kterými jsou lidé osvobozováni od zla, vyjevují, že nastává nové období dějin spásy, a rovněž poukazují na autoritu a závažnost Ježíšova vyučování.*¹⁴⁰

Uzdravování a jeho smysl

Uzdravení bylo ve starověku velká věc. Nebylo vědecké poznání, ani možnosti medicínských postupů dnešní doby, a tak bylo uzdravení velmi vzácné. Ježíšovy činy však měly vyšší záměr než pouhé uzdravení. Mělo se na nich vyjevit, kdo Ježíš je, že jej poslal Bůh, a také to, co chce lidem sdělit. A tak se mimo jiné na zázracích vyjevuje Ježíšova etika, kromě jiného i etika o dni odpočinku. Ve starověku však nešlo jen o uzdravení tělesné. Nemocný člověk byl odsunut až na samý okraj společnosti, poněvadž se mělo za to, že jeho nemoc je trestem Božím za činy spáchané jím nebo jeho předky: předpokládalo se, že takového člověka Bůh nechová ve své lásce. Podle toho se lidé také k nemocným chovali. Ježíš to však chtěl svým příkladem změnit. Nechtěl znesvětit sváteční den, ale ukázat vyvážený pohled. Ježíšovo uzdravování bylo činem vícenásobným. Uzdravoval tělo, duši i postavení člověka ve společnosti: *„Když Ježíš uzdravil nemocného, usiloval o jeho záchranění, o jeho společenskou rehabilitaci. Za tím byl ovšem také úmysl učinit zakusitelnou i spásu, kvůli níž k nim přišel. [...] uzdravení nemocného bylo pro něho vždy znamením přítomnosti mesiášské spásy ve světě. Když Ježíš vrátil zrak nevidoucím očím, chtěl nemocnému dát také schopnost svatého života, víru. Schopnost vidět jeho, spasitele. Pro něho neplatila ‚zapomemutá dimenze‘ lidského bytí. Jediněčně vyzářoval. Tam kde stál nebo chodil, dýchal svět s Bohem.*¹⁴¹

Uzdravení člověka s odumřelou rukou

Sobotních uzdravení v Ježíšově životě bylo mnoho.¹⁴² Příkladem může být sobotní uzdravení Mt 12,9–15, kde se nachází ukázka Ježíšova chápání dne odpočinku: Ježíš přišel do synagogy, ve které byl člověk s odumřelou rukou. Farizeové snad dopředu tušili, že by mohlo dojít k uzdravení, a tak se přímo, možná trochu nedočkavě, zeptali: *„Je dovoleno v sobotu uzdravovat?“*¹⁴³ Netoužili po tom, aby se ukázalo, kdo Ježíš je, ale aby jej mohli obžalovat, že nesvětil sváteční den. Ježíš ukazuje na příkladu s ovečkou, jak je člověk důležitý a jaká je správná hierarchie hodnot. *„A oč je člověk cennější, než ovce! Proto je dovoleno v sobotu činit dobře.*¹⁴⁴ Po tomto vysvětlení se Ježíš obrátil přímo na nemocného a prostým pokynem: *„Zvedni tu ruku!“*¹⁴⁵ jej uzdravil. Tento čin nezůstal u farizeů bez odezvy: Chtějí jej zahubit, nejspíše se již v tuto chvíli jednalo o záměr fyzické likvidace. Na tomto příběhu se ukázalo, jak je správné chápat sobotu: Milosrdenství má přednost. Stejně jako v příběhu s utrženými klasy,¹⁴⁶ Ježíš ukázal, že se jedná o stejný princip.¹⁴⁷ Jistě je možné namítnout, že Židé léčení považovali za práci, přesto se jednalo o zjevný čin milosrdenství. Bylo-li dovoleno podle zákona zachránit doma chované zvíře, vplynulo z logiky věci, že je možné člověku poskytnout službu eticky srovnatelného

¹⁴⁰ MAREČEK, Petr: *Evangelium podle Lukáše*, s. 155, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

¹⁴¹ SZÉKELY, Anton: *Nemocnice – místo uzdravení a spásy*, [online], s. 35, Teologické texty, č. 1990/1, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/1990-1/Nemocnice-misto-uzdraveni-a-spasy/35>, [cit. 7. 7. 2021]

¹⁴² Srov.: BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Mt 12,9; Mk 1,21; Mk 1,29; Mk 3,1; Lk 4,31; Lk 4,38; Lk 6,6; Lk 13,10; Lk 14,1; Jan 5,1; Jan 9,1–40

¹⁴³ BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Mt 12,10

¹⁴⁴ BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Mt 12,12

¹⁴⁵ BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Mt 12,13

¹⁴⁶ Srov.: BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Mt 12,1–8

¹⁴⁷ Srov.: MRÁZEK, Jiří: *Evangelium podle Matouše*, s. 198, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

typu.¹⁴⁸ Ale mnohem více: „*Proto je dovoleno v sobotu činit dobře.*“¹⁴⁹ „*Zde Ježíš naplno vysloví to, k čemu směřoval: milosrdenství prokazované v sobotu není jen povolená výjimka, nýbrž přímo její náplň. Posláni. Od toho sobota je.*“¹⁵⁰

Uzdravení na hostině

Jiný příklad sobotního uzdravení se nachází v Lukášově evangeliu Lk 14,1-6. Tentokrát se nejedná o uzdravení v synagoze, ale na hostině. Přišel tam člověk stížený vodnatelností, což mohl být doprovodný příznak větších zdravotních problémů. Snad nevitáný host. Ježíš tentokrát sám položil otázku a zeptal se:¹⁵¹ „*Je dovoleno v sobotu uzdravovat, nebo ne?*“ *Oni však mlčeli. I dotkl se ho, uzdravil jej a propustil. Jim pak řekl: „Spadne-li někomu z vás syn nebo vůl do nádrže, nevytáhnete ho hned i v den sobotní? Na to mu nedovedli dát odpověď.“*¹⁵² Ježíš ukázal, že pomoc bližnímu nesnese žádné časové ani společenské omezení, ale¹⁵³ „*je nejvyšším příkázáním.*“¹⁵⁴

Uzdravení nuzného člověka u rybníka

Také v Janově evangeliu Jan 5,1-18 je zaznamenán příběh sobotního uzdravení, v němž Ježíš dává jiné vysvětlení k tématu sobotního uzdravování. Nemocný člověk, tak nuzný a nepohyblivý, že se nedokázal ani dostat k rybníku, v jehož ozdravnou moc věřil. A právě k tomuto nemocnému člověku Ježíš přistoupil s prostou otázkou: „*Chceš být zdrav?*“¹⁵⁵ Za nemocným jde sám, je to jeho iniciativa. Možná nemocný ani neví, že Ježíš má moc jej uzdravit. Ten, který při sobě neměl žádného bližního, který by mohl pomoci, byl uzdraven Ježíšem. Je symbolické, že v tomto případě sám Ježíš vystupuje jako bližní nemocného člověka. Nemocný již nepotřebuje nikoho, kdo by jej zanesl na lůžku do (snad) léčivého rybníka, ale je tu sám Boží syn, který uzdravuje.¹⁵⁶ „*Ježíš mu řekl: „Vstaň, vezmi své lože a chod!“ A hned byl ten člověk uzdraven; vzal své lože a chodil. Toho dne byla sobota. Židé řekli tomu uzdravenému: „Je sobota, proto nesmíš nosit lože.“*“¹⁵⁷ Absurdní situace: Ten, který byl tak ubohý, že nic neměl, jen své lože, byl napadán, že ani svůj jediný nuzný majetek by nesměl mít při sobě. On se však ve sporu s Židy odkázal na Ježíše: „*A proto začali Židé Ježíše pronásledovat, že takové věci dělal v sobotu.*“¹⁵⁸ A zde přichází vysvětlení, které je odlišné od předchozích: Odlišné, ale ještě více pro farizeje provokující. Ježíš nazývá Boha svým Otcem: „*Můj Otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji*“¹⁵⁹ Farizeové byli tak zaslepeni plněním litery zákona, že nedokázali

¹⁴⁸ Srov.: Tamtéž, s. 199

¹⁴⁹ BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 12,12

¹⁵⁰ Srov.: MRÁZEK, Jiří: Evangelium podle Matouše, s. 199, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

¹⁵¹ Srov.: MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 416, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

¹⁵² BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 14,3-6

¹⁵³ Srov.: MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 417, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 117

¹⁵⁵ BIBLE: Knihy Nového zákona, Jan 5,6

¹⁵⁶ Srov.: ROSKOVEC, Jan: Evangelium podle Jana, s. 222, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

¹⁵⁷ BIBLE: Knihy Nového zákona, Jan 5,8-10

¹⁵⁸ Tamtéž, Jan 5,16

¹⁵⁹ Tamtéž, Jan 5,17

vidět zlo, vznikající z jejich postoje. Vždyť nečinit dobro, je-li k němu příležitost, nelze považovat za pozitivní konání. Jejich pravda je formální, nikoliv však věčná.¹⁶⁰

Ježíšovy výroky o sobotě a Zákonu

Sobotní den a chápání zákona obecně se v Ježíšově životě neprojevoval jen v činech, ale také ve výroci, kterými byly jeho postoje a konání zdůvodňovány.¹⁶¹ Evangelium v části Mt 5,17, ukazuje Ježíše, jakým způsobem chápe Zákon. Nevymezoval se k němu negativním způsobem, nebo že by pro něj už nic neznamenal, ale bral jej jako pozitivní skutečnost, na kterou svým učením navázal: „*Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit.*“¹⁶² Že Ježíš je naplněním Zákona; na jeho životě se projektuje duch a skutečný obsah Smlouvy s Bohem. Ježíš do budoucna nechce pouhé plnění příkazů a zákazů Staré smlouvy, ale Novou smlouvu, kterou se stane on sám a která bude založena na lásce a milosrdenství. Vždyť bez lásky a milosrdenství je doslovné plnění předpisů mnohdy tak nelidské. Takový stav přímo odporuje Božímu záměru přinést na zemi dobro, často vytváří nové zlo a nepřibližuje člověka k Bohu. A jestliže Ježíš řekl: „*Kdo by tedy zrušil jedině z těchto nejmenších příkázání a tak učil lidi, bude v království nebeském považován za nejmenšího; kdo by je však zachovával a učil, ten bude v království nebeském vyhlášen velký*“,¹⁶³ znamená: „*jednat podle toho, oč ve Starém zákoně opravdu jde.*“¹⁶⁴ Ježíš apeloval na spravedlnost, což byl apel vykládat Zákon podle pravdy: „*Neboť vám pravím: Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.*“¹⁶⁵ To znamená: Rozumět a chápat, dokázat vyvážit lásku k bližnímu, nutnou potřebu člověka, milosrdenství, ale také zodpovědnost a povinnost.

Učedníci trhají v sobotu obilí

Takto by bylo možné zauvažovat dopředu nad situací z Matoušova evangelia:¹⁶⁶ Je to příběh známý jako „*Spor o sobotu*“, na nějž v textu navazuje událost „*Uzdravení v sobotu.*“¹⁶⁷ Tyto dva příběhy tvoří spolu v rámci děje jeden významový celek: Děj se odehrává na obilném poli, přes nějž Ježíš se svými učedníky procházel. Učedníci dostali hlad, a tak začali obilí trhat a jíst. To bylo obecně pro utišení hladu dovoleno. „*Možšíšův zákon byl totiž velice sociální a myslel ve svých příkazech na toho, kdo má hlad: ‚Když přijdeš k obilí svého bližního, natrháš si klasy rukou, nebudeš však obilí svého bližního žnout srpem‘ (Dt 23,26).*“¹⁶⁸ Jenže tentokrát byla sobota, kdy nebyla povolena práce, a tedy ani sklizeň obilí, byť velmi malá. Ježíš se ve sporu s farizei za učedníky postavil a objasnil, jak situaci vidí on.¹⁶⁹ Pro zdůvodnění svého postoje vyřkl několik výroků a zdůvodnění, které vysvětlovaly jeho postoj: „*On však jim řekl: ‚Nečetli jste, co udělal*

¹⁶⁰ Srov.: ROSKOVEC, Jan: Evangelium podle Jana, s. 234, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

¹⁶¹ Srov.: Mt 5,17; Mt 12,1; Mk 2,23; Lk 6,1; Lk 6,6; Lk 13,10; Lk 14,1; Lk 16,16; Jan 7,19;

¹⁶² BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 5,17

¹⁶³ BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 5,19

¹⁶⁴ MRÁZEK, Jiří: Evangelium podle Matouše, s. 67, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

¹⁶⁵ BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 5,20

¹⁶⁶ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona Mt 12,1–8

¹⁶⁷ MRÁZEK, Jiří: Evangelium podle Matouše, s. 67, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

¹⁶⁸ OPATRŇÝ, Dominik, Mk 2,23–36, [online], Bible v liturgii, České katolické biblické dílo, <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/mk-223-36/>, [cit. 17. 4. 2021]

¹⁶⁹ MRÁZEK, Jiří: Evangelium podle Matouše, s. 195, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

David, když měl hlad, on i ti, kdo byli s ním? Jak vešel do domu Božího a jedli posvátné chleby, ačkoli to nebylo dovoleno jemu ani těm, kdo ho provázeli, nýbrž jen kněžím? A nečetli jste v Zákoně, že kněží službou v chrámě porušují sobotu, a přesto jsou bez viny? Pravím vám, že zde je víc než chrám“.¹⁷⁰ Ježíš svou argumentaci začal u Davida. Důvod byl ten, že chtěl objasnit hierarchii hodnot: „Lidský život je více, než nějaké předpisy, i když by to byly posvátné předpisy.“¹⁷¹ Davidův postoj byl Ježíši blízký a zcela se s ním ztotožnil. Dalším jeho argumentem bylo plnění kněžských povinností, což je svým způsobem také „práce“, bez které nebylo možné sobotní bohoslužbu konat.¹⁷² „Zákon však na tuto situaci pamatuje a výslovně říká, že knězi je v sobotu dovoleno konat svou práci. Kněz může porušovat sobotu a není to hřích, je to pro dobro věci.“¹⁷³ Ježíš to řekl jako příklad, ale mířil se svou argumentací dál než k sobotní kněžské službě. Jeho slova: „Pravím vám, že zde je víc než chrám“,¹⁷⁴ a další slova objasňují, co měl na mysli: „Kdybyste věděli, co znamená ‚milosrdenství chci a ne obět‘, neodsuzovali byste nevinné. Vždyť Syn člověka je pánem nad sobotou.“¹⁷⁵ Ježíšovo vyjádření je jasné: Existuje něco, co vysoce převyšuje oběti a službu v chrámě. Je to milosrdenství. „Přímo z Písma lze tedy odvodit, že milosrdenství je víc než chrám a chrámový provoz (oběti). Chrám je více než sobota a milosrdenství ještě více než chrám. Sloužíte-li milosrdenství, má to přednost dokonce před chrámem i sobotou.“¹⁷⁶ Pro zdůvodnění svého postoje si Ježíš pomohl dvěma příklady z Písma: proroka Ozeaaše¹⁷⁷ a známým příběhem krále Davida, v němž se David se svou družinou zasytili obětními chleby, které mohli jíst jen kněží.¹⁷⁸ Ježíš chtěl, aby to pochopili i farizeové: Ježíš má pravomoc, stejně jako v minulosti David, ba větší než David, „odstranit příkaz Zákona, který neodpovídá životu učedníků. Jestliže ‚Syn člověka‘ je pánem nad sobotou, pak zachování sobotního zákona náleží plně do kompetence Syna člověka. Bez toho, že by formálně zrušil nařízení týkající se soboty, Ježíš je (nařízení) podřizuje své osobě a svému misijnímu působení. Podle Lukáše¹⁷⁹ Ježíš dává sobotě význam jako času ke konání dobra (L 6,9), k vysvobození (L 13,16), a uzdravení (L 14,3) člověka.“¹⁸⁰

Uzdravení dlouhodobě nemocné ženy

V Lukášově evangeliu o sobotním uzdravení osmnáct let nemocné ženy se nachází jiný příběh z Ježíšova života, vrcholící sporem a poučením.¹⁸¹ V nejmenované synagoze Ježíš uzdravil ženu, která se nemohla napřimit. Tato pozice byla kladena do spojitosti s působením démona, který ji „držel spoutanou“. Ježíš ji tam potkal shodou okolností a samotné uzdravení se událo z Ježíšovy iniciativy. Byla však sobota a Ježíšův čin se setkal s kritikou představeného synagogy.¹⁸² „[...] představený synagogy, pobouřen tím, že

¹⁷⁰ BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 12,3–8

¹⁷¹ MRÁZEK, Jiří: Evangelium podle Matouše, s. 196, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

¹⁷² Srov.: Tamtéž

¹⁷³ Tamtéž

¹⁷⁴ BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 12,5

¹⁷⁵ Tamtéž, Mt 12,7

¹⁷⁶ MRÁZEK, Jiří: Evangelium podle Matouše, s. 197, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

¹⁷⁷ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Oz 6,6

¹⁷⁸ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, 1. S 21

¹⁷⁹ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Evangelium podle Lukáše

¹⁸⁰ MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 207–208, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

¹⁸¹ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 13,10–17

¹⁸² Srov.: MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 403, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

Ježíš uzdravuje v sobotu, řekl zástupu: „Je šest dní, kdy se má pracovat; v těch dnech přicházejte, abyste byli uzdravováni, a ne v den sobotní“. Na to Pán odpověděl: „Pokrytci! Neodvazuje každý z vás v sobotu vola nebo osla od žlabu a nevede ho napájet? A tato žena, dcera Abrahamova, kterou držel satan spoutanou po osmnáct let, neměla být vysvobozena v den sobotní?“¹⁸³ Tak jako člověk každý den osvobozuje dobytek uvázaný u žlabu a vede jej napít, tak byla osvobozena nemocná žena od svého údělu, kdy ji Ježíš osvobodil z pout satana. Je to paralela osvobození: sejmutí pout dobytčete a sejmutí pout nehybnosti u nemocné ženy. Samozřejmě člověk a zvíře jsou nesrovnatelné veličiny, ale Ježíš předpokládal, že významovou paralelu, shromáždění v synagoze pochopí. Takové osvobození přece nemůže znesvětit sobotní den. Snad mohl Ježíš ženu uzdravit jiný den, třeba zítra, když byla tak dlouho nemocná, snad by se po takové době nic nepromeškalo. Ale Ježíš takto neuvažoval: Konal to, co považoval za správné. Své kritiky usvědčil z pokrytectví pomocí právě jejich vlastního způsobu uvažování: Rabínský výklad Písma používal způsob „s usuzováním a minori ad maius“,¹⁸⁴ což je postup vyložení problému od lehčího případu (příkladu) k obtížnějšímu nebo závažnějšímu.¹⁸⁵ Pokud bylo možné v sobotu odpoutat dobytce od žlabu a vést jej k napojení vodou, o to více by mělo být přípustné osvobodit trpícího člověka od nemoci, zla a satana a uzdravit jej tělesně i duchovně. Dále je možno z příběhu vyrozumět další doplňující důvody k neodkladnému sobotnímu uzdravení: dcera Abrahama – příslušník¹⁸⁶ „vyvoleného Božího lidu“,¹⁸⁷ znamená mnohem více než jakékoliv zvíře nebo dobytek; ten kdo je připoután satanem, prožívá mnohem větší muka nežli dobytce připoutané ke žlabu, do něhož se sype jídlo. Pokud by dobytce zůstalo jeden den (sobotní) uvázané, je to mnohem kratší čas nežli osmnáct let nemoci.¹⁸⁸ „Z těchto důvodů ‚musela‘ tato žena být zbavena těchto svých pout v den sobotní. Podle spásné Boží vůle je nutné, aby člověk šest dní pracoval (L 13,14), avšak rovněž je nezbytné, aby se uskutečnilo Boží spásné působení skrze Ježíšovy skutky právě v den sobotní, neboť je to den dokonání veškerého Božího jednání (srov. Gn 2,1–3).“¹⁸⁹

Ježíš vyzývá farizeje, aby sami řekli, jestli je dovoleno uzdravovat v sobotu

V Lukášově evangeliu můžeme najít ještě jiný spor o sobotu.¹⁹⁰ Snad měl Ježíš té kritiky dost, snad si to vyžádala situace u stolu, tentokrát se sám Ježíš obrátil na spolustolovníky, farizeje, ať řeknou, ať sami dají výklad, je-li možno v sobotu uzdravovat, a tak činit dobro: „Je dovoleno v sobotu uzdravovat?“ Oni však mlčeli.¹⁹¹ V reakci na mlčení farizeů vzal Ježíš aktivitu do svých rukou a člověka stíženého vodnatelností uzdravil. Následně Ježíš učinil ještě jeden pokus, aby se zamysleli a něco k tomu řekli: „Spadněli někomu z vás syn nebo vůl do nádrže, nevytáhnete ho hned i v den sobotní?“ Na to mu nedokázali dát odpověď.¹⁹² Tento příběh ukázal, proč Ježíš nemohl čekat na souhlasné stanovisko farizeů a musel, ale i mohl jednat hned: Farizeové kritizovali, ale sami nebyli schopni k tomu něco říct, neuměli k této situaci dát jakékoliv stanovisko. Proto Ježíš

¹⁸³ BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 13,14–16

¹⁸⁴ MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 404, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

¹⁸⁵ Srov.: Tamtéž s. 405

¹⁸⁶ Srov.: Tamtéž, 405

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 405

¹⁸⁸ Srov.: Tamtéž, s. 405

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 405

¹⁹⁰ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 14,1–6

¹⁹¹ Tamtéž

¹⁹² Tamtéž, Lk 14,5–6

nemocného bere; jednalo se asi o nějaký osobní kontakt, kterým vyjádřil svou blízkost k nemocnému a zároveň chtěl ukázat, že to byl on, skrze něhož došlo k uzdravení.¹⁹³ Poté co Ježíš uzdravil člověka, obrátil se v této situaci na farizeje pomocí příkladu, co by dělali oni, kdyby byli v nouzi. Skutek pro potřebného člověka, navíc soucitný, přece musel mít přednost, nebyla na místě nějaká časová strategie, kdy by se skutek dobroty mohl náhradně řešit.¹⁹⁴ „*Pomáhající dobrota nestrpí žádné omezení – rovněž žádné časové vymezení v souvislosti s odděleným sobotním dnem odpočinku, nýbrž je nejvyšším příkázáním. Ježíš jedná jako bližní vůči tomu, kdo potřebuje pomoc (srov. L 10,25–37). Tím, že Ježíš uzdravuje nemocného v den sobotní, uskutečňuje své poslání (L 4,23; 5,31–32; 9,10).*“¹⁹⁵

Ježíš obhajuje sobotní uzdravování

Janovo evangelium zachycuje Ježíšovu návštěvu chrámu v době vrcholících svátků.¹⁹⁶ Není zcela jasné, o které svátky se jednalo, lze však usoudit, že slova „*uprostřed svátků*“¹⁹⁷ znamenalo zároveň mnoho lidí, kteří připutovali do Jeruzaléma. Ježíš cítil, že na něj narůstá tlak od Židů, a tak obhajoval své učení s poukazem na toho, kdo jej poslal – Boha. Zároveň bylo z jeho slov cítit rozhořčení za to, že jej Židé chtěli zabít. To bylo velké obvinění, k němuž se však Židé v té době ještě nechtěli veřejně přiznat. A tehdy v chrámě Ježíš předložil Jeruzalémským k uvážení spor o sobotní uzdravování. Protože byl v chrámě, zřejmě proto mu přišlo příhodné použít sobotní chrámovou praktiku, obřizku, jako svůj argument.¹⁹⁸ Řekl jim: „*Mojžíš vám dal obřizku – ne že by pocházela teprve od Mojžíše, je od praotců – a vy obřezáváte člověka i v sobotu. Přijímá-li člověk v sobotu obřizku, aby byl dodržen Mojžíšův zákon, proč se na mne zlobíte, že jsem uzdravil celého člověka? Nesuďte podle zdání, ale suďte spravedlivým soudem.*“¹⁹⁹ Celý záznam Ježíšovy návštěvy v chrámě je vlastně spor o tom, jak vykládat Písmo.²⁰⁰ Sobotní den a jeho smysl byl sporem velmi viditelným. Snad spor Ježíš nijak moc neprožíval, neboť konal přirozeně v souladu Božím záměrem, ale pro Židy, jejichž předpisy kladly důraz především na formální stránku, to byl spor mimořádně zásadní. Ani jim nevadilo, nedokázali vidět, že způsob jejich uvažování ztratilo lidský rozměr. Navíc Ježíš poukázal na to, že světit sedmý den není ani v Mojžíšově zákoně absolutním příkazem. Že existují i vyšší příkazy, které mají před sedmým dnem přednost. A tím byla právě obřizka, která byla příkázána vykonat osmý den po narození. Vykonávala se tedy i v sobotu, padl-li na ni termín. Obřizkou se člověk stával podřízeným Zákonu a od tohoto podřízení se odvozoval vztah člověka a Boha. A tak jako byla obřizka vykonána na části těla, tak skrze Zákon byl člověk jen v částečném vztahu k Bohu. Plný vztah k Bohu je možný až skrze Ježíše. Když tedy Ježíš mluví o tom, že uzdravuje celé tělo, a ne jenom jeho část, je to zároveň skutečnost uzdravení ve vztahu k Bohu. Ježíš chtěl, aby Židé dokázali vidět jeho skutky pravdivě. Ne pouze podle vnějšího – formálního zdání. Ale to se nestalo.²⁰¹

¹⁹³ Srov.: MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 417, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

¹⁹⁴ Srov.: Tamtéž

¹⁹⁵ Srov.: Tamtéž, s. 419

¹⁹⁶ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Jan 7,14–36

¹⁹⁷ Tamtéž

¹⁹⁸ Srov.: ROSKOVEC, Jan: Evangelium podle Jana, s. 315–326, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

¹⁹⁹ Tamtéž, Jan 7,22–24

²⁰⁰ Srov.: Tamtéž, Jan 7,14–36

²⁰¹ Srov.: ROSKOVEC, Jan: Evangelium podle Jana, s. 321, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

Ježíšovo sobotní uzdravování nebylo protestem proti uplatňování Zákona, ale přirozeným neodkladným činem milosrdenství, který je hodný následování: „*Platnost odpočinku je tu potvrzena – Ježíš ho neporušil. Zachoval den připomínající Hospodinovy mocné činy stvoření světa, vysvobození z egyptského otroctví a darování smlouvy.*“²⁰²

2.3 Ježíš v hrobě

Ježíš svým sobotním spocinutím v hrobě naprosto nečekaně naplnil obraz sobotního dne. Byl to Šabat až do krajnosti. Sobota, která se stala Božím odpočinkem, ale také den, kdy se vše zastavilo, aby slyšelo mlčení Boha. To je ta pravá sobota, kterou posvětil Spasitel svým mlčením a tichem. Nebylo to však mlčení nehybné, ale mlčení, které mělo svůj smysl v očekávání něčeho velkého, něčeho, co se stane až zítra, prvního dne po sobotě.²⁰³ Sobotní den ovlivnil také průběh událostí po Ježíšově smrti.²⁰⁴ „*Poněvadž byl den přípravy a těla nesměla zůstat přes sobotu na kříži – na tu sobotu připadal totiž velký svátek – požádali Židé Piláta, aby odsouzeným byly zlámány kosti a aby byli snati z kříže. [...] Když přišli k Ježíšovi a viděli, že je již mrtev, kosti mu nelámali, ale jeden z vojáků mu probodl kopím bok; a ihned vyšla krev a voda.*“²⁰⁵ „*Tímto svátkem je zřejmě 15. Nisan, první den velikonoční slavnosti (Ex 12,16).*“²⁰⁶

Strach ze vzkříšení

Matoušovo evangelium přináší pohled na činnost farizeů a velekněží ve dni Ježíšova spocinutí v hrobě.²⁰⁷ V sobotní den po Ježíšově pohřbu přišli za Pilátem s prosbou, aby dal strážít Ježíšův hrob. Záminkou pro tuto prosbu bylo Ježíšovo proroctví o jeho vzkříšení. Židé argumentovali, že by mohlo jít o podvod. Pilát jim vyhověl a stráž dal k dispozici.²⁰⁸ „*Oni šli, zapečetili kámen a postavili k hrobu stráž.*“²⁰⁹ V tomto místě evangelista popisuje etický rozpor mezi požadavky farizeů na Ježíše a lid proti vlastnímu konání: Zatímco Ježíš v sobotu uzdravoval a tím konal dobrý skutek, farizeové, ve velký svátek v sobotu, šli jednat s Pilátem a také pečtili hrob, což byla dozajista práce.

Ženy chtějí prokázat Ježíši poslední službu lásky

Opakem těchto znalců Písma byly ženy doprovázející Ježíše z Galileje.²¹⁰ Po pohřbu měly úmysl Ježíše potřit vonnými oleji a prokázat mu poslední službu lásky: „*Ale v sobotu zachovaly podle přikázání sváteční klid.*“²¹¹ Pro už nastávající sobotu tedy tento milosrdný skutek odložily, aby se proti Zákonu neprovinily. Jaký to rozdíl oproti jindy

²⁰² OPATRŇY, Dominik, Mk 2,23–36, [online], Bible v liturgii, České katolické biblické dílo, <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/mk-223-36/>, [cit. 20. 7. 2021]

²⁰³ Srov.: CHVÁTAL, Marek: Bílá sobota – Ježíš a mlčení, [online], Radio Proglas, <https://www.proglas.cz/program/velikonoce/bila-sobota-jezis-a-mlceni/>, [cit. 20. 7. 2021]

²⁰⁴ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 27,62; Mk 16,1; Jan 19,31; Lk 23,54–55

²⁰⁵ Tamtéž, Jan 19,31–34

²⁰⁶ ROSKOVEC, Jan: Evangelium podle Jana, s. 750, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

²⁰⁷ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 27,62–65

²⁰⁸ Srov.: Tamtéž

²⁰⁹ Tamtéž

²¹⁰ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 23,55–56

²¹¹ Tamtéž, Lk 23,56

přísným farizeům.²¹² Toto srovnání ukazuje, že běžný lid se příkazy Zákona obecně řídil s mnohem větší věrností, než zákoníci a farizeové, kteří jeho smysl upravovali často podle svých výhod a potřeb.

2.4 Neděle v životě Ježíše Krista²¹³

První den po sobotě se odehrál úplně jinak, než by člověk mohl očekávat. Snad nejbliže skutečnosti byli paradoxně farizeové a kněží, kteří se vzkříšení báli a nechali hlídat hrob. Jejich vírou však byl strach. Ostatní prožívali chvíle smutku a zklamání. Věřili, že Ježíš byl Mesiáš, ale pak všechno skončilo krachem.²¹⁴ Bylo ráno a ženy přicházely k hrobu. Měly záměr pomazat tělo zemřelého podle židovských zvyklostí, vůbec nemohly očekávat, že jejich jistota setkat se s mrtvým bude vystřídána novou jistotou ze setkání s živým.²¹⁵ Setkání s tím, který má moc obrátit smrt ve vítězství.²¹⁶ Vítězství, kterým Bůh s člověkem uzavřel novou věčnou Smlouvu.²¹⁷

Vzkříšení

Zpráva Janova evangelia hovoří o setkání Marie Magdalské s Ježíšem po jeho Zmrtvýchvstání. Když přišla Marie Magdalská k hrobu, kámen byl odvalen a Ježíš již v hrobě nebyl. Přivolaný Petr a učedník, kterého Ježíš miloval, po nahlédnutí viděli pouze lněná plátna a šátek, kterým byla ovinuta hlava: evangelista píše, že učedník „*spatřil vše a uvěřil.*“²¹⁸ Zároveň nebylo vše úplně jasné, protože evangelista dodává: „*Dosud totiž nevěděli, že podle Pisma musí vstát z mrtvých.*“²¹⁹ Sama Marie Magdalská v tu chvíli ještě vůbec nepomyslela na Ježíšovo vzkříšení a plačící pohlédla do hrobu, ve kterém našla sedící dva anděly. Zde začíná dialog vrcholící setkáním s živým Ježíšem: Je to téměř úsměvný dialog prvotního nepochopení a následného rozpoznání. (Andělé) „*Otázali se Marie: ‚Proč pláčeš?‘ Odpověděla jim: ‚Odnegli mého Pána a nevím, kam ho položili.‘ Po těch slovech se obrátila a spatřila za sebou Ježíše, ale nepoznala, že je to on. Ježíš jí řekl: ‚Proč pláčeš? Koho hledáš?‘ V domněni, že je to zahradník, mu odpověděla: ‚Jestliže tys jej, pane, odnesl, řekni mi, kam jsi ho položil, a já pro něj půjdu.‘ Ježíš jí řekl: ‚Marie!‘ Obrátila se a zvolala hebrejsky ‚Rabbuni‘, to znamená: ‚Mistře!‘ Ježíš jí řekl: ‚Nedotýkej se mne, dosud jsem nevystoupil k Otci. Ale jdi k mým bratřím a pověz jim, že vystupují k Otci svému i k Otci vašemu a k Bohu svému i Bohu vašemu.‘*“²²⁰ Slzy Marie Magdalské a utěšující přítomnost Ježíšova. Nabízí se srovnání s Ježíšovým

²¹² Srov.: MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, s. 629, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

²¹³ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Mk 16,1–8; Mk 16,9–20; Lk 24,1–12; 24,13–35; Lk 24,36; Mt 28,1–15; Jan 20,1–8; Jan 20,19–29

²¹⁴ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 24,21

²¹⁵ Srov.: Tamtéž, Jan 22,16

²¹⁶ Srov.: RYŠÁNEK, Marek: Zvěst velikonoční neděle, [online], IDNES.cz/BLOG, 23. 4 2019, <https://marekrysanek.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=710502>, [cit 21. 7. 2021]

²¹⁷ Srov.: SKALICKÝ, Karel: Zakládající událost křesťanství: Ukřížování a zmrtvýchvstání Ježíše Nazaretského, [online], Teologické texty, č. 2005/3, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-3/Zakladajici-udalost-krestanstvi-Ukrižovani-a-zmrtvychvstani-Jezise-Nazaretskeho.html>, [cit. 29. 7. 2021]

²¹⁸ BIBLE: Knihy Nového zákona, Jan 20,8

²¹⁹ Tamtéž, Jan 20,9

²²⁰ Tamtéž, Jan 20,13-20,17

kázáním na hoře: „*Blahoslavení plačící, neboť oni budou potěšeni.*“²²¹ Ježíš vstupuje do života člověka a obzvláště v tento nedělní den, aby „*smutek proměnil v radost, pláč ve veselí.*“²²² Tak Ježíš utěšuje člověka nejen v horizontu věčnosti, ale též na tomto světě, protože „*on myslí i na přítomnost.*“²²³ Ježíš chce, aby se Boží království realizovalo již dnes. Není to dokonalé uskutečnění, ale pohled na jeho život, smrt a zmrtvýchvstání dává člověku sílu, aby tak jako on, který přemohl smrt, přemáhal i člověk utrpení a bolest tohoto světa: „*V Ježíšově škole se můžeme učit být jedni pro druhé svědky a nástroji něžné a tvořivé Otcovy lásky. Je to zrod nového světa, který uzdravuje od základu lidské soužití a přitahuje Boží přítomnost mezi lidi jako nevyčerpatelný zdroj útěchy, která usuší každou slzu.*“²²⁴

Cesta do Emauz

Ten den navečer se Ježíš ukázal dvěma učedníkům.²²⁵ Dva učedníci šli do vesnice Emauzy, když potkali Ježíše. Nepoznali ho. Hovořili s ním, věděli o skutečnosti prázdného hrobu, ale pořád ještě nepředpokládali zmrtvýchvstání, pořád ještě neměli víru. Dokonce ani při výkladu z Písma nechápali.²²⁶ Vývoj situace změnili pozváním Ježíše: „*Zůstaň s námi, vždyť už je k večeru a den se schyluje. Vešel tedy a zůstal s nimi. Když byl u stolu, vzal chléb, vzdal díky, lámal a rozdával jim. Tu se jim otevřely oči, ale on zmizel jejich zrakům.*“²²⁷ Nechápajíce, že Ježíše nedokázali poznat, se vrátili do Jeruzaléma za ostatními učedníky a jedenácti apoštoly, aby jim tu událost sdělili. Učedníci událost vzkříšení potvrdili: „*Pán byl opravdu vzkříšen.*“²²⁸ Ti dva učedníci z emauzské cesty pak vypravovali svůj příběh s lámáním chleba.²²⁹ Pozvat Ježíše k sobě, poznat ho, je stěžejním smyslem neděle: Pozvání od učedníků stálo na počátku jejich poznání, ale nebyli to oni, kdo udělal první krok. První krok vždy dělá Bůh: Ježíš se k nim připojil a rozmlouval s nimi. Ale přestože si byli blízko, nevěděli, kdo s nimi rozmlouvá; nedokázali Ježíše poznat. Toto pozvání a poznání při lámání chleba je jedním z obrazů budoucího nedělního setkávání křesťanů: Po vzoru emauzských učedníků člověk přijímá pozvání Boha k sobě a zve jej do svého života. V tomto setkání člověk poznává Boha, zejména, skrze eucharistii a Boží slovo, ale v neposlední řadě také skrze život lidí.²³⁰

Zjevení učedníkům

Ve stejný den – první den po sobotě – se Ježíš zjevil také ostatním učedníkům.²³¹ Pozdravil je a řekl: „*Pokoj vám. Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás. Přijměte Ducha svatého. Komu odpustíte hřích, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu*

²²¹ Tamtéž, Mt 5,4

²²² KAZÁNSKI, Tomáš: Blahoslavení plačící, neboť oni budou potěšeni, [online], 5. neděle postní, rok A, <https://www.pallotini-pastorace.cz/sites/default/files/custom/promluva-otec-tomasz-29.3.2020.pdf>, [cit. 22. 7. 2021]

²²³ MAGRI, Letizia: „Blahoslavení plačící, neboť oni budou potěšeni“, [online], Slovo života, Hnutí fokolare, signaly.cz, 5. 11. 2020, <https://focolare.signaly.cz/2011/bla-ho-sla-ve-ni-pla-ci-ci-ne-bot-oni-budou-po-te-se-ni-mt-5-4>, [cit. 22. 7. 2021]

²²⁴ Tamtéž

²²⁵ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 24,13–35

²²⁶ Srov.: Tamtéž, Lk 24,25–27

²²⁷ Tamtéž, Lk 24,29–31

²²⁸ Tamtéž, Lk, 24,34

²²⁹ Srov.: Tamtéž, Lk 24,35

²³⁰ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 360, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²³¹ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Jan 20,19–29; Lk 24,36–53; Mk 16,9–20

odpuštěny nejsou.“²³² Základním bodem této řeči bylo posláni: Teprve ten, kdo byl poslán, vyšel a byl zmocněn, mohl konat. Aby toho byli učedníci schopni, nesou v sobě sílu Ducha svatého. Duch svatý člověka uschopňuje mnoha způsoby. Jsou to konkrétní schopnosti, které člověku umožňují nejen hlásat Boží slovo, ale celkově žít podle Božího záměru: „*Rozumět věcem, jak jim rozumí Bůh, jak správně mluvit, či jednat, dát vlastní život, aby zůstali věrni Pánu a evangeliu, chápat velikost a lásku Boží, růst ve vztahu a ve společenství s Bohem a že naším dobrem je svěřit se s pokorou, úctou a důvěrou do jeho (Božích) rukou.*“²³³ Ježíš své učedníky posílal mezi lidi kázat evangelium již dříve, ale tentokrát je to jiné. Jejich Mistr už nebude mezi nimi. Do budoucna budou právě učedníci a jejich nástupci nositeli moci, kterou na ně delegoval Ježíš Kristus. A tak prohřešky proti apoštolům bude Ježíš vztahovat na sebe, jako by byly nejen proti němu samotnému a zároveň také proti Otci.²³⁴ „*Kdo vás poslouchá, mne poslouchá, kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá, a kdo mnou pohrdá, pohrdá tím, který mne poslal.*“²³⁵ „*Kdo vás přijímá, mne přijímá, a kdo mne přijímá, přijímá toho, který mne vyslal.*“²³⁶ S touto morální autoritou byli učedníci posláni ke všem národům, aby jim přinesli svědectví o Kristu,²³⁷ aby byly všechny národy zasaženy spásou, která je všeobecným dobrem. Součástí spásy, tohoto vyvedení ze zla, je i odpouštění hříchů; narovnání vztahu člověka a Boha. Odpouštění hříchů se stalo očistnou mocí apoštolů a jejich následovníků sloužit spásě člověka ve jménu Ježíše Krista a skrze něho a přispět k obrácení těm, kteří „*obrácení potřebují.*“²³⁸

Výzva ke křtu

Markovo evangelium zaznamenává při nedělním setkání s Ježíšem navíc výzvu ke křtu: „*Iděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření. Kdo uvěří a přijme křest, bude spasen; kdo neuvěří, bude odsouzen.*“ Výzva ke křtu v den Zmrtvýchvstání měla symbolický význam, neboť křtem se nově pokřtěný přivtěluje k Bohu. Ponořením se připodobňuje Ježíšově smrti a jeho vzkříšení, vstává tak k novému životu. Připodobnění, které umožňuje člověku, stejně jako Ježíši, volat k Bohu jako k svému Otci. Tak má člověk podíl „*na Kristově zmrtvýchvstání a oslavě (Ef 2,5n).*“²³⁹ Svatý Pavel připodobňuje křest k průchodu Izraele Rudým mořem; cestě od otroctví k životu: Zatímco u Izraele byl tento přechod k životu pečeten slavením Šabatu, křest uschopňuje člověka k účasti na Kristově životě a zmrtvýchvstání. A tak Petr (spolu s ostatními apoštoly), podle s Ježíšova ustanovení, na den Letnic, padesátý den po vzkříšení, v neděli,²⁴⁰ začal hlásat Boží slovo a udělovat křest²⁴¹ „*spojený s obrácením a z něj plynoucím odpuštěním hříchů a daru Ducha.*“²⁴² Aby „*novokřtěnec umřel hříchu a žil napříště v Kristu pro Boha (Řm 6,11).*“²⁴³

²³² BIBLE: Knihy nového zákona, 20,19–25

²³³ FRANTIŠEK: Dary Ducha, [online], Generální audience 9. 4. 2014 – 11. 6. 2014, Teologické texty, 2015/2, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2015-2/Dary-Ducha.html>, [cit. 25. 7. 2021]

²³⁴ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 351, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²³⁵ BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 10,16

²³⁶ Tamtéž, Jan 13,20

²³⁷ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 351, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²³⁸ Tamtéž, s. 295

²³⁹ Tamtéž, s. 189

²⁴⁰ Srov.: Jan Pavel II: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 28, Řím, 1998

²⁴¹ Srov.: BIBLE: Knihy nového zákona, Sk 2,41

²⁴² DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 189, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁴³ Tamtéž, s. 189

Nevěřící se stává věřícím

Další týden v neděli, osmý den od soboty v hrobě,²⁴⁴ se Ježíš zjevil učedníkům znova a tentokrát byl s nimi i Tomáš, který předtím chyběl. Ježíš přináší svědectví o sobě samém, zmrtvýchvstání a vlastní reálné existenci. Zažehnutí Tomášovy pohaslé víry se stalo do budoucna ukázkou Ježíšova postoje a zápasu o víru každého člověka. Na Tomášovo „*Dokud neuvidím na jeho ruku stopy po hřebecích a dokud nevložím do nich svůj prst a svou ruku do rány, neuvěřím.*“ Ježíš odpověděl: „*Polož svůj prst sem, pohleď na mé ruce a vlož svou ruku do rány v mém boku. Nepochybuj a věř.*“ Tomáš mu odpověděl: „*Můj Pán a můj Bůh.*“ Ježíš mu řekl: „*Že jsi mě viděl, věříš. Blahoslavení, kteří neviděli a uvěřili.*“²⁴⁵ Již ve starozákonní době byla víra „*zdrojem a středem veškerého náboženského života.*“²⁴⁶ Také Ježíš stavěl na víře. Požadoval víru nejen při konání zázraků, ale také slyšení jeho slova se bez víry neobešlo. Jen s vírou bylo možné pravé porozumění Slovu. A tak farizeové „*neslyšeli,*“ přestože sluchem vnímali, neměli totiž víru: A teď najednou jeden z učedníků, u kterých by se dalo předpokládat přijetí Božího slova, chápat a „*vidět opravdu, to jest věřit (Mk 4,41; Lk 8,12.20; srv. Dt 9,23)*“²⁴⁷ nevěří. A zatímco Petr dokáže říci: „*Ty jsi Kristus,*“²⁴⁸ Tomáš to nedokáže. Budoucí církvev, po vzoru Ježíšově, bude zvat lid každý den, ale zejména v neděli k „*podílu na ní (víře) a tím i k podílu na zaslíbeních, počínaje odpuštěním hříchů (Sk 2,38n; 10,43).*“²⁴⁹ Tomášovo setkání se zmrtvýchvstalým Ježíšem je prorocký moment pro všechny časy: Ježíš přichází a dělá z nevěřících věřící, aby vyznali, tak jako Tomáš: „*můj Pán a můj Bůh.*“²⁵⁰ Toto vyznání je nejen „*vrcholem celého Janova evangelia*“,²⁵¹ ale stane se také vrcholem křesťanského života člověka.

²⁴⁴ Srov.: ROSKOVEC, Jan: *Evangelium podle Jana*, s. 781, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

²⁴⁵ BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Jan 20,25–29

²⁴⁶ DUPLACY, Jean, kol.: *Slovník biblické teologie*, s. 550, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁴⁷ Tamtéž, s. 553

²⁴⁸ BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Mt 16,13–16

²⁴⁹ DUPLACY, Jean, kol.: *Slovník biblické teologie*, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁵⁰ BIBLE: *Knihy Nového zákona*, Jan 20,28

²⁵¹ ROSKOVEC, Jan: *Evangelium podle Jana*, s. 782, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

3 SOBOTA A NEDĚLE V DOBĚ APOŠTOLSKÉ

Základem hlásání apoštolů byla jejich vlastní zkušenost ze setkání s Ježíšem Kristem. Neprezentovali vlastní názory, ale předávali to, co poznali jako učedníci: naplnit Ježíšův příkaz: jít a učit. Součástí tohoto učení je i pohled na den odpočinku; díl z širšího celku etiky a teologie. Toto hlásání mělo za cíl oslovit co největší okruh posluchačů, a tak uvést křesťanskou víru do praktického života.

3.1 Sobota ve skutcích apoštolů

Hlásání v synagoze a obrácení se k pohanům

Ve Skutcích apoštolů slyšíme o hlásání Božího slova v Pisidské Antiochii.²⁵² Je to příklad jedné události z několika zaznamenaných ve Skutcích apoštolů.²⁵³ Apoštol Pavel se svými společníky šli v sobotní den do synagogy. Třebaže je Pavlův názor na praktikování židovství obecně známý,²⁵⁴ neměl s návštěvou židovské bohoslužby problém. Dokonce by se dalo říci, že návštěva synagogy byla vítanou příležitostí kázat Boží slovo. Když byli Pavel a jeho společníci vybidnuti představenými synagogy k promluvě, plně tuto nabídku využili: Pavlova promluva měla tak velký účinek, že byli vyzváni, aby zůstali ještě i na další sobotu. Jelikož Pavla při odchodu ze synagogy doprovázeli Židé i obrácení pohané, dá se předpokládat, že v tomto městě byla místní synagoga misijně úspěšná i mezi obyvatelstvem nežidovského původu. Zjevně byli otevření také pro slovo hlásané Pavlem, protože další sobotu přišlo na Pavlovo kázání téměř celé město. Ale Pavel upozoroval, že Židé jeho kázání neberou. Proto jim řekl:²⁵⁵ „*Vám židům mělo být slovo Boží zvěstováno nejprve. Protože je odmítáte, a tak sami sebe odsuzujete k ztrátě věčného života, obracíme se k pohanům.*“²⁵⁶ Mnoho pohanů uvěřilo, což vyvolalo nenávisť u Židů; ti ovlivnili i přední muže města, takže byli nakonec Pavel a Barnabáš z města vyhnáni.²⁵⁷ Tato událost ukazuje, jakým způsobem byly postupně rozvolňovány původně blízké vztahy křesťanské komunity se židovstvím, neboť křesťanské společenství přestalo nalézat v sobotní návštěvě synagogy přátelské prostředí. Navíc křesťané již neviděli v židovském způsobu praktikování víry smysl, takže sobota ztrácela postupně význam jako den odpočinku a oslavy Boha. Ne že by křesťané hned začali místo soboty světit neděli, ale protože své posvěcení a odpočínutí viděli v Ježíši Kristu²⁵⁸ a ne v nějakém konkrétním dni, stala se postupně neděle především časem oslavy Boha, vzkříšeného Krista a teprve v dalším, sekundárním významu (mnohem později) také volným, nepracovním dnem.

Rozchod se židovstvím a orientace na pohanské národy symbolizuje ve Skutcích apoštolů úsek textu Sk 18,1–17. Děj má podobný rámec jako předchozí Sk 13,13–5. Zajímavý moment pro vývoj křesťanství má však část Sk 18,7. Pavel, který už nechtěl snášet

²⁵² Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Sk 13,13–51

²⁵³ Srov.: Tamtéž, Sk 13,13–51; Sk 17,1–3; Sk 18,4

²⁵⁴ Srov.: Kol 2,6–17; Řím 10,1–25

²⁵⁵ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Sk 13,13–51

²⁵⁶ Tamtéž, Sk 13,46

²⁵⁷ Srov.: Tamtéž, Sk 13,13–51

²⁵⁸ Srov.: Tamtéž, Mt 11,28

rouhání a odpor Židů, rozhodl se obrátit své kázání k pohanům:²⁵⁹ Odešel ze synagogy a začal učit v „*domě Tita Justa, pohana, který uvěřil v Hospodina.*“²⁶⁰ Dá se předpokládat, že do tohoto domu chodili poslouchat Pavlovo kázání nejen pohané, ale také Židé, kteří uvěřili v Krista.²⁶¹ Ukazuje se zde princip, jakým způsobem v domech nových křesťanů začala následně vznikat společenství, která přestávala udržovat kontakt se židovstvím. Udržování židovských kultovních předpisů přestávalo být v novém prostředí křesťanské víry závazné a ztrácelo na významu. Ba mnohdy je noví křesťané obrácení z pohanství ani neznali.

3.2 Neděle ve Skutcích apoštolů

Den Letnic, seslání Ducha svatého

Novozákonní události měly obecně silnou souvislost s prvním dnem po sobotě. Také seslání Ducha svatého se událo první den po sobotě, padesátý den po Vzkříšení.²⁶² Je to třetí etapa v celku velikonočních událostí: „*Poslání Slova (Vtělení), se dokonává na Kříži (Velikonocce) a implikuje seslání Ducha, plně uskutečněné v den Letnic.*“²⁶³ Letniční události jsou „*Dovršením Kristova vykupitelského díla – Podle katecheze prvotní církve je vylití Ducha korunou vykupitelského díla Krista umučeného, zmrtvýchvstalého a oslaveného po pravici Boží (Sk 2,23-33). Letnice jsou dovršením Velikonoc.*“²⁶⁴ Letnice se staly bodem zrození osobní odvahy hlásat evangelium. Hlásat je nejen Židům, ale i národům, kteří byli mimo Zákon. Byl to začátek misijního působení církve, postaveného na osobním svědectví konkrétních lidí:²⁶⁵ „*Víra a pravdivost velikonoční události má svůj základ ve svědectví lidí.*“²⁶⁶ Apoštolové po seslání Ducha svatého začali hlásat pravdu, za kterou dokázali osobně ručit, „*že se stala v dějinném čase.*“²⁶⁷ Je to hlásání pravdy, která je „*novou etikou*“, založenou na smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Etika, která ukazuje Ježíše, jenž přijal ponížení a smrt na kříži, aby vykoupil svět: „*Jako Ježíš zemřel pro lidi, tak musí křesťané umírat hříchu a světu a žít pro Krista. (... nechat) se vést láskou toho, který dal svůj život za všechny lidi.*“²⁶⁸ Je důležité, by křesťan, stejně jako Ježíš, který dal své svědectví až do krajnosti smrti, dokázal jednat stejným způsobem:²⁶⁹ „*Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne, zachrání jej.*“²⁷⁰ Letniční událost se stala základem pro vznik církve, společenstvím sdílejícím

²⁵⁹ Srov.: Tamtéž, Sk 18,6

²⁶⁰ Tamtéž, Sk 18,7

²⁶¹ Srov.: Tamtéž, Sk 18,8

²⁶² Srov.: Jan Pavel II: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 28, Řím, 1998

²⁶³ SKALICKÝ, Karel: Zakládající událost křesťanství: Ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Nazaretského, [online], Teologické texty, č. 2005/3, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-3/Zakladajici-udalost-krestanstvi-Ukruzovani-a-zmrtvychvstani-Jezise-Nazaretskeho.html>, [cit. 29. 7. 2021]

²⁶⁴ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 198–199, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁶⁵ Srov.: Tamtéž, s. 199

²⁶⁶ SKALICKÝ, Karel: Zakládající událost křesťanství: Ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Nazaretského, [online], Teologické texty, č. 2005/3, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-3/Zakladajici-udalost-krestanstvi-Ukruzovani-a-zmrtvychvstani-Jezise-Nazaretskeho.html>, [cit. 29. 7. 2021]

²⁶⁷ Tamtéž

²⁶⁸ Tamtéž

²⁶⁹ Srov.: Tamtéž

²⁷⁰ BIBLE: Knihy Nového zákona, Lk 9,24

evangelium a víru v ukřižovaného a vzkříšeného Krista.²⁷¹ Avšak „*Letnice nejsou jen zakládající událostí církve, ale také tajemstvím, které věčně dává církvi život. Taková událost má svou vlastní mocnou liturgickou chvíli v každoročních oslavách, které uzavírají „velkou neděli“, ale zůstává též, kvůli svému hlubokému spojení s velikonočním tajemstvím, součástí hlubokého smyslu každé neděle. „Týdenní Velikonoce“ se tak v jistém smyslu stávají „týdenními letnicemi“, v nichž křesťané znovu prožívají radostiplné setkání apoštolů se vzkříšeným Pánem a přijímají životodárný dech jeho Ducha.“²⁷²*

Nedělní lámání chleba

Mezi teology sice nepanuje jistota,²⁷³ zda termín „*lámání chleba*“ ve Skutcích apoštolů je označením eucharistické oběti.²⁷⁴ Rozhodně se však jednalo o společenství, které se první den po sobotě scházelo „*častěji než jednou do roka, snad dokonce každý týden (Sk 20,7–11).*“²⁷⁵ Prvním obrazem společenství se lámání chleba stalo již na počátku Ježíšova veřejného působení: Shromáždění apoštolů kolem osoby Ježíše Krista se stalo jejich osobní formací, mající za cíl připravit je hlásat Boží slovo a milosrdenství. Podle tohoto obrazu se odvíjí i chápání společenství jako spojení lidu s Ježíšem ve svém středu, jejich králem a Mesiášem. Přijetím víry v Ježíše Krista jako svého Mesiáše a Vykupitele se vytváří mezi lidem zvláštní vztah, založený na odhodlání následovat Ježíše Krista; jakýsi zvláštní druh bratrství, obohacený láskou ke svému Spasiteli a touhou jej následovat i v době utrpení.²⁷⁶ Tak se postupně společenství stává širší církví, směřující v každé době ke sjednocení s Bohem, aby opakovala Ježíšův odkaz, ve kterém „*Pán dal pod způsoby chleba vína své tělo a svou krev „za mnohé“ a církvi dal úkol opakování: „To činite na mou památku“.*“²⁷⁷

3.3 Sobota a neděle v Pavlových listech, Pavlova etika

Pavlův vztah k zákonu

Apoštol Pavel, který se ve svých listech často zabýval etikou Zákona, považoval doslovný výklad litery Starého zákona, pro lidský život a vztah člověka k Bohu, za nedostatečný: Neodpovídal Božímu záměru. Proto učil, orientovat se dle Kristova zákona Ducha;²⁷⁸ to byla, z jeho pohledu, správná etická praxe. V listu Římanům Pavel píše: „*Nyní, když jsme zemřeli tomu, čím jsme byli spoutáni, byli jsme zproštěni zákona, takže sloužíme Bohu*

²⁷¹ Srov.: BROŽ, Prokop: Církev jako společnost, [online], Teologické texty, č. 2006/2, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-2/Cirkev-jako-spolecnost.html>, [cit. 29. 7. 2021]

²⁷² Jan Pavel II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 28, Řím, 1998

²⁷³ Srov.: SPIŠIAKOVA, Ivana: Eucharistia jako dynamické posobenie Krista, [online], Teologické Texty, 2005/3, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-3/Eucharistia-ako-dynamicke-posobenie-Krista.html>, [cit. 1. 8. 2021]; Srv.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 105, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁷⁴ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Sk 20,7; Sk 20,11

²⁷⁵ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 105, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁷⁶ Srov.: Tamtéž, s. 468

²⁷⁷ LEHMAN, Karl: Jednota církve a společenství při večeři Páně, [online], Teologické texty, 2009/1, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-1/Jednota-cirkve-a-spolecenstvi-pri-Veceri-Pane.html>, [cit. 1. 8. 2021]

²⁷⁸ Srov.: ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 105, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 1. 8. 2021]; Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, 2 Kor 3,6

v novém životě Ducha a ne pod starou literou zákona.²⁷⁹ Duch člověka „přetváří ke svému obrazu“²⁸⁰ a tak formuje lidský život „k jednotě nejvyšším ze svých darů, totiž láskou (1 Kor 13; 2 Kor 6; Gal 5,22; Řm 5,5)“,²⁸¹ již je protknuta etika celého Nového zákona. Pavlova teologie je založena na působení Ducha v člověku způsobem, který může změnit jeho život a jednání, změnit srdce člověka.²⁸² „Dám své zákony do jejich mysli a napíšu jim je na srdce. Budu jim Bohem a oni budou mým lidem.“²⁸³ Podle Pavla ve světle Ježíšovy smrti a vzkříšení přestal platit zákon obřadů a přesných rituálních předpisů,²⁸⁴ protože člověka neposvěcoval. Neměl pravý účinek:²⁸⁵ „Obsahoval jen stíny budoucího dobra, nedokonalý předobraz Ježíšovy oběti“²⁸⁶ a byl nahrazen „Zákonem Kristovým“ (Gal 6,2; srv. 1 Kor 9,21).²⁸⁷ Jen ten vede ke spasení, neboť „etika pro Pavla není pouhá danost, nýbrž teologický důsledek christologie: Co má člověk konat a opomenout, lze nakonec pochopit z Krista.“²⁸⁸

Výzva ke sbírce v neděli

Na začátku závěrečné části Pavlova Listu Korintánům se Pavel zmiňuje o sbírce pro křesťanskou obec v Jeruzalémě.²⁸⁹ Tato sbírka se vázala k prvnímu dni v týdnu, kdy si každý, kdo měl možnost, měl dát stranou, co mohl postrádat, aby později, až bude Pavel v Korintu, byla již sbírka pohromadě. I když na tomto místě Pavel nepíše přímo o bohoslužbě, dá se předpokládat, že se první den v týdnu konala.²⁹⁰ Je možné, že již tehdy se postupně stávala sbírka – almužna součástí nedělní bohoslužby křesťanů, tak jak to potřeby společenství vyžadovaly. Již Starý zákon pamatoval na pomoc lidem v nouzi a měl své specifické formy pomoci.²⁹¹ Člověk se obdarováváním bližních připodobňoval Bohu, nejvyššímu dobru. Po vzoru Boha, který obdarovává jako první a nečeká na oslovení, nemá člověk čekat na prosby potřebných, ale konat z vlastní iniciativy, neboť se takto ještě více projeví „láska k bratřím a chudým.“²⁹² „Almužna není jen pouhým lidumilným gestem; její pravá motivace je náboženská.“²⁹³ V židovském náboženství se almužna objevuje v období liturgických slavností i svátků, neboť obdarování potřebných bylo součástí náboženské praxe.²⁹⁴ „Je v přímém vztahu k Bohu samému (Př 19,17) a zjednává právo na odměnu (Ez 18,7; srv 16,49; Př 21,13; 28,27) i na odpuštění hříchů (Dan 4,24; Sir 3,30). Almuzna je totéž jako oběť přinesená Bohu samému (Sir 35,2).“²⁹⁵

²⁷⁹ Tamtéž, Řím 7,6

²⁸⁰ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 95, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁸¹ Tamtéž

²⁸² Srov.: ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 105, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit 1. 3. 2021]

²⁸³ BIBLE: Knihy Nového zákona, Žid 8,10

²⁸⁴ Srov.: Žd 7,5n; Žd 8,4; Žd 9,19,22; Žd 10,8

²⁸⁵ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 591, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁸⁶ Tamtéž

²⁸⁷ Tamtéž

²⁸⁸ ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 106, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 2. 8. 2021]

²⁸⁹ Srov.: BIBLE, Knihy Nového zákona, 1Kor 16,2

²⁹⁰ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Sk 20,7; Srv.: TICHÝ, Ladislav: První list Korintským, s. 218, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2019, ISBN 978-80-7545-019-1

²⁹¹ Srov.: Lv 19,9; Lv 23,22; Dt 24,20; Rt 2; Dt 14,28; Dt 15,11; Př 3,27n; Př 14,21; Sir 18,15nn

²⁹² Srv.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 5, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁹³ Tamtéž

²⁹⁴ Tamtéž

²⁹⁵ Tamtéž, s. 6

V Novém zákoně almužna neztratila nic ze svého významu, ale její smysl byl nově naplněn skrze utrpení Ježíše Krista. Od křesťana se očekává vnímavost k utrpení druhých, jako by trpící bratři byli samotný Kristus.²⁹⁶ Křesťanská almužna tak skrze Krista má daleko vyšší smysl nežli ve Starém zákoně, neboť nyní se dostává křesťanské pomoci potřebným lidem²⁹⁷ „ve spojení s láskou Boží, zjevenou v utrpení a smrti Ježíše Krista.“²⁹⁸ I když má křesťanská almužna nový obsah v Kristu, má křesťan stejně jako ve Starém zákoně příležitost k ní nejvíce právě ve sváteční den. A právě den Páně, nedělní eucharistie, setkání s živým Kristem, vzorem velkorysé štědrosti, je jistě pro člověka inspirací i v této oblasti,²⁹⁹ aby dokázal v liturgii slyšet o Boží lásce a odpovídal na ni tím, že miluje „Boha a bližního kvůli Bohu.“³⁰⁰

Odsuzování

List Kolosanům³⁰¹ (Kol 2,16–17) se zabývá vztahem křesťanského společenství k okolním národům s jejich kultickými a společenskými předpisy. Jedná se o text, který, kromě jiného, zmiňuje i příkaz soboty. Celkově se však jedná o mnohem širší úvahovou rovinu: Křesťané žili mezi Židy a také mezi pohanskými národy. Obojí slavili své svátky a měly vlastní kultické předpisy, kterými byl ovlivňován život křesťanů, což se Pavlovi nejevilo jako vhodné. K tomuto ovlivňování se následně vyjadřuje list Kolosanům:³⁰² „Nikdo nemá právo odsuzovat vás za to, co jíte, nebo pijete, nebo kvůli svátkům, kvůli novoluní, nebo sobotám. To všechno je jen stín budoucích věcí, ale skutečnost je Kristus.“³⁰³ Je to kritika adresovaná křesťanskému společenství, že podléhá vlivu okolních národů. Křesťané přejímali okolní zvyky, nebo spíše by se dalo říci, že do nich po své konverzi opět upadali, neboť ne plně chápali, které jednání je a které „není slučitelné s vírou v Krista (a to ani z pohanských, ani z židovských tradic).“³⁰⁴ „Pavlova kritika adresátů, že podléhají elementům světa a podřizují se kalendáři, svědčí o tom, že v Malé Asii hrály tyto skutečnosti důležitou roli.“³⁰⁵ Pavel v listu Galaťanům vůbec nedokázal pochopit, proč k návratu ke starým praktikám dochází a měl obavu, že jeho hlásání by mohlo přít vniveč.³⁰⁶ Proč lidé, kteří získali svobodu skrze Krista, berou na sebe zase ducha otroctví: „Bojím se, aby úsilí, které jsem vám věnoval, nebylo nakonec nadarmo.“³⁰⁷ Proto znova připomíná a učí: „Tu svobodu nám vydobyl Kristus. Stůjte proto pevně a nedejte si na sebe znovu vložit otrocké jho.“³⁰⁸

²⁹⁶ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 25,31–46; Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 6, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

²⁹⁷ Srov.: Tamtéž

²⁹⁸ Tamtéž

²⁹⁹ Srov.: Tamtéž, s. 5–7

³⁰⁰ ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, s. 119, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>, [cit. 5. 8. 2021]

³⁰¹ Srov.: BIBLE, Knihy Nového zákona, Kol 2,16–17

³⁰² Srov.: RYŠKOVÁ, Mireia: List Koloským, s. 128, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2018, ISBN 978-80-7545-078-4

³⁰³ BIBLE: Knihy Nového zákona, Kol 2,16–17

³⁰⁴ Srov.: RYŠKOVÁ, Mireia: List Koloským, s. 131, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2018, ISBN 978-80-7545-078-4

³⁰⁵ Tamtéž

³⁰⁶ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Gal 4,8–11

³⁰⁷ Tamtéž

³⁰⁸ Tamtéž

O odpočinutí

Autor Listu Židům píše o Božím odpočinutí.³⁰⁹ Tímto odpočinutím není míněn nějaký konkrétní den v týdnu, i když určitou souvislost s jedním dnem v týdnu má: sobotou. Boží odpočinutí značí Boží lid, který zachovává věrnost Ježíši Kristu³¹⁰ a „*místem odpočinku je nebe, do kterého vstupují ti, kdo umírají v Pámu.*“³¹¹ Sobota zase odkazuje na do jisté míry pozemskou neúplnou skutečnost, která má být překonána v Ježíši Kristu. „*Boží odpočinek je plodem Boží činnosti, má základ v Boží stvořitelské činnosti a je symbolem a současně skutečností eschatologické spásy.*“³¹² Tak jako byla sobota nenaplněným předobrazem budoucího Božího odpočinutí, stal se Jozue, jako příklad v listu Římanům, nenaplněným typologickým předobrazem Ježíše Krista:³¹³ „*A tak třebaže Jozue uvedl lid do zaslíbené země, Boží plán zůstal nenaplněný.*“³¹⁴ Stejně jako musel přijít nový člověk, Ježíš, aby přivedl lid do „nové zaslíbené země“, musí přijít nový pozdější den, nové odpočinutí, ve kterém dojde Boží záměr naplnění.³¹⁵ „*Tak má Boží lid pravý sobotní odpočinek teprve před sebou.*“³¹⁶ I když je zde míněn především nebeský odpočinek v eschatologickém smyslu, je možné také pomyslet na to, že „*jiný pozdější*“³¹⁷ den může být i zároveň obrazem osmého dne (podle počítání v evangeliu Jan 20,26), což je den Páně, neděle, nebo že „*pravý odpočinek*“ je v jiné souvislosti Kristus.³¹⁸ Ten kdo psal List Židům, však myslel na Krista v jiné rovině. Pro něj to byl Kristus, „*který vešel (první za nás) do Božího odpočinutí.*“³¹⁹ V tomto smyslu má člověk závazek, aby se ve svém konání dokázal připodobnit Kristu, a tak měl účast na životě samotného Boha.³²⁰

O neúčinnosti Mojžíšova zákona (Žd 7,18, Žd 10,1–14).

Kritika levitského kněžského řádu se v listu Židům netýkala jen kněží a obřadů, které vykonávali.³²¹ Konáním obětí a rituálů totiž sami reprezentovali moc Zákona. Jestliže tedy pisatel listu Židům vystavil kněžstvo kritice, vystavil, v přeneseném smyslu, kritice také Zákon. Pokud byly starozákonní oběti konané a předepsané Zákonem neúčinné, byl neúčinný také Zákon a s ním i všechna kultická a společenská nařízení. Jistě určitý dílčí účinek Zákon měl, ale z pohledu raných novozákonních autorů se jevil jako naprosto bezcenný.³²² Oni totiž již chápali, co je mnohem důležitější, než formální plnění předpisů Zákona: „*Proto Kristus říká, když přichází na svět: Oběti ani dary jsi nechtěl, ale dal jsi mi tělo. V zápalné oběti ani v oběti za hřích jsi, Bože, nenašel zalíbení. Proto jsem řekl:*

³⁰⁹ Srov.: BIBLE, Knihy Nového zákona, Žd 4,1–12

³¹⁰ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 294, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³¹¹ Tamtéž

³¹² BROŽ, Jaroslav: List Židům, s. 70, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2015, ISBN 978-80-87287-73-6

³¹³ Srov.: Tamtéž

³¹⁴ Tamtéž

³¹⁵ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Žid 4,8; Srv.: BROŽ, Jaroslav: List Židům, s. 71, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2015, ISBN 978-80-87287-73-6

³¹⁶ BIBLE: Knihy Nového zákona, Žid 4,9

³¹⁷ Srov.: Tamtéž, Žid 4,8

³¹⁸ Srov.: Mt 11,28; Kol 2,16–17

³¹⁹ BROŽ, Jaroslav: List Židům, s. 73, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2015, ISBN 978-80-87287-73-6

³²⁰ Srov.: Tamtéž, s. 73

³²¹ Srov.: BIBLE, Knihy Nového zákona, Žd 7,18; Žd 10,1–14

³²² Srov.: BROŽ, Jaroslav: List Židům, s. 113, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2015, ISBN 978-80-87287-73-6

*Zde jsem, abych konal, Bože tvou vůli, jak je o mně v tvé knize psáno.*³²³ Ano, mnohem důležitější než plnění předpisů Zákona, je plnit Boží vůli. Oproti neúčinné oběti starozákonních kněží stojí jediná oběť Kristova, kterou přinesl za hříchy a „*dovedl k dokonalosti ty, které posvěcuje.*“³²⁴

Výzva k nezanedbávání společných shromáždění

Výzva: „*Nezanedbávejte společná shromáždění, jak to někteří mají ve zvyku, ale napomínejte se tím více, že se blíží den Kristův*“³²⁵ může mít vzhledem k její nejasnosti více vysvětlení, protože není blíže specifikováno, o jaký typ shromáždění se jedná, či jaké jsou důvody zanedbávání. Přestože text neudává ani den, ani nic jiného bližšího, můžeme se domnívat, že se mohlo jednat o bohoslužebná shromáždění nebo kázání Božího slova. Pokud by se tam slavila eucharistická hostina, mohlo by se jednat o den Páně, neděli. I kdyby neděle byla jistá, pořád zůstávají obecně známé raně křesťanské důvody ochabnutí ve víře, či dokonce odpadu od ní. Bylo to ochabnutí ve víře z důvodu nepřicházející parusie Ježíše Krista, návrat k židovskému náboženství, ale také aktivita gnostiků, kteří měnili křesťanské učení pod vlivem zejména pohanských kultů.³²⁶ Ochabnutí ve víře spojené s neúčastí na bohoslužebném shromáždění, pro křesťana povinné nedělní bohoslužbě, je tématem křesťanského společenství od prvopočátku až po dnešek. Tato situace nemá snadné řešení, i když je tomuto tématu ze strany církve věnována mimořádně velká pozornost.

3.4 Den Páně a odpočínutí ve Zjevení

Den Páně

„*Ocitl jsem se ve vytržení ducha v den Páně a uslyšel jsem za sebou mocný hlas jako zvuk z polnice.*“³²⁷ Den Páně v tomto úryvku je téměř jistě neděle, neboť takto býval označován den, kdy se křesťané scházeli k „*bohoslužebnému shromáždění.*“³²⁸ Kniha Zjevení má velmi silný vztah k liturgii a tak i v tento úvodní obraz je možno takto chápat: „*Nejenom svým liturgickým pozadím, ale také tím, že liturgii trvale a neúnavně zdírazňuje, potvrzuje kniha Zjevení ústřední význam bohoslužby v křesťanském životě.*“³²⁹

Odpočínutí

Odpočínutí v knize Zjevení je odpočinkem po ukončení lidského života, po smrti.³³⁰ Jedná se o „*věčný Den odpočinku,*“ do kterého vstupují ti, kteří zemřeli v Pánu: „*Blahoslavení mrtví, kteří umírají v Pánu.*“³³¹ V tomto místě knihy Zjevení se nabízí

³²³ Tamtéž, s. 156

³²⁴ Tamtéž

³²⁵ BIBLE: Knihy Nového zákona, Žid 10,25

³²⁶ Srov.: PŘIBYL, Stanislav: Církevní praxe v listu Židům, [online], s. 19–21, <http://spcp.prf.cuni.cz/rcp/75/rcp75-cirkevni-praxe-v-listu-zidum.pdf>, [cit. 7. 8. 2021]

³²⁷ BIBLE: Knihy nového zákona, Zj 1,10

³²⁸ HARRINGTON, Wilfried, J: Kniha Zjevení, s. 65, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2012, ISBN 978-80-7195-534-4

³²⁹ Tamtéž, s. 42

³³⁰ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Zj 14,13

³³¹ Tamtéž

paralela s Ježíšovým horským kázáním, které ukazuje správný životní postoj; co je důležité pro člověka, který chce patřit do Božího království. Zemřít v Pánu pak znamená, že si člověk tento Kristem požadovaný postoj osvojil a aplikoval ve svém životě. Ten, kdo umírá v Pánu, neumírá ke smrti, ale k přechodu do nového života, který je skutečným odpočínutím: „*At' si odpočinou od svých prací, neboť jejich skutky jdou s nimi.*“³³² Je to odpočinutí pro ty, kteří vytrvali s Ježíšem až do konce svého života, kteří byli věrní ve svých skutcích a odevzdali mu svůj život. Proto ti, jejichž Blahoslavenstvím je Pán, přicházejí do Nebeského odpočinku, který „*neznamená zastavení veškeré činnosti, ale její dovedení k plnosti. Ti, kdo se klanějí šelmě, neznají odpočinku ani ve dne ani v noci (Zj 14,11), zatímco bytosti před trůnem ve dne v noci pějí chválu nejsvětějšímu (Zj 4,8).*“³³³

³³² Tamtéž

³³³ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 294, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

4 DEN ODPOČINKU V KŘEŠŤANSKÉ TEOLOGII A ŽIVOTĚ

Křesťanský život se vyvíjí v průběhu staletí a je ovlivňován nejen zkušeností prvních křesťanů, ale též pokrokem v hospodářské a sociální oblasti. Není to jednosměrný proces, neboť zkušenost víry ovlivňuje lidský život; zároveň zkušenost lidského života zpětně ovlivňuje náboženské formy a prožitek víry, které se aktualizují v každém prostředí a každé době. Tímto způsobem prochází a vyvíjí se v dějinách i postavení dne odpočinku. Jeho hlavní poslání, služba Bohu a načerpání fyzických sil, zůstávají trvalými hodnotami.

4.1 Křesťanská teologie soboty

Přestože křesťanská teologie chápe pravý odpočinek a jeho naplnění v Ježíši Kristu; oslavu Vzkříšení a odpočinek od práce v neděli, objevují se poměrně často úvahy ohledně svěcení Šabatů podle starozákonního způsobu, ba dokonce kritika, že křesťané Šabat nesvětili. To je pravda, přesto v sobě liturgický rok obsahuje den, který do jisté míry odkaz na starobylou sobotní formu klidu má: je to Bílá sobota. Křesťanská teologie se zabývá sobotním dnem ve dvou významových okruzích: Šabat jako předobraz vysvobození z moci zla, prožívání nedělního pracovního klidu a času zasvěceného Bohu; Bílá sobota jako den, kdy příkaz Šabatů „*zastavit se*“ vešel do dějin skrze Kristovo spočinutí v hrobě, kdy Bůh mlčí takovým způsobem, že ve fyzické smrti Syna plní tento příkaz Zákona až do krajnosti.

Křesťanský pohled na starozákonní Šabat je formován celým Kristovým životem a jeho zmrtvýchvstáním. Proto v něm křesťané vidí nejen události a teologii Starého zákona, ale i pohled skrze události Ježíšova života. Tím se představuje Šabat jako součást celých dějin spásy, které vrcholí v den Vzkříšení. Tak, jako byl starozákonní Šabat připomínkou stvořitelského díla Boha a vysvobození Izraele z egyptského otroctví, stává se den Páně křesťanskou oslavou nového stvoření a vykoupení z otroctví hříchu. Všechny cenné prvky Šabatů, vzdání úcty a chvála Bohu, odpočinek³³⁴ pro člověka, den almužny, účast na liturgii nebo věnovat čas blízkým, to všechno na sebe přejímá den Páně. Navíc však přidává poselství Ježíšova života a smysl velikonoční události.³³⁵ „*Křesťané proto mají povinnost pamatovat, že i když zvyky židovského Šabatů pomínuly, překonány ‚naplněním‘, které přinesla neděle, důvody, které podkládaly svěcení ‚dne Páně‘ – zapsané slavnostně v Desateru příkázání – zůstávají v platnosti, i když je třeba je znovu vyložit ve světle teologie a spirituality neděle.*“³³⁶ „*V této perspektivě může být plně obnovena teologie Šabatů bez ustoupení z křesťanského charakteru neděle.*“³³⁷

³³⁴ „Člověk odpočinkem připomíná Boží odpočinek sedmého dne, do kterého Ježíš vstoupil svým Zmrtvýchvstáním. Nám se dostalo příslibu, že tam vstoupíme jako on (Žd 4, 1–11). To bude skutečná sobota, skutečný odpočinek od námahy, podobně jako Bůh odpočívá od svého díla (Žd 4, 10; Zj 14, 13). DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 458, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³³⁵ Srov.: JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 59–63, Řím, 1998

³³⁶ Tamtéž, čl. 62

³³⁷ Tamtéž, čl. 60

4.2 Bílá sobota

Bílá sobota je den, „*kdy po vykonaném díle nastává pro Krista klid šabatu.*“³³⁸ Je to sobota, která se stala skrze Kristův odpočinek jedinečným a úplným Šabatem: Znakem Bílé soboty je ticho, a i když se někdy říká, že je to den bez liturgie, přesto i v tento den liturgie probíhá skrze denní modlitbu církve. Mešní liturgie se neslaví; nepodává se ani eucharistie. Den je naplněn „liturgií ticha“, která člověka vybízí k modlitbě u Kristova hrobu. Tam člověk uvažuje nad Kristovým utrpením, smrtí a sestoupením mezi mrtvé, nad osamocněním v době smrti, neboť tak jako bylo osamocnění a smrt realitou Ježíšova života, je totéž realitou života lidského. Ale Ježíš smrt překonal: „*Ten, který překonal smrt, sestupuje do šeu, aby byla říše mrtvých ozářena světlem.*“³³⁹ Bílá sobota je také dnem postu. Je to však půst jiného druhu, nežli je běžné, neboť nejedná se o formu podle postního řádu. Spíše jsou věřící vybízeni, aby z úcty k Ježíšově smrti zachovali klid a ticho; zůstávali v modlitbách, dokázali pohřbit to, co jim brání žít a očekávali události Velké noci.³⁴⁰

4.3 Od Šabatu k neděli

Den Páně slaví křesťané už od prvopočátku křesťanství jako připomínku Velikonoc. Je to den, jímž začíná křesťanský týden, v němž se křesťané scházejí k oslavě Kristova vítězství nad smrtí. Tak se Velikonoce zpřítomňují nejen jednou v roce, ale každý týden. Den Páně – neděle, se tak stala každotýdenní oslavou Velikonoc, ve kterých Kristus jednou provždy zvítězil nad zlem, je dnem bohoslužby a časem, kdy si člověk připomíná dějiny spásy.³⁴¹ „*Je to den, který ve vděčné úctě připomíná první den světa a v činné naději hledí kupředu k ‚poslednímu dni‘, kdy Kristus přijde ve slávě (srv. Sk 1,11; 1 Sol 4,13–17) a všechno bude stvořeno nové (srv. Zj 21,5).*“³⁴²

Formace nedělního dne

Významový celek neděle se formoval postupně. Úplně nejdříve se křesťané scházeli ke společné bohoslužbě, která se konala (patrně z praktických důvodů) často již při úsvitu, neboť neděle původně nebyla volným dnem. Židokřesťané chodili do synagogy a zachovávali sobotu.³⁴³ Z duchovního hlediska se stává „*pravým Šabatem osoba našeho Vykupitele, našeho Pána Ježíše Krista.*“³⁴⁴ Tím se v dějinách spásy „*posunujeme od ‚Šabatu‘ k ‚prvnímu dni po Šabatu‘, od sedmého dne k prvnímu: Dies Domini se stává*

³³⁸ KUNETKA, František: Bílá sobota – druhý den Velikonočního třídní, [online], s. 3, Studia theologica 9, č. 1/27/, jaro 2007, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2007/01/01.pdf>, [cit. 17. 8. 2021]

³³⁹ Srov.: Tamtéž, s. 8

³⁴⁰ Srov.: Tamtéž

³⁴¹ Srov.: Jan Pavel II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 1, Řím, 1998; Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 542, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991; Srov.: NADOWSKI, B., ROJCWSKI, A.: př. HALAS, František X.: Niedziela sacramentem Paschy, Dzień Christusa – dzień koscioła, Ruch biblijny i liturgiczny, 1988/5, Neděle v pohledu křesťanů, [online], in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/tematicke-texty/nedele-v-pohledu-krestanu-b-nadowski>, [cit. 8. 8. 2021]

³⁴² Jan Pavel II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 1, Řím, 1998

³⁴³ Srov.: SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, s. 155, Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, ISBN 80-7184-357-1

³⁴⁴ Jan Pavel II.: Dies Domini, Apoštolský list, Řím, 1998

Dies Christi.³⁴⁵ Vítězství nad smrtí a spása od našeho Vykupitele dala člověku potřebu vytvořit čas, kdy by bylo možné konat bohoslužbu a díkuvzdání; „*dát zcela přirozený zárodek nedělního klidu*.“³⁴⁶ Uvažováním nad touto potřebou lze najít rozdíl mezi chápáním volného dne u Židů a chápáním u křesťanů. Sobota byla v židovském náboženství zásadním prvkem víry, znakem židovství, jejich přerušování práce bylo náboženským úkonem. Pro křesťany se stalo nedělní volno posvěcující potřebou v době konání bohoslužby. Zejména ze začátku to byla především praktická potřeba. „*Nedá se říci, že by křesťané (židokřesťané) nahrazovali sobotu nedělí, nýbrž přestávali zachovávat sobotu a nezávisle na tom slavili neděli*.“³⁴⁷ Pohanokřesťané zanechávali svěcení svých minulých náboženských svátků mnohem rychleji a ochotněji nežli židokřesťané,³⁴⁸ neboť slavení pohanských svátků bylo, na rozdíl od židovských, eticky vadné, kdežto židovské byly pouze překonané. Svatý Justin³⁴⁹ podává svědectví o nedělní bohoslužbě, na níž se četlo čtení od apoštolů a z prorockých knih, a také se slavila eucharistie: Justin se nezmiňuje, že by na tento den křesťané zachovávali volno od práce, a není ani důvod domnívat se o opaku.³⁵⁰ V době, kdy papež Inocenc I. hovoří o slavení neděle, je však už neděle dávno volným dnem, plně věnovaným Pánu:³⁵¹ „*Neděle slavíme kvůli posvátnému zmrtvýchvstání našeho Pána Ježíše Krista a činíme tak nejen o Velikonocích, ale také každý týden*.“³⁵² Neděle se stává „*svátostí Velikonoc*“,³⁵³ aby Ježíšovo vzkříšení bylo pamatováno a mělo duchovní užitek.

Neděle oslava Vzkříšení

Slavení nedělního dne se zakládá na události Vzkříšení „*prvního dne po Šabatu*“,³⁵⁴ která se stále v dějinách, každou nedělí zpřítomňuje. Čas dostal nový rozměr jako posvěcený prostor a rámec dějin spásy, ve kterém Duch Boží „*vede lidské dějiny k tajemnému cíli, v němž dosáhne čas svého naplnění i svého konce*.“³⁵⁵ Slavení neděle nemá základ jen ve dni Vzkříšení, ale v celém řetězci událostí po Vzkříšení, kdy se Ježíš Kristus dával vidět těm, kteří měli být v budoucnu svědky a hlasateli evangelia.

Misijní den

Do nedělních událostí patří i den seslání Ducha svatého o Letnicích, kdy bylo poprvé hlášáno evangelium a pokřtěni ti, kdo přijali Boží slovo. Tím se první den po sobotě stal prvním misijním dnem, aby do budoucna a natrvalo, byl nedělní den, spojen s misijním posláním. Ti, kdo přijali Boží slovo, se v neděli „*scházeli „k lámání chleba*“ a bohoslužbám, jak o tom přinášejí zprávy Skutky apoštolů a Pavlovské listy.³⁵⁶ Také

³⁴⁵ Jan Pavel II.: *Dies Domini*, Apoštolský list, čl. 18, Řím, 1998

³⁴⁶ SKOBLÍK, Jiří: *Přehled křesťanské etiky*, s. 156, Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, ISBN 80-7184-357-1

³⁴⁷ Tamtéž

³⁴⁸ Synoda v Laodiceji (343–381) zakazovala „požidovšťování“ křesťanství tím, že by se nepracovalo v sobotu, ale doporučuje vynechat práci v neděli. Srv.: SKOBLÍK, Jiří: *Přehled křesťanské etiky*, s. 156, Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, ISBN 80-7184-357-1

³⁴⁹ Asi +165

³⁵⁰ Srov.: JUSTIN: *Slavení eucharistie a neděle, První apologie*, [online], kapitola 66–67: PG 6, 427–431, in *Pastorace.cz*, <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/slaveni-eucharistie-a-nedele-sv-justin-2-stol>, [cit. 9. 8. 2021]

³⁵¹ Srov.: KONSTANTIN, Veliký, *Nedělní edikt*: 3. března 321

³⁵² JAN PAVEL II.: *Dies Domini*, Apoštolský list, čl. 19, Řím, 1998

³⁵³ Tamtéž

³⁵⁴ Tamtéž

³⁵⁵ DUPLACY, Jean, kol.: *Slovník biblické teologie*, s. 63, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³⁵⁶ Srov.: BIBLE: *Knihy Nového zákona*, 1 Kor 16,2; Sk 20,7–12

„*kniha Zjevení podává důkazy o nazývání prvního dne týdne ‚dnem Páně‘ (Zj 1,10).*“³⁵⁷ Zajímavým zdrojem o dni Páně od autora mimo křesťanské prostředí je dopis³⁵⁸ Plinia mladšího císaři Trajánovi, v němž se Plinius dotazuje, jak nakládat s křesťany, jimž byla prokázána jejich víra. Dopis Plinia mladšího spolu s odpovědí Trajána jsou cenným dokladem o životaschopnosti křesťanské církve (v Bithýnii se vyprázdnily díky rozmachu křesťanství pohanské chrámy, dokonce ani obětní zvířata nikdo nekupoval). Lze tak předpokládat, že naopak křesťanské bohoslužby, konané „*ve stanovený den*“, což byl dozajista den Páně, neděle, byly navštěvovány velkým množstvím lidu.³⁵⁹ Plinius také rámcově v dopise popisuje, smysl a náplň křesťanské bohoslužby, což svědčí o jeho dobré informovanosti: „*shromáždování o stanoveném dni před úsvitem*“³⁶⁰ *a zpěvu hymnů na Krista jako Boha.*“³⁶¹

Nedělní klid od práce

Již od prvopočátku viděli křesťané oproti sobotě větší hodnotu v neděli: Bylo to jednak pod vlivem velikosti události Vzkříšení, a také pod vlivem kázání apoštola Pavla a jeho teologie. Pavel Zákon a jeho duchovní i viditelné formy považoval za překonané Ježíšem Kristem, jímž byl Zákon proměněn do nové podoby: „*Duch svatý jej vtisknul do našich srdcí spolu s láskou (Řm 5,5; srv. 8,14nn) a její uvádění je přirozeným plodem Ducha (Gal 5,16-23).*“³⁶² „*Stal se zákonem Kristovým.*“³⁶³ „*Svatý Ignác z Antiochie píše: Když ti, kdo žili za předešlého stavu věcí, vešli v novou naději, už nedodržovali Šabat, ale drželi den Páně, den, kdy se objevil náš život skrze něho a jeho smrt..., to tajemství, z něhož jsme přijali naši víru a v němž setrváváme, abychom byli souzeni jako učedníci Krista našeho jediného Mistra.*“³⁶⁴ Teologické a praktické důvody vedly křesťanské společenství k tomu, aby začalo nejen slavit den Páně, ale aby se k tomuto dni pojil také nedělní klid. I když v právní rovině na státní úrovni byl nedělní klid uzákoněn Římskou říší až 3. března roku 321, slavili křesťané, kteří měli tu možnost, neděli jako volný den již mnohem dříve: „*Jako první zmiňuje pracovní klid v neděli Tertulián (zemřel kolem roku 220). Pokládá jej za nutný důsledek skutečně křesťanského postoje.*“³⁶⁵ Pro církve se stalo postupně slavení neděle spojené s volným dnem natolik přirozené, že se po mnoho staletí obešla bez vnitřního předpisu, který by toto stanovil. Teprve v šestém století, když vyvstala potřeba „*šířit křesťanské hodnoty mezi barbary*“,³⁶⁶ vznikly první církevní předpisy ohledně dodržování nedělního klidu. Třetí synoda v Orléans v roce 538³⁶⁷ „*zakázala práci na poli v neděli*“ [...], „*protože pak je snazší jít do kostela a*

³⁵⁷ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 21, Řím, 1998

³⁵⁸ Srov.: PAPOUŠEK, Dalibor: Křesťané v pohledu římského světa, Nejstarší reflexe křesťanství v dílech římských autorů, [online], výukový text Masarykovy univerzity, https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/130741/Books_2010_2019_040-2014-1_9.pdf?sequence=1, [cit. 10. 8. 2021]

³⁵⁹ Srov.: Tamtéž

³⁶⁰ Svátky, volné dny měly v pohanském prostředí jiný rytmus, který se neshodoval se sedmidenním cyklem křesťanského týdne. Proto křesťané volili čas, ve kterém jim práce nepřekážela v účasti na bohoslužbě. Zároveň je možno připomenout, že křesťané neděli také nazývali jako „Den slunce“ (sv. Justin), přičemž mysleli na Ježíše Krista, a tak probíhající bohoslužba při začátku úsvitu byla zároveň jeho symbolickým obrazem.

³⁶¹ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 21, Řím, 1998

³⁶² DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 591, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³⁶³ Tamtéž

³⁶⁴ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 23, Řím, 1998

³⁶⁵ PESCHKE, Karl – Heinz: Křesťanská etika, s. 165, Vyšehrad, Praha, 1999, ISBN 80-7021-331-0

³⁶⁶ Tamtéž

³⁶⁷ Srov.: Tamtéž

věnovat se modlitbě' (kán. 28).³⁶⁸ Tím byla zakázána i polní práce, kterou zákon z 3. března 313 dovoloval. „Konstantinův zákon o nedělním klidu nezakazoval ‚opera servilia‘, protože dovoloval rolnickou práci, kterou vykonávali otroci.“³⁶⁹ To bylo eticky neudržitelné, proto církev formou nařízení napravila poměry i v této oblasti.³⁷⁰ „Dnes lze v duchu ustanovení CIC (1247) z roku 1983, který velmi šťastně formuloval, oč vlastně jde, chápat jako všeobecné pravidlo zákaz prací, které znemožňují nebo vážně ohrožují liturgickou bohoptou, osobní vacare Deo a fyzický klid nutný pro regeneraci sil, a tím připravují člověka o radost, která je vlastní dnu Páně.“³⁷¹

Neděle v liturgickém čase

Nedělní den prochází nejen dějinami staletí a tisíciletí, ale též „dějinami liturgickými,“ které se každoročně opakují jako liturgický rok. Jsou to dějiny spásy, prožívané každý rok, stále a opětovně, ale přesto nově, ve znovuobnovujícím se životě liturgie. Liturgický rok zobrazuje člověku v zachytitelném čase, dějiny spásy: To umožňuje slyšet Boží slovo, realizovat prvky křesťanského života a předávat je budoucím generacím. „V křesťanské víře má čas rozhodující význam. V časových hranicích byl stvořen svět, v čase se odvíjejí dějiny spásy, které dosahují svého vrcholu v ‚plnosti času‘ ve Vtělení a svého cíle ve slavném návratu Syna Božího na konci času. V Ježíši Kristu se čas stává jakousi dimenzí Boha, který je sám o sobě věčný.“³⁷² Sám Bůh se v knize Zjevení představuje v dimenzích času, jako jeho vládce: „Já jsem Alfa i Omega, praví Pán Bůh, ten, který jest a který byl a který přichází, Všemohoucí.“³⁷³ Bůh na sebe bere jméno vyjadřující čas a dává najevo, že je to on, kdo řídí dějiny k jejich konečnému naplnění. Církev tento minulý, současný a eschatologický čas zpřítomňuje skrze liturgický rok, posvátný církevní čas, v němž má neděle své ústřední místo jako den Vzkříšení a den Páně.

4.4 Neděle den Páně a den odpočinku

„Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny a já vám dám odpočinout.“³⁷⁴ Již ne nějaký den, ale Ježíš Kristus: odpočinutí v Ježíši Kristu a nedělní klid, fyzický odpočinek, spolu tvoří jednotu v chápání neděle. Člověk skládá svůj život do rukou Ježíše, který „je radost (Mt 9,36; srv. Jan 4,36nn) a odpočinek duší, které k němu přicházejí (Mt 11,28–29)“, a zároveň hledí na stvořitelské dílo, aby podle příkladu Stvořitele sedmého dne odpočinul od práce a fyzické námahy.³⁷⁵ Člověk se může těšit ze specifického druhu svobody, která je kombinací duchovního spočinutí v Ježíši Kristu a osvobození od neustálého koloběhu práce, fyzické i duševní námahy. „Odpočinutí“ a „odpočinek“ mají spolu prorocký předobraz v Šabatu, který „se pojí nejen s tajemným

³⁶⁸ Tamtéž

³⁶⁹ SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, s. 157, Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, ISBN 80-7184-357-1

³⁷⁰ Vývoj k normativnímu chápání dne odpočinku: rok 538 (přísný klid od rolnické práce); rok 658 (příslušná norma na způsob Starého zákona). SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, s. 157, Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, ISBN 80-7184-357-1

³⁷¹ SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, s. 157, Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, ISBN 80-7184-357-1

³⁷² JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 74, Řím, 1998

³⁷³ BIBLE: Knihy Nového zákona, Zj 1,8

³⁷⁴ BIBLE: Knihy Nového zákona, Mt 11,28

³⁷⁵ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Gn 2,2

Božím ‚odpočínutím‘ po dnech stvoření (srv. Ex 20,8–11), ale také se spásou, kterou Izraeli nabízí v osvobození z egyptského otroctví (srv. Dt 5, 12–15).³⁷⁶ Tak jako byl lid Izraele zavázán Bohu povinností zachovávat Zákon a s ním den odpočinku, tak jsou křesťané zavázáni láskou zachovávat „příkazy“ podle obrazu života Ježíše. Proto je „nový“ sedmý den posvěcen Zmrtvýchvstáním i ostatními událostmi po něm, jak o tom podává zprávu Písmo.³⁷⁷ Člověk na Boží posvěcení odpovídá posvěcováním modlitbou, chválou a vyhrazeným časem pro Boha; je to dialog mezi Bohem a člověkem, který inspiruje „náboženský život člověka (naplňuje) a den, v němž je člověk volán k odpočínutí.“³⁷⁸

Nedělní shromáždění

V neděli se křesťané shromažďují ve společenství slova a chleba jako Boží lid, aby svědčili o Kristu v jednotě s Duchem svatým: „shromáždění se vzkříšeným Pánem, který obětoval svůj život, aby ‚rozptýlené Boží děti shromáždil v jedno‘ (J 11,52).“³⁷⁹ Smysl shromáždění věřících je především v eucharistii, „protože ona shromažďuje církev po celém světě až do konce času, spojuje chvály a oběti všech lidí s dokonalou obětí chvály Krista, jediné skutečné a pravé eucharistie jedinečné ceny před Bohem, bez které by všechny ostatní byly bez ceny (srv. Žd 13,10.15).“³⁸⁰ Eucharistie při nedělní mši má svůj zvláštní smysl v účasti na dnu, „kdy Kristus porazil smrt a dal nám podíl na svém nesmrtelném životě.“³⁸¹

Již v době Ježíšova pozemského života se kolem něj scházelo společenství lidí, které se později stalo prvotní církví. Toto shromáždění věřících, jehož obrazem bylo společenství Izraele, má za úkol hlásat Boží slovo, milosrdenství,³⁸² a účastnit se skrze hostinu Těla na mystickém těle Kristově jako „lid shromážděný v jednotě Otce, Syna a Ducha svatého.“³⁸³ Tato účast umožňuje, aby každý křesťan už ve svém pozemském životě mohl okusit věčnou radost, po které touží a která bude naplněna v budoucnu.³⁸⁴ Má naději, že „mít podíl na ‚Večeři Páně‘ znamená předjímat eschatologickou slavnost ‚Beránkovy svatby‘ (Zj 19,9).“³⁸⁵ Tím se stává křesťanské společenství, zejména nedělní, prostorem, v němž má člověk podíl na Kristově slávě.³⁸⁶

³⁷⁶ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 12, Řím, 1998

³⁷⁷ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Jan 20–21; Mk 16; Mt 28; Lk 24; Sk 2

³⁷⁸ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 16, Řím, 1998

³⁷⁹ Tamtéž, čl. 31

³⁸⁰ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 107, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³⁸¹ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 34, Řím, 1998

³⁸² Srov.: ³⁸² DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 468, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³⁸³ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 36, Řím, 1998

³⁸⁴ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 468, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³⁸⁵ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 38, Řím, 1998

³⁸⁶ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 468, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

4.5 Nedělní povinnost

Papež František říká, „že slavení svátků je Božím vynálezem.“³⁸⁷ Již v prvopočátku, při stvoření Bůh „požehnal a posvětil sedmý den, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo (Gn 2,2–3).“³⁸⁸ Bůh ukázal, že sedmý den je Bohem chtěný a je přirozeným bodem odpočinku v běhu dní. V nedělní den má člověk přerušit, po vzoru Boha, svou „výdělečnou pracovní činnost. Je to posvátný čas, protože člověku připomíná, že je stvořen k Božímu obrazu. Bůh není otrokem práce, ale jejím Pánem, a proto i my nemáme být nikdy otroky práce, ale jejími „pány“.“³⁸⁹ Lidé, zejména v dnešní době, jsou spoutáni specifickým otroctvím, na první pohled neviditelným, nezdravou závislostí na práci, technickém pokroku a vydělávání peněz.³⁹⁰ Takový postoj „je proti Bohu a proti důstojnosti člověka,“³⁹¹ protože je tím narušeno přirozené tempo života a „rytmus odpočinku, zejména nedělního.“³⁹² Tato situace „poškozuje skutečnou práci a vysává život“³⁹³ a způsobuje, že únava se stává přímo epidemií. I když by se dalo očekávat, že každý křesťan bude toužit světit nedělní den s radostí a vizí setkání se svým Spasitelem, v mnoha případech tomu tak není. Proto je církev nucena, zejména pro dobro a duchovní užitek člověka, nařizovat svěcení neděle jako povinnost. Příkaz světit nedělní den je jednou z povinností vyplývajících z pěti církevních přikázání. Na ně navazuje kodifikovaná podoba v kodexu kanonického práva: „O nedělích a dalších zasvěcených svátcích jsou věřící vázáni povinností účastnit se mše; kromě toho se zdrží práce a činností, které jsou na překážku bohoslužbě a radosti, vlastní dnu Páně, nebo náležitému duševnímu i tělesnému zotavení (kánon 1247 CIC)“³⁹⁴ Církev přikazuje světit den odpočinku klidem od práce, protože je to Boží příkaz, který Bůh kodifikoval příkladem už při stvoření světa, jako posvátný rytmus klidu.³⁹⁵ „Tento rytmus dodržování klidu je posvátný do té míry, že nedbat i tohoto zákona má za následek porušení Božího obrazu v člověku.“³⁹⁶ Církevní nařízení o povinném svěcení neděle by člověk neměl chápat jako obtíž, ale s láskou ke svému Spasiteli, církvi a v neposlední řadě také k sobě najít v tomto dnu hodnotu, kterou do něj vložil sám Bůh. Neděle je krásný den, plný požehnaní, den, který „je výchozím bodem týdne, jehož zakončením byla kdysi sobota, a tak podtrhuje novost křesťanského přístupu k času a slavení svátku, jehož jedinečná síla prozařuje celý rok a jehož bohatství se odvíjí v celém cyklu svátků, navazujících na svátek Velikonoc.“³⁹⁷ Povinnost dodržet nedělní klid je krásný závazek, který člověka přibližuje Bohu i člověku a má moc blahodárného působení na duši i tělo. Papež František říká: „Sváteční čas je svatý, protože jej zvláštním způsobem obývá Bůh. Nedělní mše svatá přináší k oslavě všemhu milost

³⁸⁷ FRANTIŠEK: Oslavy v rodině, [online], Generální audience, 12. 8. 2015, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/thematicke-texty/oslavy-v-rodine-papez-frantisek>, [cit. 11. 8. 2021]

³⁸⁸ Tamtéž

³⁸⁹ Tamtéž

³⁹⁰ *Ti, kdo se klanějí šelmě, neznají odpočinku ani ve dne ani v noci (Zj 14,11), zatímco bytosti před trůnem ve dne v noci pějí chválu nejsvětějšímu (Zj 4,8)*; DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 294, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

³⁹¹ FRANTIŠEK: Oslavy v rodině, [online], Generální audience, 12. 8. 2015, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/thematicke-texty/oslavy-v-rodine-papez-frantisek>, [cit. 11. 8. 2021]

³⁹² Tamtéž

³⁹³ Tamtéž

³⁹⁴ Kodex kanonického práva, 1983, Zvon, české katolické nakladatelství, Praha 1993

³⁹⁵ Srov.: KOSTER, Peter: Hledejte moji tvář, [online], Karmelitánské nakladatelství, 1993, ISBN 80-85527-32-4, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/clanky/zivotne-nezbytno-prikazani>, [cit. 11. 8. 2021]

³⁹⁶ Tamtéž

³⁹⁷ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 485, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

*Ježíše Krista: jeho přítomnost, jeho lásku, jeho obět, to, že z nás vytváří společenství a přebývá s námi [...] A díky tomu získává každá skutečnost plnost svého smyslu: práce, rodina, každodenní radosti i obtíže, utrpení i smrt, to vše je proměněno Kristovou milostí.*³⁹⁸

4.6 Teologie neděle

Hlavní událostí, ze které čerpá teologie neděle, je Ježíšovo vzkříšení. „*Tato podivuhodná událost, absolutně jedinečná v lidských dějinách, spočívá v samotném srdci tajemství času.*“³⁹⁹ Oslava vrcholu Velikonoc, opakující se každý týden liturgického roku a setkání s učedníky, kterým se Ježíš „*zjevuje u stolu ve scéně, která je opakováním poslední večeře (Lk 24,30,42n; Mk 16,14; Jan 20,19–26; Jan 21,1–14; Sk 1,4)*“⁴⁰⁰, to jsou události, které definují duchovní náplň neděle, prvního dne, jímž začíná křesťanský týden a ve kterém se křesťané „*budou scházet k lámání chleba (Sk 20,7; 1 Kor 16,2)*“⁴⁰¹ Pravidelné každotýdenní slavení neděle je reflexí křesťanského společenství na Velikonoční událost. Reflexe osobní zkušenosti se zmrtvýchvstalým Pánem, který opakuje činy, které konal za „*svého pozemského života a pomáhá tak učedníkům, aby jej poznali (Lk 24,30n; Jan 21,6.12)*“⁴⁰² Tímto způsobem je zaměřena i nedělní liturgie: její smysl směřuje k poznání Ježíše a k pochopení „*jeho lásky a milosti (2 Tm 1,10; Tt 2,11; Tt 3,4)*“⁴⁰³ Neděle je též dnem křtu, který znamená nový život člověka, jeho znovuzrození. Neděle se stává každotýdenním místem vykupitelského díla, „*aby si (křesťané) připomínali spásu, která jim byla dána ve křtu a která je učinila novými v Kristu.*“⁴⁰⁴ Vzniká dějinná osa spásy, propojení mezi Stvořením a Vzkříšením, k jejímuž prožití zve člověka Kristus. Je to pohled do věčnosti, na níž má věřící účast již zde na zemi:⁴⁰⁵ Pokřtěný právě tento den hlásá vítězství našeho Pána s odvahou, která má svůj původ o Letnicích, ve dni daru Ducha svatého, aby po vzoru apoštolů dával svědectví nejen v církevním společenství, ale i mimo něj. Neděle je ústředním dnem křesťanské víry a „*nenahraditelným prvkem naší křesťanské identity.*“⁴⁰⁶

4.7 Nedělní liturgie

Je-li neděle ústředním dnem křesťanské víry pak ústřední událostí nedělní liturgie je eucharistická slavnost, ve které se „*setkáváme se Vzkříšeným Pánem u dvojího stolu slova a Chleba života.*“⁴⁰⁷ Slavení liturgie bohoslužebným shromážděním křesťanské obce je

³⁹⁸ FRANTIŠEK: Oslavy v rodině, [online], Generální audience, 12. 8. 2015, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/thematicke-texty/oslavy-v-rodine-papez-frantisek>, [cit. 12. 8. 2021]

³⁹⁹ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 2, Řím, 1998

⁴⁰⁰ DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 542, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

⁴⁰¹ Tamtéž

⁴⁰² Tamtéž, s. 582

⁴⁰³ Tamtéž, s. 582

⁴⁰⁴ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 25, Řím, 1998

⁴⁰⁵ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 190, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991, Srov.: JAN, PAVEL II., papež: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 24–25, Řím, 1998; Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 580–584, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

⁴⁰⁶ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 30, Řím, 1998

⁴⁰⁷ Tamtéž, čl. 39

dialogem všech a zároveň každého osobně s Kristem, který posvěcuje lidi a oslavuje Otce v Duchu svatém.⁴⁰⁸ Tak se stává „*liturgie slovem a odpovědí, darem a darem opětovaným. Aktualizuje se v ní nově smlouva mezi Bohem a člověkem.*“⁴⁰⁹ Je to „*dialog mezi Bohem a člověkem: od Boha k člověku a od člověka k Bohu, vrchol a pramen veškerého života církve.*“⁴¹⁰

Liturgie obecně se už od dob prvních křesťanů skládá ze dvou částí, kterými jsou Stůl slova – nauková část, a Stůl eucharistie - slavení eucharistické oběti⁴¹¹. Tuto podobu si liturgie, v hlavním členění, zachovává do dnešní doby:⁴¹²

- I. „*Stůl slova*“
 1. *Biblická čtení: „čtou se paměti apoštolů nebo spisy proroků“*
 2. *Homilie: „představený vyzývá k napodobování“*
 3. *Přímluvné modlitby: „povstaneme a modlíme se“*
- II. *Stůl Eucharistie*
 1. *Přinášení darů: „přináší se chléb, stejně víno i voda“*
 2. *Eucharistická modlitba: „představený přednáší modlitbu a dikuvzdání“*
 3. *Přijímání: „rozdílí se z eucharistických darů“*⁴¹³

Nedělní liturgie má pro křesťanské společenství zásadní význam, neboť člověku nejen říká o Vykupitelském díle Boha, ale také o tom, jak má vypadat křesťanský život a jak jej prakticky realizovat. „*Liturgie je středem, srdcem, vrcholem a pramenem veškerého života církve.*“⁴¹⁴

4.8 Slovo v liturgii neděle

Slovo přináší člověku „*porozumění dějinám spásy a zvláště velikonočnímu tajemství, které sám vzkříšený Ježíš dal svým učedníkům: mluví tu Kristus, přítomný ve svém slově, když v církvi předčítá Písmo svaté.*“⁴¹⁵ Ve druhém listě Timoteovi⁴¹⁶ Pavel píše o důležitosti, smyslu a moci písma, jež se pomocí Ducha svatého „*proměňuje v živé Boží*

⁴⁰⁸ Srov.: RICHTER, Klemens: Liturgie jako dialog mezi Bohem a člověkem, [online], Liturgie a život, Vyšehrad, 2003, ISBN-7021-575-5, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/tematicke-texty/liturgie-jako-dialog-mezi-bohem-clovekem-klemens-richter>, [cit. 13. 8. 2021]

⁴⁰⁹ Tamtéž

⁴¹⁰ Tamtéž

⁴¹¹ Srov.: KUNETKA, František: Dominica sollemnia, Neděle jako den eucharistického shromáždění, [online], Studia Theologica 10, č. 2 /32/, léto 2008, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2008/02/02.pdf>, [cit. 14. 8. 2021]

⁴¹² Členění nedělní liturgie dle nové formy mešního řádu římského ritu z roku 1969: Vstup, vyznání hříchů, Gloria, vstupní modlitba, čtení z Písma, homilie, vyznání víry, přímluvy, přinesení darů, Eucharistická modlitba (preface, Sanctus, anamneze, epikleze, tajemství víry, velká doxologie), modlitba Páně, pozdravení pokoje, Agnus Dei, lámání chleba, přijímání, závěrečná modlitba, požehnání a propuštění lidu.

⁴¹³ KUNETKA, František: Dominica sollemnia, Neděle jako den eucharistického shromáždění, [online], Studia Theologica 10, č. 2 /32/, léto 2008, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2008/02/02.pdf>, [cit. 14. 8. 2021]

⁴¹⁴ RICHTER, Klemens: Liturgie jako dialog mezi Bohem a člověkem, [online], Liturgie a život, Vyšehrad, 2003, ISBN-7021-575-5, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/tematicke-texty/liturgie-jako-dialog-mezi-bohem-clovekem-klemens-richter>, [cit. 13. 8. 2021]

⁴¹⁵ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 39, Řím, 1998

⁴¹⁶ Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, 2 Tm 3,16–17

slovo, které Boží lid žije a vírou předává.“⁴¹⁷ Již ve Starém zákoně promlouval Bůh k lidu skrze proroky, protože slovo Boží má moc změnit život člověka: Není jen obyčejným mluvením, ale slovem, které je čin a hybná skutečnost. Aktivita Božího slova přechází v Ježíšově podání také do novozákonní reality, aby působilo v křesťanských dějinách, bylo činné v liturgii a následně formovalo lidský život: Bůh se skrze slovo v liturgii zjevuje, jedná⁴¹⁸ a „nedává člověku možnost nečinnosti.“⁴¹⁹ Ježíš, přítomný v nedělní liturgii, vyzývá připomínkou seslání Ducha svatého o Letnicích, každého člověka ke sdílení Božího slova, „*abychom se o ně rozdělili se všemi, s nimiž se v našem životě setkáme.*“⁴²⁰

4.9 Eucharistická oběť v liturgii neděle

„*Eucharistie je oběť, nakolik znázorňuje Kristovo utrpení a je dar, nakolik obsahuje samotného Krista.*“⁴²¹ Eucharistická oběť má svůj předobraz ve sváteční večeři, která se v židovském národě slavila jako památka vysvobození z egyptského otroctví.⁴²² Nedělní oslava Vzkříšení koresponduje s tímto minulým vysvobozením jako vysvobození nové; vykoupení z područí smrti a otroctví hříchu. Nová oběť, „*ve které Ježíš zastupuje a nahrazuje velikonočního beránka.*“⁴²³ Oběť, ve které se Kristus zpřítomňuje až do konce času a navrácí lidstvo k Otci. Proto je eucharistie⁴²⁴ ustavičnou neustále se zpřítomňující obětí, umožňující člověku přístup k Bohu, novému světu a životu.⁴²⁵ Je to cesta „*ze zajetí hříchu, trápení a smrti do štěstí svobody (a) spravedlnosti.*“⁴²⁶ Nedělní eucharistická slavnost je událostí pro celé společenství. Na ní se lid schází při „*velikonoční hostině,*“ na které se podává jako pokrm sám Kristus. „*Eucharistie je událostí a programem pravého bratrství. Z nedělní eucharistie se rozlévá proud lásky, který se má rozšířit do celého života věřících počínaje inspirací samotného způsobu, jímž prožijí zbytek neděle.*“⁴²⁷

Svatý Justin ve 2. století píše o nedělním shromáždění křesťanů: „*Tomuto pokrmu říkáme Eucharistie. [...] Nepřijímáme tu totiž obyčejný chléb a obyčejný nápoj; ale jak jsme byli poučeni, právě takovým způsobem, jakým byl náš spasitel Ježíš Kristus skrze Boží slovo učiněn tělem, a měl tělo a krev pro naši spásu, je tělem a krví vtěleného Ježíše také tento*“

⁴¹⁷ FRANTIŠEK: Aperuit illis, [online], Motu proprio, Řím, 2019, http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2019-ppF-Aperuit%20illis_CZ.pdf, [cit. 13. 8. 2021]

⁴¹⁸ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 418, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

⁴¹⁹ Tamtéž

⁴²⁰ FRANTIŠEK: Aperuit illis, [online], Motu proprio, Řím, 2019, http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2019-ppF-Aperuit%20illis_CZ.pdf, [cit. 13. 8. 2021]

⁴²¹ MOHELNÍK, Benedikt: Eucharistie jako oběť Krista-hlavy a jeho mystického těla. Teologická reflexe ve světle učení svatého Tomáše Akvinského, [online], s. 128, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, <https://karolinum.cz/data/clanek/2867/119-146.pdf>, [cit. 14. 8. 2021]

⁴²² Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Ex 12; Srv.: SOKOL, Jan: Proč chodíme do kostela?, s. 40–41, Karmelitánské nakladatelství, Praha, 2009, ISBN 978-80-7195-658-7

⁴²³ Tamtéž

⁴²⁴ Význam slova Eucharistie: důkuvzdání, uznání, vděčnost, důkuvčinění

⁴²⁵ Srov.: DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, s. 103–107, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

⁴²⁶ Tamtéž

⁴²⁷ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 72, Řím, 1998

pokrm, nad nímž byla skrze jeho slovo pronesena modlitba dikuvzdání a z něhož se proměnou živí naše těla a naše krev.

Apoštolové totiž ve svých pamětech, které nám předali a které nazýváme evangelia, sdělili, že jim Ježíš dal následující příkaz: Když vzal do rukou chléb a vzdal Bohu díky, řekl: ‚To konejte na mou památku; toto je mé tělo‘. A podobně když vzal do rukou kalich a vzdal Bohu díky, řekl: ‚Toto je má krev‘.

Přitom ti z nás, kteří mají nějaký majetek, přispívají všem potřebným; a jsme stále pospolu. Při všem, co obětujeme, velebíme Stvořitele veškerenstva skrze jeho Syna Ježíše Krista a skrze Ducha svatého.

V den, kterému se říká Slunce (tj. v neděli), se všichni, ať přebývají ve městech nebo na venkově, shromažďují na jednom místě a čte se z pamětí apoštolů nebo ze spisů proroků, dokud je možno. Potom, když předčítající skončí, pronese představený řeč, v níž napomíná a vybízí k napodobování všeho toho krásného.

Potom všichni společně vstaneme a nahlas se modlíme. A jak jsme o tom již dříve mluvili, když naše modlitby skončí, přináší se chléb a víno s vodou. Dále se hlasitě modlí představený, a vzdává Bohu díky, jak je mu dáno, a lid na to přisvědčuje slovem „amen“. Každý pak dostává a přijímá z pokrmu dikuvzdání a nepřítomným se posílá po jáhnech.⁴²⁸ Pokrm, který věřící přijímá v bratrském společenství, a tak se účastní podílu „na Večeři Páně (která) je vždy společenstvím s Kristem, který sám sebe obětuje Otci v oběti za nás.“⁴²⁹ Je zkušeností s přítomností Vzkříšeného Ježíše, uschopňující člověka ke křesťanskému svědectví života a hlásání evangelia.

Krásný Justinův popis nedělního dne ukazuje na úctu prvních křesťanů k tomuto dni, jako času nejpřirozenějšímu a nejvíce posvátnému ke slavení eucharistie a celkově neděle. Je to inspirace i pro dnešní dobu, aby si člověk dokázal uvědomit, co pro něj tato svátost znamená, a byl schopen z ní pramenící poznání vetknout do svého života. Neděle se tak stane radostným dnem, který osvětluje celý týden s jeho událostmi a lidským setkáním.

⁴²⁸ JUSTIN: Slavení eucharistie a neděle, První apologie, [online], kapitola 66–67: PG 6, 427–431, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/tematicke-texty/slaveni-eucharistie-a-nedele-sv-justin-2-stol>, [cit. 15. 8. 2021]

⁴²⁹ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 44, Řím, 1998

5 DEN ODPOČINKU V KŘESŤANSKÉ ETICE A SOCIÁLNÍ NAUCE CÍRKVE

Křesťanská etika a sociální nauka církve je slovo, kterým se církev vyjadřuje ke každodennímu životu člověka, aby přehledným a jasným způsobem ozřejmila Boží záměr a dala možnost lidskému společenství opřít se o jasný postoj církve. Člověk je vyzván, aby uskutečnil křesťanskou vizi života v etické a sociální oblasti, neboť právě tímto způsobem může také vyjádřit svoji víru a formovat svůj životní postoj.

5.1 Význam neděle z hlediska sociální nauky církve

Hlavním zdrojem poznání morálky a sociální nauky církve je Písmo svaté. Již při Stvoření Bůh oddělil sedmý den od šesti pracovních dnů jako den odpočinku. Na Stvoření se odkazuje příkaz v Druhé knize Mojžíšově, Exodu.⁴³⁰ Naopak kniha Deuteronomium dává tentýž příkaz, světit sedmý den, do souvislosti s vyvedením Izraele z egyptského otroctví. Významová syntéza těchto dvou zpráv tvoří smysl starozákonní teologie sedmého dne a zároveň výchozí bod sociální nauky izraelského národa. „*Připomínka a zkušenost soboty představují ochranu proti tomu, aby se člověk dobrovolně či z domcení stal otrokem práce, i proti každé formě otevřeného i skrytého vykořisťování.*“⁴³¹ Rozšiřující a nový pohled na den odpočinku pro pochopení sociální nauky církve přináší život Ježíše Krista. Jeho obnovující chápání soboty a Vzkříšení první den po sobotě, dávají základ pro křesťanské chápání dne odpočinku jako dne nového stvoření.⁴³² Den odpočinku se stává časem, ve kterém má lidstvo možnost „*putovat k věčné sobotě, kdy se odpočinek stane slavností, po níž člověk bytostně touží.*“⁴³³

Den odpočinku v životě církve a společnosti

Texty Tóry, proroci; v Novém zákoně evangelia se zprávou o životě a činech Ježíše Krista; Skutky a apoštolské listy, zejména Pavlovy, to všechno je nenahraditelná zásobárna mravního poučení. Poučení, které se opírá o víru a skutečný život opravdových lidí v čase. Skrze tento pohled teologové minulosti i současnosti stanovují teologické vývody a teze, reflektující biblické události ve světle minulé i současné situace člověka.

Tímto způsobem sociální nauka církve a morální teologie postupuje i v hodnocení potřebnosti a smyslu dne odpočinku. Na starozákonním farizejském výkladu Šabatu a pohledem do Ježíšova života vidíme, že i krásný záměr, vybízející k dodržování dne odpočinku, může mít bez pohledu na dobro člověka zcela destruktivní rozměr a schopnost zničit Boží záměr. Proto je věcí zásadní důležitosti, abychom viděli tento den především pohledem života Ježíše Krista a teologickou reflexí apoštola Pavla, neboť ten se výkladem a pochopením Zákona intenzivně zabýval ve svých listech. Církevní dokumenty dnešní

⁴³⁰ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Ex 2,8–11

⁴³¹ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 176, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

⁴³² Srov.: BIBLE: Knihy Nového zákona, Mk 2,27

⁴³³ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 178, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

doby aktualizují biblickou zkušenost ve světle současného stavu společnosti a stávají se inspirujícím instrumentem na cestě člověka k věčnému odpočinku.

Ve světle tohoto poznání řeší církevní dokumenty na téma neděle a dne odpočinku několik dílčích témat: náboženský význam svčení neděle – bohoslužba, osobní mravní rozvoj, posílení náboženského vzdělání, odpočinek od práce, mezilidské vztahy – zejména rodina a příbuzní, zdůraznění sociálních vazeb obecně, zaměření se na chápání a uskutečňování opravdové svobody člověka; odpovědnost člověka jako osoby, odpovědnost církevních a veřejných autorit.⁴³⁴

Ačkoliv je práce pro člověka důležitá a poskytuje mu mnoho dobrého, je pouze jednou ze součástí lidského života. Důstojnost práce nezávisí jen na ní samotné, ale je výrazně závislá na prostředí, které celkově formuje lidský život. Člověk potřebuje pro svůj život i svobodný prostor v čase, kdy může realizovat vlastní neekonomické tužby a záměry. Kdyby tento prostor v čase nebyl zaveden, člověk by byl postupně redukován na článek výkonu v ekonomice, a byť by z toho měl možná materiální prospěch, nemohl by být v životě šťastný. Život by nebyl vyvážený a naplněný. Každý musí mít možnost, aby mohl směřovat k vyššímu cíli, k Bohu, neboť od tohoto vztahu se odvozuje schopnost člověka k harmonickému soužití s jinými lidmi. Aby tomu takto mohlo být, stanovil Bůh pro člověka den svátečního odpočinku: „*Sváteční odpočinek je právo. Bůh přestal sedmého dne s veškerou prací, kterou vykonal (Gn 2,2)*“⁴³⁵ Člověk je stvořen k obrazu Boha; je povolán jednat dle jeho příkladu. Také Bůh, který odpočívá, dává člověku příklad opakovat jeho jednání. Člověk má vyplnit tento den péčí o „*rodinný, kulturní, společenský a náboženský život. Právě k tomu přispívá ustanovení dne Páně.*“⁴³⁶ Věřící křesťan by se měl v neděle a zasvěcené svátky zdržet „*prací, nebo činností, které jsou na překážku bohopoctě a radosti, jež je vlastní dnu Páně, a zabraňují konání milosrdných skutků a nezbytnému uvolnění mysli i těla.*“⁴³⁷ Samozřejmě existují určité skutečnosti a konání, které mohou vyvázat člověka z povinnosti konat nedělní odpočinek, zejména nutné činnosti související s celospolečenským prospěchem, vážné rodinné důvody a podobně, ale „*nesmí se z toho stávat záminka zanedbávání náboženských povinností, rodinného života a zdraví. Neděle je dnem, který je třeba posvěcovat dobročinnými aktivitami, přičemž je nutno věnovat pozornost rodině a příbuzenstvu, nemocným, slabým a starým osobám. Nesmí se zapomínat ani na bratry, kteří mají tytéž potřeby a tatáž práva a nemohou si odpočinout pro svou chudobu a nouzi. Neděle je také vhodným dnem pro zamyšlení, ticho, studium, které napomáhají k rozvoji vnitřního a křesťanského života.*“⁴³⁸ Očekává se, že katolický křesťan tento den prožije přiměřeným způsobem a vyhne se sám nebo zprostředkovaně skrze jiné osoby činností, které by mohly zaměření a obraz svátečního dne narušit: Den Páně má být pokaždé a znova dnem, kdy člověk nachází opravdovou svobodu, aby mohl mít „*úcast na shromáždění [...] prvorozenců, kteří jsou zapsáni v nebi*“ (srov. Žid. 12,22–23). Je to den, v němž se předjímá definitivní pascha nebeské slávy.⁴³⁹ Aby mohl být záměr dne odpočinku plněn a mohl mít v tomto plánu každý jednotlivec své místo, má za povinnost každá veřejně činná osoba garantovat všem

⁴³⁴ Srov.: NĚMEC, Damián: Význam svátečního, zvláště nedělního klidu z pohledu sociální nauky katolické církve, [online], Studia theologica 17, č. 2, léto 2015, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2015/02/08.pdf>, [cit. 17. 8. 2021]

⁴³⁵ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Compendium sociální nauky církve, s. 190, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

⁴³⁶ Tamtéž, s. 190

⁴³⁷ Tamtéž, s. 190

⁴³⁸ Tamtéž, s. 190

⁴³⁹ Tamtéž, s. 190

lidem právo ke slavení neděle: Svůj úkol mají i zaměstnavatelé, „*aby se občanům kvůli ekonomické produktivitě neupíral čas určený k odpočinku a projevování bohopocty.*“⁴⁴⁰ Je důležité, aby zákony a společenské uspořádání respektovaly náboženskou svobodu a zvláštní jedinečnost svátečního dne. Křesťané mají v tento den dávat veřejně příklad modlitby a společenství, „*úcty a radosti a hájit své tradice jako cenný přínos k duchovnímu životu lidské společnosti.*“⁴⁴¹

Nedělní den „*překračuje svým obsahem hranice církve a může být inspirující i pro ostatní. Neděle jako den stvoření a den člověka totiž poukazuje na samotné tajemství bytí a tím na důstojnost lidské osoby. Slavení svátečního dne potřebujeme nejen z důvodu náboženské, ale i lidské identity. Sedmidenní týden s jedním zvýrazněným dnem je tedy nejen důležitým prvkem všech abrahamitských náboženství, ale také pevnou součástí celé euroatlantické civilizace.*“⁴⁴²

5.2 Neděle z pohledu křesťanské etiky

Nedělní bohoslužba

Neděle je pravidelný čas v týdnu, vyhrazený bohoslužbě. Pravidelnost nedělního svátečního dne je důležitá také z hlediska utváření společenství, které se může takto scházet především v daný plánovaný čas a tím utvářet běh svého života v čase. Zároveň člověk hledá ve svém životě určitý rytmus a logiku, takže je pro člověka přirozené vyhradit uctívání Boha konkrétní den.⁴⁴³ „*[...] lidé mají na základě přirozeného mravního zákona povinnost uctívat Boha a že tak musí činit také veřejnými akty ve společenství. A protože takové úkony předpokládají pevně stanovenou dobu, místo a obřady, musí existovat náboženská autorita k určování doby a jiných jednotlivostí veřejné bohopocty. Toto právo dané náboženské autoritě, je rovněž požadavkem přirozeného zákona, jelikož jinak by nebylo možné vykonávat společný kult.*“⁴⁴⁴ Jednotlivci i celé společenství jsou vázáni takto vyhlášenou normou přijmout:⁴⁴⁵ „*Povinnost svítit neděli se (uskutečňuje) zvláště účastí na Eucharistii a relaxací v duchu křesťanské radosti a bratrství.*“⁴⁴⁶ „*Se zřetelem k biblické a apoštolské tradici byla v křesťanských církvích za den pravidelné společné bohoslužby a pracovního klidu vybrána neděle. Zákon Katolické církve katolíkům ukládá, aby se o nedělích a dalších zasvěcených svátcích zúčastnili mše svaté a dodržovali pracovní klid (CIC 1247).*“⁴⁴⁷ „*Neděle je v pravém smyslu dnem liturgického shromáždění*“⁴⁴⁸ dnem, kdy se věřící shromažďují, „*aby slyšeli Boží slovo a měli účast na eucharistii. Tak slaví památku na utrpení, zmrtvýchvstání a slávy Pána Ježíše a vzdávají díky Bohu, který je znovu zrodil, takže zmrtvýchvstáním Ježíše Krista*

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 191

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 191

⁴⁴² KUNETKA, František: Dominica sollemnia, Neděle jako den eucharistického shromáždění, [online], Studia Theologica 10, č. 2 /32/, léto 2008, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2008/02/02.pdf>, [cit. 15. 8. 2021]

⁴⁴³ Srov. PESCHKE, Karl-Heinz: Křesťanská etika, s. 154, Kolegium ZVON, Vyšehrad, Praha, 1999, ISBN 80-7021-331-0

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 158

⁴⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 158

⁴⁴⁶ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 7, Řím, 1998

⁴⁴⁷ PESCHKE, Karl-Heinz: Křesťanská etika, s. 158, Kolegium ZVON, Vyšehrad, Praha, 1999, ISBN 80-7021-331-0

⁴⁴⁸ Srov.: JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 25–34, Řím, 1998

mají novou naději. „Ó Kriste, když rozjímáme o podivuhodných skutcích, které jsi vykonal v tento nedělní den svého svatého vzkříšení, říkáme: Požehnan buď nedělní den, protože v něm začalo stvoření, [...] spása světa, [...] obnova lidského pokolení [...]. V něm zajásalo nebe i země a celý vesmír se naplnil světlem. Požehnan buď nedělní den, protože byly otevřeny brány ráje, takže Adam a všichni, kteří z něho byli vypuzeni, tam mohou beze strachu vstoupit.“⁴⁴⁹ „[...] sváteční den prožitý ve správném duchu, je existenciální anticipací budoucího dovršení vykoupení.“⁴⁵⁰ Povinnost katolického křesťana k návštěvě nedělní bohoslužby a svěcení nedělního dne stanovuje též konstituce o posvátné liturgii: „V ten den jsou věřící povinni shromáždit se, aby slyšeli Boží slovo a měli účast na eucharistii. Tak slaví památku utrpení, zmrtvýchvstání a slávy Pána Ježíše a vzdávají díky Bohu, který nám daroval nový život, takže máme skutečnou naději, když Ježíš Kristus už vstal z mrtvých (1 Petr 1,3). Proto je den Páně prvotní sváteční den (SC 106).“⁴⁵¹ Svěvolná neúčast na nedělní bohoslužbě je pro katolického křesťana závazná pod těžkým hříchem. Samotná fyzická účast na bohoslužbě pro splnění duchovního záměru není dostačující; je nutný „vědomý a aktivní podíl na slavení posvátného tajemství“⁴⁵² Nedělní bohoslužba je v životě křesťana i časem, kdy má možnost vyznat svoji víru⁴⁵³ a spolu v jednotě⁴⁵⁴ s celým společenstvím naplnit přikázání Páně:⁴⁵⁵ „To číňte na mou památku“ (Lk 22,19; také 1 Kor 11,24n).⁴⁵⁶ Svěcení neděle a účast na nedělní mši spolu s celým společenstvím znamená uvědomění pro člověka, že společenství s ostatními křesťany je důležitým Božím záměrem, a proto nelze lidský život redukovat jen na osobní individualistický záměr. Společné uctívání Boha, formace společenství víry a lásky, vzdání Bohu díky a chvály i obětní hostina, která symbolizuje⁴⁵⁷ „jednotu a společenství věřících“⁴⁵⁸ „a příslušnost ke Kristu a evangeliu“⁴⁵⁹ dává lidskému životu smysl.

V dnešní době církev umožňuje slavení nedělní liturgie již v sobotu v podvečer. Je to důvod především praktický: Mnozí zaneprázdnění lidé nemají možnost navštívit bohoslužbu během neděle, a tak v tomto náhradním, pro ně možném termínu mohou splnit svoji nedělní povinnost. Povinností věřícího je účast na celé bohoslužbě, která je jeden celek, třebaže se skládá ze dvou součástí: bohoslužby slova a eucharistické oběti.⁴⁶⁰ „Proto otcové 2. Vatikánského koncilu důrazně nabádají věřící, že mají mít účast na celé mši“ (SC 56; srov. PO 4).⁴⁶¹ Pro povinnost návštěvy nedělní bohoslužby existují v odůvodněných případech výjimky; pokud je nedělní bohoslužba vynechána, musí k tomu být dostatečně závažný důvod. Je-li tento závažný důvod opakován a stává se trvalým, je nutno uvažovat o změně v organizaci dne, pokusit se o návštěvu bohoslužby například v sobotu. Samozřejmě mohou nastat například zdravotní důvody, které neumožňují ani to. Proto jsou povinnosti návštěvy nedělní bohoslužby zproštěni

⁴⁴⁹ KOLEKTIV, př. Josef Koláček: Katechismus Katolické církve, čl. 1167, Karmelitánské nakladatelství, 2001, ISBN 80-7192-488-1

⁴⁵⁰ SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, Karolinum, Praha, 1997, ISBN 80-7184-357-1

⁴⁵¹ Srov. PESCHKE, Karl-Heinz: Křesťanská etika, s. 160, Kolegium ZVON, Vyšehrad, Praha, 1999, ISBN 80-7021-331-0

⁴⁵² Tamtéž s. 163

⁴⁵³ Srov.: „Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili.“, BIBLE: Knihy Nového zákona, Jan 20,29

⁴⁵⁴ Srov.: JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 31, Řím, 1998

⁴⁵⁵ Srov. PESCHKE, Karl-Heinz: Křesťanská etika, s. 160, Kolegium ZVON, Vyšehrad, Praha, 1999, ISBN 80-7021-331-0

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 160

⁴⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 161

⁴⁵⁸ Tamtéž, s. 161

⁴⁵⁹ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 29, Řím, 1998

⁴⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 163

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 163

„nemocní a přestárlí lidé; věřící, kteří bydlí příliš daleko od kostela; osoby tak chudé, že nevládní žádný přiměřený oděv; osoby, kterým v účasti brání povinnosti jejich stavu nebo povolání, nutnost naléhavé pomoci v nouzových situacích nebo požadavky lásky k bližnímu; děti, ženy a zaměstnanci, kteří by tak mohli vzbudit nevoli svých rodičů, manžela nebo zaměstnavatele. Příležitostně lze mši vynechat kvůli odpočinku nebo výletu, pokud není možné vyhradit jinou dobu. Dispenzi od povinnosti zachovávat sváteční den mohou udělit biskup (místní ordinář) a farář (viz CIC 1245).“⁴⁶² Možností, jak zmírnit neúčast na bohoslužbě, může být rozhlasové a televizní vysílání. Zejména starší lidé a nemocní často nemají jinou možnost; pro tyto lidi se takový dálkový přenos může stát plnohodnotnou náhradou. Je však třeba si uvědomit, že v jiných případech to nemusí platit. Dálkový přenos, třebaže se na první pohled jeví jako velmi výhodný, má v sobě obsaženu celou řadu nevýhod. Zejména chybí osobní prožitek ve společenství církve, Boží rodiny v Kristu. Také komentáře veřejných televizí nemusejí být nakloněny příznivými komentáři na adresu náboženského vysílání. Samozřejmě dnes v České republice je možné zvolit k poslechu mše svaté náboženskou stanici (Noe, Lux), kde je vše odborně nábožensky komentováno; přesto jsou věřící i v tomto případě vybízeni k osobní účasti na mši. Nedělní bohoslužby bez kněze, které se realizují v oblastech s nedostatkem kněží, jsou věřícím doporučovány, nejsou však povinné.⁴⁶³ „Faráři mají dbát na to, aby se při takové bohoslužbě také udílela nejsvětější eucharistie.“⁴⁶⁴ Nastane-li situace, že věřící nemá v možnosti ani tento náhradní způsob účasti na bohoslužbě, vybízí jej církev, aby si našel pro sebe nebo své společenství jinou formu modlitby, která by co nejvíce odpovídala Božímu záměru slavit den Páně.⁴⁶⁵

5.3 Klid od práce

Práce je nedílnou součástí života člověka. Má v životě důležité místo, ale není jedinou hodnotou. Kdyby práce trvala bez přestání, stal by se člověk otrokem svého výkonu a nedokázal by si vytvořit a trvale udržet Bohem chtěnou svobodu. Proto musí existovat přestávka v práci, která člověku umožní nalézt v sobě také jiné kvality a realizovat je v životě. Teprve práce doprovázená odpočinkem může stoupnout na hodnotě. Kdyby však bylo volno věnováno pouhému odpočinku, bylo by to málo: „Hlavním není nějaké přerušování práce, ale oslava divů, které Bůh vykonal.“⁴⁶⁶ V dnešním sociálním státě existuje více volných dnů, než stanovuje zákon Desatera, přesto den klidu není velmi často naplněn. Aby byl odpočinek plnohodnotný, musí obsahovat nejen fyzickou relaxaci, čas na rodinu, přátele, ale měl by mít i duchovní rozměr. Duchovní rozměr je primárním záměrem odpočinku a z něj následně vyrůstá odpočinek fyzického rázu. „Prvotní náboženskou funkcí nedělního klidu je „vytvořit dobu, kdy je možné se účastnit mše a odnést si s sebou do zbytku dne ducha zbožnosti.“⁴⁶⁷ To, co si člověk odnáší z bohoslužby, však není inspirací jen na jeden den. Neděle coby první den v týdnu přináší v bohoslužbě vizi do nového týdne, obnovení a načerpání duchovních darů Božího slova a eucharistie; právě tento specificky naplněný pracovní klid je mimořádně velkou duchovní vzpruhou

⁴⁶² Tamtéž, s. 164

⁴⁶³ Srov.: Tamtéž, s. 164

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 164

⁴⁶⁵ Srov.: Tamtéž, s. 165

⁴⁶⁶ JAN PAVEL II.: Dies Domini, Apoštolský list, čl. 17, Řím, 1998

⁴⁶⁷ PESCHKE, Karl-Heinz: Křesťanská etika, s. 166, Kolegium ZVON, Vyšehrad, Praha, 1999, ISBN 80-7021-331-0

pro budoucí pracovní dny.⁴⁶⁸ Je to formace budoucích pracovních dní, aby neměly jen pracovní a ekonomický rozměr, ale aby byly v životě člověka obrazem Boha a jeho stvoření: „[...] přispívat k růstu ctností, jako je vytrvalost, trpělivost, ale také vynalézavost, láska k pravdě a podobně.“⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ Srov.: SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, s. 156–161, Karolinum, Praha, 1997, ISBN 80-7184-357-1

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 158

6 NEDĚLE V DNEŠNÍ DOBĚ, ZTRÁTA NÁBOŽENSKÉHO CHARAKTERU NEDĚLE VE SPOLEČNOSTI, MISIJNÍ IDENTITA NEDĚLE

Křesťanská neděle není jen nějaké obyčejné volno nebo lidská inovace v uspořádání života, ani „víkend“ prožívaný jako relaxace a odpočinek bez jakéhokoliv náboženského kontextu. Je závazným Božím příkazem ke slavení sedmého dne a mělo by být krásným záměrem každého křesťana toto realizovat. Dřívější plně křesťanská společnost si osvojila křesťanskou strukturu neděle, jejímž centrem byla návštěva bohoslužby; to však dnes již často neplatí. Na bohoslužbu do kostela v dnešní době chodí již jen velmi málo lidí; díky tomu se vytrácí celkový náboženský obraz neděle. Nevěřící v dnešní době již nemají představu o náboženském charakteru dne Páně a jejich postoj a chování zpětně ovlivňuje i dosud praktikující křesťany. Ve většině rodin se vytratila tradiční struktura nedělního dne, zaměřená na společenství člověka s Bohem a člověka s člověkem. Nejen že zde už není společná bohoslužba v kostele, ale ani žádné jiné společné aktivity: návštěva příbuzných, společné jídlo, rozhovor, nebo modlitba. Co bylo dříve důležité, bylo vystřídáno individualistickým pojetím života. Dnešní člověk ztrácí měřítko chování a již není schopen posoudit míru správného jednání. Jistě, částečně ještě mnohé přetrvává, ale komplexní slavení neděle již většinou není v lidském záměru. Neděle je v lepším případě redukována na pouhý prostor k trávení volného času, často však k dohánění dříve nevykonané domácí práce, nákupu a podobně. Jinak je osobní volno realizováno pouze na osobní libovůli bez jakékoliv lidské formace. Zejména mladší nebo děti v křesťanských rodinách, které plně formuje dnešní životní styl, přestali často vnímat účast na bohoslužbě jako něco krásného, jako hlavní místo setkání rodin a blízkých. Bohoslužba přestala být zdrojem pro všechna ostatní setkávání, dochází k odcizení bohoslužby z života, neboť na ní již nepotkávají své vrstevníky a kamarády. Pro rodiče je pak obtížné motivovat děti k návštěvě nedělní liturgie, když tam jejich ostatní vrstevníci nejsou. Bohoslužba se stává nechtěnou povinností mnohé křesťanské mládeže. Samozřejmě problém je širší. Předěšlé generace nebyly zvyklé víru nijak záměrně předávat, vše se bralo spíše automaticky a nyní, když automatismus a samovolné předávání víry selhává, nevědí si rodiče se situací rady; nemají svou vlastní zkušenost. Stejně principy ovšem platí i u starších.

Opět nalézt význam a smysl neděle; budoucnost neděle

Krásnou neděli není možné realizovat nařízením, ale je nutné ji vytvořit. Nejlépe vhodným osobním příkladem, z něhož by bylo nejvíce zjevné, o jak cenný dar se jedná. Pokud je obraz tradiční neděle v lidském životě ztracen, je potřeba najít v sobě odvahu a znova dokázat vytvořit z neděle krásný den. Vyzkoušet například přeložení přípravné práce na nový týden: z neděle na jiný den a podobně. Samozřejmě, neděle je první den v týdnu a příprava na nový týden. Měla by to však být příprava jiná než pracovní: příprava duchovního a společenského charakteru; nabrání sil. Tím teprve dostane člověk sílu pro nadcházející týden, kde může sám i ve společenství čerpat z prožitého svátečního dne.⁴⁷⁰ Neděle se zase musí stát dnem setkávání. Bohoslužba jako setkání s Bohem. Ze setkání má vyrůst všechno ostatní konání, založené na lidské rovině. Krásné prožití neděle je od křesťanů skvělým svědectvím o víře; ukazuje na život, který je darován Bohem.

⁴⁷⁰ Srov.: PFISTER-SCHÖLCH, Xaver: Neděle s rodinou, [online], s. 192, Diakonia: 1/90, Teologické texty, 1990/5, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/1990-5/Nedele-s-rodinou/192>, [cit. 5. 7. 2020]

Křesťanské svěcení neděle nemá být odpočinkem rovnajícím se nudě a prázdnotě; je to odpočinek mající smysl: Den Páně, ve kterém člověk nachází svůj podíl na spáse, přinesené Kristem.

Neděle jako zdroj křesťanského života

Člověk slaví neděli v jednotě s Kristem a také s ostatními lidmi; s křesťany, ale také vnitřně s lidmi, kteří se církevního a křesťanského života neúčastní. Ve slavení neděle se projevuje jednota také s těmi, kteří nás v životě předešli; člověk myslí na svaté členy církve i své blízké. Oddanost svěcení neděle je symbolem lásky mezi Bohem a člověkem; až následně z tohoto vztahu vyrůstají lidské aspekty neděle: relaxace a duševní odpočinek. Den Páně chce ukázat, že smyslem lidského života není jen vztah mezi prací a relaxací. Den Páně je především čas pro posvěcení a svatost, prostor, v němž Bůh dává člověku svobodu v něm samém. Neděle je dnem prvním, který ukazuje do budoucnosti, do věčnosti. V ní se křesťan podílí na Kristově milosti již na tomto světě. Neboť právě milost Kristova je pravým smyslem obřadů a formy neděle; pravým smyslem k podání svědectví o vlastní víře všem lidem.⁴⁷¹ Neděle je den, kdy může křesťan ukázat svoji víru a krásu křesťanského života: „*Neděle, den Páně, je nejlepší příležitostí k načerpání síly od Pána života. Svěcení neděle tedy není nějakou zvnějšku uloženou povinností ani břemenem na našich ramenou. Naopak: zúčastnit se nedělní mše svaté, nasytit se eucharistickým chlebem a zakusit společenství bratří a sester v Kristu je pro křesťana potřebou i radostí, můžeme tak nalézt nezbytnou sílu k cestě, kterou musíme každý týden absolvovat. Ostatně, není to jen ledasjaká cesta, ale cesta, kterou nám ukazuje Bůh ve svém slově, vede směrem, který je vepsán v lidském bytí. Slovo Boží a rozum patří k sobě. Následovat Boží slovo a putovat s Kristem znamená pro člověka uskutečňovat sebe samého, ztratit jej znamená ztratit sebe.*“⁴⁷²

⁴⁷¹ Srov.: NADOWSKI-ROJCWSKI, př.: HALAS, František, Xaver: Neděle v pohledu křesťanů, Niedziela sakramentem Paschy, Dzień Christusa – dzień kosciola, [online], Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/tematicke-texty/nedele-v-pohledu-krestanu-b-nadowski>, [cit. 5. 7.2020]

⁴⁷² BENEDIKT XVI., př. ARNET, Jiří: 365 dní s Benediktem XVI., Homilie 29. května 2005, s. 66–67, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2009, ISBN 978-80-7195-337-1

ZÁVĚR

Práce se zabývala dnem odpočinku jako časového a duchovního prostoru k plnému uskutečnění lidské svobody a důstojnosti. Dnem odpočinku se zabývala v několika rovinách: přínosem, jaký má den odpočinku pro osobnost člověka a celkově lidské společenství; vývojem chápání a postavení dne odpočinku v dějinách spásy a obecně v historii lidstva. Záměrem bylo zachytit vývoj dne odpočinku od židovské soboty – Šabaty ke křesťanské neděli – dnu Páně, a vývoj do dnešní doby, včetně současné situace. Chtěl jsem ukázat jeho významové bohatství, teologii i etiku; jak den odpočinku ovlivňuje, pohledem těchto dvou disciplín, život člověka. Zabýval jsem se i náboženským postavením dne odpočinku, mým záměrem bylo vysvětlit, že právě náboženský charakter má mimořádný význam pro neměnnost a uchování jeho smyslu, aby mohl formovat lidský život.

Při psaní práce se mým základním zdrojem stalo Písmo svaté Starého i Nového zákona. K vyložení biblické problematiky jsem využil výklady k Písmu svatému, teologické slovníky, zdroje etiky, ale též články z teologických časopisů. V části zabývající se teologií, etikou a sociální naukou ohledně dne odpočinku jsem použil jako zdroj slovníky biblické teologie, encykliky, apoštolské listy, kompendium sociální nauky církve a publikace zabývající se křesťanskou etikou. Velmi cennou inspiraci jsem našel též v časopisu *Teologické texty a Studia Theologica*.

Teologie, etika a sociální nauka dne odpočinku čerpá základním způsobem z Písma svatého Starého zákona, kde se vyjevuje den odpočinku jako Boží záměr. Další postup v chápání dne odpočinku se odehrál skrze život, smrt a vzkříšení Ježíše Krista. V něm dostal den odpočinku nový smysl. Syntéza starozákonní a novozákonní zprávy evangelií, viděná skrze osobnost Ježíše Krista, je nejdůležitějším a jedinečným zdrojem křesťanského chápání dne odpočinku. Zdrojem, který se stal významovým základem pro činy apoštolů, Pavlovu teologii i etiku. Na základě těchto pramenů žije a formuje křesťanské společenství den odpočinku až do dnešní doby; dokladem zájmu o tento den jsou nejen dokumenty Katolické církve, encykliky, pastorační listy, ale i teologické úvahy, články v novinách a rozhovory v televizi.

Ukázalo se, že den odpočinku má mimořádný význam pro uskutečnění lidské svobody a důstojnosti. Byl to přelomový mezník v dějinách, který umožnil chápat lidský život novým způsobem; den určený pro neekonomické a nemateriální potřeby člověka, v němž si mohl plně uvědomit svoji důstojnost i svobodu a budovat vztahy s Bohem a ostatními lidmi. Je to program, který byl do dne odpočinku vložen už od počátku při stvoření. Existuje také souvislost mezi dodržováním dne odpočinku a Bohem chtěnou lidskou svobodou. Ten, kdo den odpočinku nedodrží, postupně svobodu a důstojnost ztrácí, neboť přichází o podstatnou část svého lidství. Již starozákonní podoba dne odpočinku byla pro člověka mimořádně přínosná. Znamenala vytržení z koloběhu otroctví práce k osobní svobodě; den odpočinku byl mimořádnou příležitostí pro formaci právě této lidské dimenze. Velkým pokrokem v etice byla teologie, která ode dne odpočinku odvozovala pojetí lidských práv a sociální nauky Izraele. Už nebylo možné člověka trvale zotročit fyzicky ani ekonomicky. Křesťanství navázalo na starozákonní pohled svým specifickým způsobem: zavrhló formálnost chápání dne odpočinku a obohatilo jej pohledem Ježíše Krista. V něm dostalo pojetí svobody a důstojnosti člověka nový rozměr jako svoboda Božích dětí, v níž člověk nachází odvahu a touhu napodobit to, co konal Kristus. Zároveň bych chtěl podotknout, že z teologického hlediska spatřovali křesťané

pravý odpočinek v osobě Ježíše Krista a rituální volno od práce po vzoru Šabatu většinou (kromě židokřesťanů) nedodržovali. Když později vlivem náboženských a historických skutečností došlo k zavedení volného nedělního dne, stalo se volno prostorem k náboženskému prožití při bohoslužbě, časem věnování se rodině a načerpání fyzických sil. Existuje-li něco, co neděle – den Páně přejala od soboty – Šabatu nejvíce a cele, pak je to náboženský charakter. Den odpočinku je náboženský prostor, posvěcený čas, ve kterém se může uskutečnit lidská osoba jako bytost, svobodně odpovídající na Boží volání. Křesťanský den odpočinku je čas, kdy bohoslužba zpřítomňuje z celého týdne nejvíce událost vykoupení. Událost, jež připomíná člověku vysvobození z otroctví hříchů a moci zla k opravdové svobodě. Jen ten, kdo nežije v otroctví hříchu a spoutaný zlem, může být opravdu svobodný; mít plnou účast na důstojnosti Boha i lidského společenství. Chtěl bych vyzvednout důležitost náboženského charakteru dne odpočinku, neboť právě jeho náboženský charakter a z něho plynoucí závaznost mu zajišťuje „nedotknutelnost,“ aby se obsahově nevyprázdnil a nestal se jen běžným „víkendovým“ volnem. Tam, kde den odpočinku ztrácí svůj náboženský charakter, propadá člověk často novému druhu otroctví. Lidská osoba zotročuje sebe samého ve prospěch technických a materiálních výtobytků a ztrácí tak nejen svobodu, ale i důstojnost, kterou do ní vložil Bůh při stvoření. Křesťanské slavení dne odpočinku je inspirativní nedělní událost, ve které člověk prožívá den Páně k chvále Boha a vlastnímu posvěcení. To jej uschopňuje dávat světu svědectví o vztahu člověka s Bohem a tím ukázat na mimořádnou hodnotu lidské osoby.

PRAMENY

Písmo svaté Starého zákona

Písmo svaté Nového zákona

LITERATURA

Tištěné publikace

BENEDIKT XVI., př. ARNET, Jiří: 365 dní s Benediktem XVI., Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2009, ISBN 978-80-7195-337-1

BIČ, Miloš, kol., př., ed.: Výklady ke Starému zákonu, Česká biblická společnost, Praha, 1991, ISBN 80-7017-408-0

BENEŠ, Jiří: Desítka, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, Návrat domů, Praha, 2008, ISBN 978-80-7255-177-4

BROŽ, Jaroslav: List Židům, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2015, ISBN 978-80-87287-73-6

DEBERGE, Pierre: Peníze v Bibli, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2001, ISBN 80-7192-554-3

DOUGLAS, J. D., ed.: Nový biblický slovník, Návrat domů, Praha, 2009, ISBN 978-80-7255-193-4

DUPLACY, Jean, kol.: Slovník biblické teologie, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

HARRINGTON, Wilfried, J: Kniha Zjevení, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2012, ISBN 978-80-7195-534-4

KAŠNÝ, Jiří: Právo v hebrejské Bibli, Vyšehrad, Praha, 2017, ISBN 978-80-7429-910-0

KOLEKTIV, př. Josef Koláček: Katechismus Katolické církve, Karmelitánské nakladatelství, 2001, ISBN 80-7192-488-1

KODEX KANONICKÉHO PRÁVA: 1983, Zvon, české katolické nakladatelství, Praha 1993

MAREČEK, Petr: Evangelium podle Lukáše, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2018, ISBN 978-80-7545-065-4

MRÁZEK, Jiří: Evangelium podle Matouše, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha 2015, ISBN 978-80-87287-44-6

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 176, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

PESCH, Otto, Hermann: Desatero božích přikázání, Vyšehrad, Praha, 2013, ISBN 978-80-7429-354-2

POKORNÝ, Petr: Evangelium podle Marka, Centrum biblických studií ACČR a UK v Praze, Praha, 2016, ISBN 978-80-7545-007-4

RYŠKOVÁ, Mireia, kol.: Stručný úvod do Písma svatého, Starý zákon, SCRIPTUM, Praha, 1991. ISBN 80-900-335-6-3

RAHNER, Karl, VORGRIMLER, Herbert: Teologický slovník, Zvon, Praha, 1996, ISBN 80-7113-088-5

ROSKOVEC, Jan: Evangelium podle Jana, s. 222, Centrum biblických studií AVČR a UK Praha, Praha 2020, ISBN 978-80-87287-72-9

RYŠKOVÁ, Mireia: List Koloským, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2018, ISBN 978-80-7545-078-4

SACKS, Jonathan: O svobodě a náboženství, P3K, Praha, 2013, ISBN 978-80-87343-19-7

SEN, Amartya: Etika a ekonomie, Vyšehrad, Praha, 2002, ISBN 80-7021-549-6

SOKOL, Jan: Proč chodíme do kostela?, Karmelitánské nakladatelství, Praha, 2009, ISBN 978-80-7195-658-7

SKOBLÍK, Jiří: Přehled křesťanské etiky, Karolinum, Praha, 1997, ISBN 80-7184-357-1

TICHÝ, Ladislav: První list Korintským, Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, Praha, 2019, ISBN 978-80-7545-019-1

TIŇO, Josef, ed: Komentáře k Starému zákonu, Dobrá kniha, Trnava, 2013, ISBN 978-80-7141-766-8

VĚTROVEC, Pavel: Hospodinův Zákon v pěti knihách Mojžíšových, Bibliotheca Theologica, Pavel Mervard, Červený Kostelec, 2016, ISBN 978-80-7465-238-7

INTERNETOVÉ ZDROJE

BROŽ, Prokop: Církev jako společnost, [online], Teologické texty, č. 2006/2, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-2/Cirkev-jako-spolecnost.html>

BENEDIKT XVI: Sacramentum caritatis, Apoštolská exhortace, [online], Řím, 2007, <http://www.farnostsusice.cz/doc/sacramentum-caritatis.pdf>

DREXLEROVÁ, Alžběta: Dt 5, 12–15, [online], České katolické biblické dílo, <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/dt-512-15/>

DRUHÝ VATKÁNSKÝ KONCIL: Gaudium et spes, [online], Řím, 1965, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html

EVANGELICKÁ CÍRKEV V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH: 4. Příklad – pamatuj den odpočinku, [online], <http://ceske-budejovice.evangnet.cz/node/896>

FRANTIŠEK: Dary Ducha, [online], Generální audience 9. 4. 2014 – 11. 6. 2014, Teologické texty, 2015/2, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2015-2/Dary-Ducha.html>

FRANTIŠEK: Oslavy v rodině, [online], Generální audience, 12. 8. 2015, in Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/tematicke-texty/oslavy-v-rodine-papez-frantisek>

FRANTIŠEK: Aperuit illis, [online], Motu proprio, Řím, 2019, http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2019-ppF-Aperuit%20illis_CZ.pdf

FRANTIŠEK, př. Vatikánský rozhlas: Laudato si, [online], Řím, 2015, <https://www.farnostsusice.cz/doc/encyklika-laudato-si.pdf?1442638547358>

CHVÁTAL, Marek: Bílá sobota – Ježíš a mlčení, [online], Radio Proglas, <https://www.proglas.cz/program/velikonoce/bila-sobota-jezis-a-mlceni/>

JAN PAVEL II.: Dies Domini, [online], Apoštolský list, čl. 28, Řím, 1998, http://web.katolik.cz/feeling/library/dies_domini.pdf

JAN, PAVEL II.: Centesimus annus, [online], Řím, 1991, ZVON, české katolické nakladatelství, Praha, 1996, http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/CentesimusAnnus.htm

JAN, PAVEL II.: Laborem excercens, [online], encyklika, Řím, 1981, ZVON, české katolické nakladatelství, Praha, 1996, http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/LaboremExcercens.htm

JUSTIN, Mučedník: Slavení eucharistie a neděle, První apologie, kapitola 66–67: PG 6, 427–431, [online], Pastorage.cz, <https://www.pastorage.cz/tematicke-texty/slaveni-eucharistie-a-nedele-sv-justin-2-stol>

KAZAŇSKI, Tomáš: Blahoslaveni plačící, neboť oni budou potěšeni, [online], 5. neděle postní, rok A, <https://www.pallotini-pastorace.cz/sites/default/files/custom/promluva-otec-tomasz-29.3.2020.pdf>

KOSTER, Peter: Hledejte moji tvář, [online], Karmelitánské nakladatelství, 1993, ISBN 80-85527-32-4, in Pastorace.cz, <https://www.pastorace.cz/clanky/zivotne-nezbytno-prikazani>

KUČERA, Dušan: Myšlenkové potenciály šabatu v hospodářské pospolitosti, [online], Electronic Journal For Philosophy, 8/2012, University of Economics Prague, ISSN 1211-0442, https://www.researchgate.net/publication/338405270_Myslenkove_potencialy_sabatu_v_hospodarske_pospolitosti

KUNETKA, František: Bílá sobota – druhý den Velikonočního třídní, [online], Studia theologica 9, č. 1 /27/, jaro 2007, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2007/01/01.pdf>

KUNETKA, František: Dominica sollemnia, Neděle jako den eucharistického shromáždění, [online], Studia Theologica 10, č. 2 /32/, léto 2008, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2008/02/02.pdf>

LEHMAN, Karl: Jednota církve a společenství při večeři Páně, [online], Teologické texty, 2009/1, <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-1/Jednota-cirkve-a-spolecenstvi-pri-Veceri-Pane.html>

LEV XIII.: Rerum Novarum, encyklika, [online], Řím, 1891, České katolické nakladatelství ZVON, Praha, 1996, http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/RerumNovarum.htm

MAGRI, Letizia: „Blahoslaveni plačící, neboť oni budou potěšeni“, [online], Slovo života, Hnutí focolare, signaly.cz, 5. 11. 2020, <https://focolare.signaly.cz/2011/bla-ho-sla-ve-ni-pla-ci-ci-ne-bot-oni-bu-dou-po-te-se-ni-mt-5-4>

MAREČEK, Petr: Etika Starého zákona, [online], České katolické biblické dílo, <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/etika-stareho-zakona/>

MOHELNÍK, Benedikt: Eucharistie jako oběť Krista-hlavy a jeho mystického těla. Teologická reflexe ve světle učení svatého Tomáše Akvinského, [online], Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, <https://karolinum.cz/data/clanek/2867/119-146.pdf>

NADOWSKI, B., ROJCWSKI, A.: př. HALAS, František X.: Niedziela sacramentem Paschy, Dzień Christusa – dzień kosciola, Ruch biblijny i liturgiczny, [online], 1988/5, Neděle v pohledu křesťanů, in [Pastorace.cz](https://www.pastorace.cz), <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/nedele-v-pohledu-krestanu-b-nadowski>

NĚMEC, Damián: Význam svátečního, zvláště nedělního klidu z pohledu sociální nauky katolické církve, [online], *Studia theologica* 17, č. 2, léto 2015, <https://www.studiatheologica.eu/pdfs/sth/2015/02/08.pdf>

OPATRŇÝ, Dominik: Mk 2,23–3,6, [online], Bible v liturgii, České katolické biblické dílo, <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/mk-223-36/>

PACNER, Stanislav: Šabat jako znamení svobody, [online], *Studia theologica* 15, jaro 2013, https://www.studiatheologica.eu/artkey/sth-201301-0001_SABAT_JAKO_ZNAMENI_SVOBODY.php

PAPOUŠEK, Dalibor: Křesťané v pohledu římského světa, Nejstarší reflexe křesťanství v dílech římských autorů, [online], výukový text Masarykovy univerzity, https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/130741/Books_2010_2019_040-2014-1_9.pdf?sequence=1

PFISTER-SCHÖLCH, Xaver: Neděle s rodinou, [online], *Diakonia*, 1/90, Teologické texty, 1990/5, <https://www.teologickertexty.cz/casopis/1990-5/Nedele-s-rodinou/192>

PŘIBYL, Stanislav: Církevní praxe v listu Židům, [online], <http://spcp.prf.cuni.cz/rcp/75/rcp75-cirkevni-praxe-v-listu-zidum.pdf>

RICHTER, Klemens: Liturgie jako dialog mezi Bohem a člověkem, [online], Liturgie a život, Vyšehrad, 2003, ISBN-7021-575-5, [Pastorace.cz](https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/liturgie-jako-dialog-mezi-bohem-clovekem-klemens-richter), <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/liturgie-jako-dialog-mezi-bohem-clovekem-klemens-richter>

RYŠÁNEK, Marek: Zvěst velikonoční neděle, [online], IDNES.cz/BLOG, 23. 4 2019, <https://marekrysanek.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=710502>

SPIŠIAKOVÁ, Ivana: Eucharistia jako dynamické posobenie Krista, [online], Teologické Texty, 2005/3, <https://www.teologickertexty.cz/casopis/2005-3/Eucharistia-ako-dynamicke-posobenie-Krista.html>

SKALICKÝ, Karel: Zakládající událost křesťanství: Ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Nazaretského, [online], Teologické texty, č. 2005/3, <https://www.teologickertexty.cz/casopis/2005-3/Zakladajici-udalost-krestanstvi-Ukrizovani-a-zmrtvychvstani-Jezise-Nazaretskeho.html>

SZÉKELY, Anton: Nemocnice – místo uzdravení a spásy, [online], Teologické texty, č. 1990/1, <https://www.teologickertexty.cz/casopis/1990-1/Nemocnice-misto-uzdraveni-a-spasy/35>

ŠPIDLÍK, Tomáš: Služebníci slova, [online], Teologické texty, číslo 2008/3, studie, 28/1971, <https://www.teologickertexty.cz/casopis/2008-3/Sluzebnici-slova.html>

ŠRAJER, Jindřich: Všeobecná teologická etika 1, [online], pracovní text, Jihočeská univerzita České Budějovice, <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/Vseobecna.teol.etika1.pdf>

ZEDNÍČEK, Miroslav, př.: KODEX KANONICKÉHO PRÁVA, [online], Řím, 1983, ZVON, české katolické nakladatelství, Praha, 1992, [http://www.farnostzebrak.cz/dokumenty/cic\(1983cz\).pdf](http://www.farnostzebrak.cz/dokumenty/cic(1983cz).pdf)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Kompendiu sociální nauky církve

Příloha 2: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Katechismu Katolické církve

Příloha 3: Přehled ustanovení týkajících se dne odpočinku v Kodexu kanonického práva

Příloha 4: Stručný přehled etiky a teologie dne odpočinku v Sacramentum caritatis

Příloha 5: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Rerum novarum

Příloha 6: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Centesimus annus

Příloha 7: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Laborem exercens

Příloha 8: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Gaudium et spes

Příloha 9: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Laudato si

Příloha 10: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Dies Domini

Příloha 11: Neděle v zákonech České republiky

ANOTACE

Titul a jméno autora: Bc. Marek Ovčáčík

Název instituce: Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzitní 22, 771 11 Olomouc

Obor a zaměření: Teologie, Teologické nauky

Název práce: Den odpočinku. Šabat a den Páně; dar Boha člověku ke svobodě a lidské důstojnosti

Počet znaků: 226 773

Počet stran: 104

Počet příloh: 11

Charakteristika práce: Práce si klade za cíl popsat a vysvětlit, že den odpočinku, dříve sobota – Šabat; dnes neděle – den Páně, má mimořádný význam pro formaci lidské svobody a důstojnosti. Den odpočinku je popsán z hlediska teologického, etického a sociálního. Každé hledisko dává dnu odpočinku svůj specifický smysl a ovlivňuje život člověka. Různá období vývoje dne odpočinku v dějinách jsou vysvětlena pohledem své doby i pohledem současným. Práce ukazuje, jakým způsobem je den odpočinku spojen s lidskou osobou a čím přispívá ke kvalitě života celé společnosti.

Klíčová slova: sedmý den, Šabat, sabbat, sobota, neděle, první den, den po sobotě, den Páně, Písmo svaté, Izrael, Ježíš Kristus, apoštol, apoštol Pavel, křesťanská etika, sociální nauka církve, svoboda, lidská důstojnost, otroctví, vysvobození, křesťanství, hlásání, bohoslužba, posvěcení.

ANNOTATION

Degree and author's name: Bc. Marek Ovčáčík

Institution: Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzitní 22, 771 11 Olomouc

Subject field: Theology, Theological doctrines

The title of the work: A Day of Rest. The Sabbath and the Lord's Day; God's Gift of Freedom and Human Dignity to a Man

Total number of graphemes: 226 773

Total number of pages: 104

Total number of annexes: 11

Characteristic of thesis: The main goal of the thesis is to describe and explain the importance of a day of rest, previously Saturday – the Sabbath; which is now Sunday – the Lord's Day, in the creation of human freedom and dignity. The day of rest can be viewed from a theological, ethical and social perspective. Each perspective gives the day of rest a unique purpose and affects people's lives in different ways. The historical periods of evolution of the day of rest are analyzed from both historical and modern points of view. The thesis also shows how is the day of rest connected with a single person and how does it benefit the quality of life of society as a whole.

Keywords: the seventh day, the Sabbath, sabbath, Saturday, Sunday, first day, the day after Saturday, the Lord's Day, the Holy Scripture, Israel, Jesus Christ, apostle, Paul, Christian ethics, Catholic social teaching, freedom, human dignity, slavery, deliverance, Christianity, proclaiming, church service, sanctification.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Kompendiu sociální nauky církve z roku 2004

KSNC 258: „*Vrcholem biblického učení o práci je přikázání sobotního odpočinku.*“⁴⁷³ Hlavním zdrojem příkazu odpočinku od práce jsou knihy Exodus⁴⁷⁴ a Deuteronomium.⁴⁷⁵ Každá z těchto knih Písma dává jiný důvod příkazu dodržovat den odpočinku; nejsou však navzájem v rozporu, ale naopak se vhodně významově doplňují. Odpočinek knihy Deuteronomium je teologicky zdůvodňován jako připomínka vysvobození Izraele z egyptského otroctví. Připomínka času Izraele v otroctví a nesvobodě. Odpočinek jako připomínka přechodu z otroctví do svobody a zároveň z otroctví každodenní práce. Naopak kniha Exodus dává odkaz na stvořitelské dílo Boha, který šest dní pracoval a sedmý den odpočíval. Obě zprávy jako celek dávají rámec teologie odpočinku jako vysvobození z otroctví práce a zároveň ukazují, že sedmý den je Bohem chtěný posvěcený čas.

Tak má člověk k dispozici den odpočinku, který „*odkrývá horizont plnější svobody, tedy svobody věčné soboty (srov. Žid 4,9–10).*“⁴⁷⁶ Je to den, kdy si člověk může připomínat a prožívat Boží dílo, zejména „*stvoření a vykoupení, aby sami sebe uznávali jako Boží dílo (srov. Ef 2,10).*“⁴⁷⁷ Je to den, kdy může člověk svému Stvořiteli a Vysvoboditeli děkovat za dary, kterých se mu dostává, a odpovídat na to mimo jiné i službou bližnímu.

Velkou důležitost má také formace člověka k jeho vztahu k práci, neboť: „*Připomínka a zkušenost soboty představují ochranu proti tomu, aby se člověk dobrovolně či z domucení stal otrokem práce, i proti každé formě otevřeného i skrytého vykořisťování.*“⁴⁷⁸ Ustanovení soboty jako dne odpočinku umožňuje člověku účastnit se bohoslužby a zároveň je ochranou chudého a bezbranného, aby si člověk uvědomil, že kdo pracuje, není otrok, ale svobodná bytost, která má své potřeby a důstojnost.

Teologie sedmého dne ovlivnila i pohled na řešení sociální nerovnosti. Jistě, dnes má společnost jiné instrumenty k vyrovnání této nespravedlnosti, je ale nutné si uvědomit, že hromadění majetku jednotlivci, ubírá možnost důstojného života, pro ostatní.⁴⁷⁹

KSNC 261: Hodnota soboty jako dne odpočinku

Jak se může stát, že den, který Bůh stanovil pro svobodu a dobro člověka, je spíše dnem nesvobody? Ano, to se stalo židovskému národu, který skrze přesné důsledné plnění litery Zákona zapomenul na lidský rozměr dne odpočinku: „*Ježíš vrací (sobotě) její původní*

⁴⁷³ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 176, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

⁴⁷⁴ Srov.: Knihy Starého zákona, Ex 20,8

⁴⁷⁵ Srov.: Knihy Starého zákona, Dt 5

⁴⁷⁶ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 176, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

⁴⁷⁷ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 176, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

⁴⁷⁸ Tamtéž

⁴⁷⁹ Srov.: PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 176, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

hodnotu: „Sobota je pro člověka a ne člověk pro sobotu (Mk 2,27).“⁴⁸⁰ Ježíš nechtěl znevážit sváteční den, ale dělal to, co považoval za správné: „Neúnavně pracoval a konal mocné skutky, aby osvobodil muže i ženy od nemoci, utrpení a smrti.“⁴⁸¹ Ukázal, že být „Pánem nad sobotou“ znamená konat dobré skutky, „osvobozovat od zla (a) šířit bratrství.“⁴⁸² Boží syn ukazuje vládu nad sobotou způsobem, který vede člověka na cestě k „věčné sobotě, kdy se odpočinek stane slavností, po níž člověk bytostně touží. (Sobota) je den, v němž se má člověk věnovat Bohu a bližním.“⁴⁸³

KSNC 284: Člověk má právo na sváteční odpočinek

Právo na odpočinek člověka se odvozuje ze zprávy o stvoření.⁴⁸⁴ Bůh po šesti dnech práce odpočal; člověk má Boha napodobovat, má tedy odpočinout také. Člověk má často dojem, že odpočinek zdržuje od práce, když odpočineme, už práci nedoženeme. Dokonce mnohé lidi tíží (falešné) svědomí, že věnovali čas svému volnu. Ale jsou ti, kdo neodpočívají, v práci efektivnější? Většinou ne. Člověk má na odpočinek právo, není to nic špatného, ba naopak. Odpočinek je krásné a hodnotné právo, které je v zájmu kvalitní formace osobnosti dokonce povinností. Rodinný, společenský, kulturní a náboženský život nemůže mít menší hodnotu než práce. Aby vznikl časový prostor pro tyto aktivity, „k tomu přispívá ustanovení dne Páně. Věřící se o nedělích a zasvěcených svátcích musejí zdržovat „prací nebo činností, které jsou na překážku bohopoctě a radosti, jež je vlastní dnu Páně, a zabraňují konání milosrdných skutků a nezbytnému uvolnění mysli i těla.“⁴⁸⁵ I když mohou existovat důvody pro vynechání nedělního odpočinku, není možné dát bez nutného důvodu přednost práci a zanedbávat „náboženské povinnosti, rodinný život a zdraví.“⁴⁸⁶

KSNC 285: Náplň nedělního dne

Asi by nebylo dobré, kdyby byla neděle dnem pouhého lenošení. To by nejspíše duchovnímu rozvoji nepomáhalo, stejně jako nepomáhá stále pracovat. Proto jsou věřící vyzýváni, aby nedělní den a odpočinek prožili posvěcujícími aktivitami, které „napomáhají k rozvoji vnitřního a křesťanského života.“⁴⁸⁷ Kromě duchovních aktivit mají velkou důležitost i aktivity rodinné, nebo dobročinné; starost o nemocné a staré osoby. Křesťan je v den Páně zavázán vyhnout se aktivitám, které se neslučují s jeho duchovní a sociální hodnotou; takovým jednáním totiž znevažuje Boží záměr a degraduje hodnotu sebe jako osoby. „Den Páně je třeba pokaždé prožívat jako den osvobození, který člověku umožňuje, aby měl účast na „shromáždění ... prvorozenců, kteří jsou zapsáni v nebi“ (srov. Žid. 12,22–23). Je to den, v němž se předjímá definitivnost a pascha nebeské slávy.“⁴⁸⁸

KSNC 286: Povinnost veřejných autorit umožnit svěcení dne Páně

Stát je povinen nastavit podmínky a možnost svěcení dne odpočinku takovým způsobem, aby zaměstnanci mohli svobodně, bez nátlaku zaměstnavatelů a ekonomických ukazatelů

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 178

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 177

⁴⁸² Tamtéž

⁴⁸³ Tamtéž, s. 178

⁴⁸⁴ Srov.: BIBLE: Knihy Starého zákona, Gn 2,2

⁴⁸⁵ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, s. 190, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, ISBN 978-80-7195-014-1

⁴⁸⁶ Tamtéž

⁴⁸⁷ Tamtéž

⁴⁸⁸ Tamtéž

produktivity práce, věnovat svůj nedělní „čas [...] k odpočinku a projevování bohopocty“⁴⁸⁹ Úkolem křesťanů je dle svých možností zasazovat se o to, aby hodnoty, které jsou důležité pro křesťanský život a díky nimž se pozitivně formuje život nekřesťanské části společnosti, byly dodržovány a podle možností i dále rozvíjeny. Křesťané mohou působit v různých oblastech společnosti a svou zaujatostí pro morální dobro inspirovat lidi, kteří jsou nábožensky vlažní, nebo úplně nevěřící. Je třeba si uvědomit, že největší inspirací pro okolí bývá dobrý příklad: modlitba, radost ze své víry⁴⁹⁰ a „přínos duchovnímu životu lidské společnosti.“⁴⁹¹ „Křesťané se musí v zájmu náboženské svobody a společného dobra všech lidí zasazovat o to, aby zákony uznávaly neděli a liturgické slavnosti jako sváteční dny.“⁴⁹²

KSNC 301: Právo na odpočinek je součástí celé skupiny práv člověka

„Práva pracujících [...] se zakládají na přirozenosti lidské osoby a její transcendentní důstojnosti.“⁴⁹³ Jejich dodržování není samozřejmé ani ve vyspělých zemích, ale méně vyspělé země věnují dodržování těchto práv⁴⁹⁴ ještě mnohem méně pozornosti. Křesťané jsou povinni, zasazovat se o hájení těchto práv nejen ve svém státě, ale i na mezinárodní úrovni, a to jak prostřednictvím států a mezinárodních organizací, tak i celosvětového křesťanského společenství.

Příloha 2: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Katechismu Katolické církve z roku 1997

Číslo paragrafu 2174–2178: Neděle a víra

„Ježíš vstal z mrtvých *„prvního dne v týdnu“* (Mk 16,2).“ Je to den vzkříšení a nového stvoření, který se stal „*pro křesťany prvním ze všech dní, prvním ze všech svátků, den Páně, neděle.*“⁴⁹⁵ Křesťané jsou vyzýváni, aby se tento den scházeli, neboť je obrazem Božích činů ve prospěch světa a člověka. Duchovní náplň neděle je odlišná od soboty, proto je nazývána jako „první den“ nebo „osmý den“, záleží na způsobu počítání a teologickém zdůvodnění. Nedělní den je jiný druh odpočinku, než byla sobota. Již ne obřadní předpis, ale Kristus. „*V Kristově Veliké noci (se) dovršuje duchovní náplň hebrejské soboty a ohlašuje věčné odpočinití člověka v Bohu.*“⁴⁹⁶ Stará „*bohoslužba zákona*“⁴⁹⁷ byla jen přípravou „*na Kristovo tajemství a to, co se v ní konalo, bylo předobrazem, poukazujícím na Krista.*“⁴⁹⁸ Pro ty, kdo uvěřili v Krista, už nemělo dodržování kultovních předpisů a ustanovení Zákona smysl a „*obrátili se k nové naději a nehleděli už k sobotě, ale žili podle neděle, dne Páně, v němž je náš život posvěcen skrze*

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 191

⁴⁹⁰ Srov.: Tamtéž

⁴⁹¹ Tamtéž

⁴⁹² Tamtéž

⁴⁹³ Tamtéž, s. 198–199

⁴⁹⁴ Spravedlivá odměna za práci, právo na odpočinek, přiměřené pracovní podmínky, ochranu vlastní osobnosti, dávky k podpoře pracujících v nezaměstnanosti, důchod, pojištění (nemoc, nehody na pracovišti), sociální podpora mateřství, spolčovat a sdružovat (KSNC čl. 301)

⁴⁹⁵ Kolektiv, př. KOLÁČEK, Josef: Katechismus Katolické církve, čl. 2174–2178, Karmelitánské nakladatelství, 2001, ISBN 80-7192-488-1

⁴⁹⁶ Tamtéž

⁴⁹⁷ Tamtéž

⁴⁹⁸ Tamtéž

*Pána a jeho smrt.*⁴⁹⁹ I když kultovní předpisy a formy Zákona pominuly, morální závazek Zákona a Desatera zůstává v platnosti i nadále. Je to závazek pro všechny časy, který Bůh vepsal do nitra člověka už na počátku při Stvoření: „*Slavení neděle uskutečňuje mravní předpis přirozeně vepsaný do lidského srdce: „Vzdávat Bohu vnější, viditelnou, veřejnou a pravidelnou úctu na památku jeho všeobecného dobrodiní vůči lidem.“ Nedělní bohoslužba je splněním mravního přikázání Starého zákona, od nějž přebírá rytmus a ducha tím, že každý týden oslavuje Stvořitele a Vykupitele svého lidu.*“⁵⁰⁰ Každotýdenní opakování nedělního dne znamená neustálé zpřítomňování Ježíšovy oběti a Zmrtvýchvstání v nedělní eucharistické bohoslužbě, která se tak stává „*středem života církve.*“⁵⁰¹ Ten den se křesťané shromažďují ke společným bohoslužbám, aby společně vzdávali Bohu chválu a díky. Je to závazek a apel ke svědomitosti plnění svých křesťanských povinností vůči dnu Páně, neboť by bylo velkou škodou tento krásný den lehkomyšlně odbýt. Neboť „*tento den vám Pán dal k modlitbě a odpočinku. Je to den, který učinil Pán. Radujme se v něm a jásejme.*“⁵⁰²

Číslo paragrafu 2179: Farní společenství jako místo slavení nedělní eucharistické oběti

Farní společenství má nezastupitelnou úlohu při formování a vedení křesťanského života. Nedělní den je nejlepší příležitostí pro realizaci této úlohy, zejména pro přítomnost posvěceného času, který je disponovaný pro tento úkol. Farní společenství je místem, „*kam mohou být svoláni všichni věřící, aby slavili nedělní eucharistickou oběť.*“⁵⁰³ Nezastupitelnou úlohu hraje nedělní farní společenství také v oblasti vzdělání ve věci liturgického života, víry a bratrských skutků.⁵⁰⁴

Číslo paragrafu: 2180–2189: Závazek světit neděli

Povinnost světit neděli vyžaduje již jedno z pěti církevních přikázání. Tato povinnost byla samozřejmá od dob prvních křesťanů, nicméně už tehdy se objevovaly problémy s vlažným přístupem ke křesťanskému životu. Katechismus Katolické církve k povinnosti splnit závazek účastnit se nedělní mše píše: „*O nedělích a dalších zasvěcených svátcích jsou věřící vázáni zúčastnit se mše.*“⁵⁰⁵ Ten, kdo přichází na nedělní mši, ukazuje, že bere křesťanské jednání a život vážně, a takto jej předkládá Bohu, potažmo celému společenství církve. „*Nedělní eucharistická oběť je základem a stvrzením celého křesťanova jednání. Proto jsou věřící povinni účastnit se eucharistie v zasvěcené dny [...]. Ti, kdo na tuto povinnost*⁵⁰⁶ *vědomě nedbají, dopouštějí se těžkého hříchu.*“⁵⁰⁷ Tím, že se věřící účastní slavení nedělní eucharistie, dosvědčují svoji věrnost Kristu a církvi. „*Tímto způsobem věřící dosvědčují své společenství víry a lásky (a) zároveň společně vydávají svědectví o Boží svatosti a své naději na spásu.*“⁵⁰⁸ Společná účast na slavení nedělní eucharistie je posila, kterou člověk přijímá a „*pod vedením Duchu svatého*“⁵⁰⁹ realizuje ve svém životě. Rytmus práce a odpočinku se odvozuje od zastavení

⁴⁹⁹ Tamtéž

⁵⁰⁰ Tamtéž

⁵⁰¹ Tamtéž

⁵⁰² Tamtéž

⁵⁰³ Tamtéž, čl. 2179

⁵⁰⁴ Srov.: Tamtéž

⁵⁰⁵ Tamtéž, čl. 2180

⁵⁰⁶ Od této povinnosti může ze závažných důvodů dispenzovat farář.

⁵⁰⁷ Kolektiv, př. KOLÁČEK, Josef: Katechismus Katolické církve, čl. 2181, Karmelitánské nakladatelství, 2001, ISBN 80-7192-488-1

⁵⁰⁸ Tamtéž, čl. 2182

⁵⁰⁹ Tamtéž

práce při Stvoření. Je to chvíle pro klid a volný čas „k životu rodinnému, kulturnímu, společenskému a náboženskému.“⁵¹⁰ Aby bylo možno klid od práce a volný čas realizovat, je potřebné „zdržovat se těch prací, nebo činností, které jsou na překážku bohopoctě a radosti, jež je vlastní dmu Páně [...]“⁵¹¹ stejným způsobem je nutné myslet na lidi, jejichž život a práci máme ve svých rukou,⁵¹² zejména podřízené nebo zaměstnance. Sváteční den je cenná věc, proto je důležité, aby i zákony státu pamatovaly na křesťanské svěcení neděle a zasvěcených svátků volným nepracovním dnem. Svátek jako volný nepracovní den je viditelným znamením, které církev jako společenství vyzařuje do světa, aby ukázala, že Ježíš Kristus je Spasitel a Pán.⁵¹³

Číslo paragrafu: 2190–2195

„Dbej na den odpočinku, aby ti byl svatý (Dt 5,12). Sedmého dne bude slavnost odpočimutí, svatý den odpočinku (Ex 31,15).“⁵¹⁴

„Sobota, jež představovala dovršení prvního stvoření, je nahrazena nedělí, která připomíná nové stvoření zahájené Kristovým zmrtvýchvstáním.“⁵¹⁵

„Církev slaví den vzkříšení Krista osmého dne, který se právem nazývá den Páně nebo neděle.“⁵¹⁶

„Neděli je nutné v celé církvi zachovávat ... jako prvotní zasvěcený svátek“ „O nedělích a dalších zasvěcených svátcích jsou věřící povinni zúčastnit se mše.“⁵¹⁷

„O nedělích a dalších zasvěcených svátcích“ se věřící „zdrží práce a činností, které jsou na překážku bohoslužbě a radosti vlastní dmu Páně, nebo náležitému duševnímu i tělesnému zotavení.“⁵¹⁸

„Ustanovení neděle přispívá k tomu, aby byla všem dána možnost „mít také dostatek klidu a volného času k životu rodinnému, kulturnímu, společenskému a náboženskému.“⁵¹⁹

„Každý křesťan se má vyhnout tomu, aby bez potřeby ukládal druhým to, co by jim bránilo zachovávat den Páně. Ježíš řekl svým učedníkům: „Milujte se navzájem: Jak jsem já miloval vás, tak se navzájem milujte vy (Jan 13,34).“⁵²⁰

⁵¹⁰ Tamtéž, čl. 2184

⁵¹¹ Tamtéž, čl. 2185

⁵¹² Srov.: 2187

⁵¹³ Srov.: Tamtéž, 2180–2189

⁵¹⁴ Tamtéž, čl. 2189

⁵¹⁵ Tamtéž, čl. 2190

⁵¹⁶ Tamtéž, čl. 2191

⁵¹⁷ Tamtéž, čl. 2192

⁵¹⁸ Tamtéž, čl. 2193

⁵¹⁹ Tamtéž, čl. 2194

⁵²⁰ Tamtéž, čl. 2195

Příloha 3: Přehled ustanovení týkajících se dne odpočinku v Kodexu kanonického práva z roku 1983

Kánon 1246

1: „Neděle, kdy se slaví velikonoční tajemství, podle apoštolského podání, je den, který je třeba světit jako prvotní zasvěcený svátek pro celou církev. Také je třeba světit následující zasvěcené svátky: Narození Pána našeho Ježíše Krista, Zjevení Páně, Nanebevstoupení a Nejsvětějšího Těla a Krve Krista, Panny Marie, Matky Boží, Neposkrvněného početí a Nanebevzetí Panny Marie, svatého Josefa, svatých Petra a Pavla, apoštolů a konečně všech svatých.

2: Biskupská konference může, po předchozím schválení Apoštolského stolce, některé ze zasvěcených svátků zrušit, nebo přeložit na neděli.

Kánon 1247:

V neděle a jiné zasvěcené svátky jsou věřící povinni účastnit se mše svaté a zdržovat se od těch prací a činností, které brání vzdávat Bohu poctu, radosti, která je vlastní prožívání dne Páně a patřičnému odpočimutí mysli a těla.

Kánon 1248:

1: Příkázání účastnit se mše svaté splní ten, kdo se účastní mše svaté tam, kde je sloužena katolickým obřadem, buď v samotný sváteční den, nebo též večer předchozího dne.

2: Jestliže pro nedostatek kněží nebo z jiné vážné příčiny není účast na mši svaté možná, velmi se doporučuje, aby se věřící zúčastnili bohoslužby slova, koná-li se taková ve farním kostele nebo na jiném posvátném místě, podle předpisů diecézního biskupa, nebo posvětili přiměřený čas modlitbou buď osobní, rodinnou nebo v shromáždění několika rodin.“⁵²¹

Příloha 4: Stručný přehled etiky a teologie dne odpočinku v Sacramentum caritatis, v apoštolské exhortaci Benedikta XVI. o Eucharistii, zdroji vrcholu života a poslání církve z roku 2007

Článek 72: „Iuxta dominicam viventes“ – žít podle neděle

„Radikální novost, kterou eucharistie uvádí do života člověka, se projevila v křesťanském vědomí už od počátku.“⁵²² „Nedělní“ chápání života mělo na lidskou kulturu mimořádný vliv. Slavení eucharistie tento den se stalo základem života lidí, „kteří dospěli k nové naději (a) žijí podle neděle.“⁵²³ Žít podle neděle, k tomu patří setkání první den po sobotě. K tomuto dni patří neodmyslitelně přerušení obvyklé každodenní činnosti. První den v týdnu je totiž oslavou radikální novosti, kterou přinesl Kristus. Je to den, „v němž

⁵²¹ Kodex kanonického práva, CIC 1246–1248

⁵²² BENEDIKT XVI.: Sacramentum caritatis, apoštolská posynodální exhortace, [online], Řím, 2007, <http://www.farnostsusice.cz/doc/sacramentum-caritatis.pdf>, [cit. 25. 8. 2021]

⁵²³ Tamtéž, čl. 72

*křesťan nachází onu eucharistickou formu života, podle níž je povolán neustále žít*⁵²⁴ a předkládat Bohu vlastní existenci jako obět'⁵²⁵.

Článek 73: Světít neděle a zasvěcené svátky

Neděle jako zasvěcený svátek je „*zdrojem autentické svobody, jež umožňuje žít každý den z toho, co slavili v den Páně*“.⁵²⁶ Účast na nedělní liturgii spolu s celým společenstvím „*je požadavek křesťanského svědomí*“.⁵²⁷ Pokud člověk ztratí smysl pro den Páně, ztrácí křesťanskou svobodu ve smyslu „*svobody Božích dětí*“.⁵²⁸ Pokud člověk nepřichází slavit společenství ve dnu Páně, přichází o podstatný rozměr svého života, „*den radosti, odpočinku a bratrské lásky*“.⁵²⁹ Nedělní slavnost je pramenem, který „*si uchovává svou původnost*“⁵³⁰ a inspiruje člověka, aby se „*stal hlasatelem a ochráncem autentického pojetí času*“.⁵³¹ S tím souvisí i riziko slavení nedělní bohoslužby v předchozí den (sobota večer), neboť posunem na sobotní den se může stát neděle dnem bez Boha, což by nebylo správné.⁵³²

Článek 74: Smysl odpočinku a práce

„*Je důležité, zvláště v naší době, připomenout si, že den Páně je také dnem odpočinku od práce*“.⁵³³ Je nutné, aby občanská společnost, zejména pro důstojnost člověka, tomuto dnu poskytovala ochranu, jakou si zaslouží. Po vzoru židovského národa a jeho chápání sabatu „*spatřovali (křesťané) ve dni Páně také den odpočinku od každodenní námahy. To má svůj přesný význam, protože se tím relativizuje práce, která má svůj účel v člověku, nikoli naopak: práce je pro člověka a nikoli člověk pro práci*“.⁵³⁴ Toto je nutné respektovat zejména pro dobro a důstojný život.

Článek 75: Nedělní shromáždění bez přítomnosti kněze

Článek se zabývá situací, kdy shromáždění ve farnosti nemá k dispozici kněze, který by sloužil mši svatou v den Páně. Věřící jsou vyzváni, aby šli tento den do kostela, kde kněz je, ale v mnoha případech to není možné. Proto se koná bohoslužba slova s jáhmem nebo laikem se svatým přijímáním. I když to není plnohodnotná forma, je pro věřící důležitá i tato „náhradní“ bohoslužba. Velkou důležitost pro tento případ má vysvětlení odlišnosti bohoslužby slova se svatým přijímáním a mše svaté. Benedikt XVI. také vyzývá kněze, aby odloučené farnosti pokud možno co nejčastěji navštěvovali⁵³⁵, aby věřící „*nezůstávali příliš dlouho bez svátosti lásky*“.⁵³⁶

Článek 76: Eucharistická forma křesťanského života a příslušnost k církvi

⁵²⁴ Tamtéž

⁵²⁵ Srov.: Tamtéž

⁵²⁶ Tamtéž, čl. 73

⁵²⁷ Tamtéž

⁵²⁸ Tamtéž

⁵²⁹ Tamtéž

⁵³⁰ Tamtéž

⁵³¹ Tamtéž

⁵³² Srov.: Tamtéž

⁵³³ Tamtéž, čl. 74

⁵³⁴ Tamtéž

⁵³⁵ Srov.: Tamtéž, čl. 75

⁵³⁶ Tamtéž

„Důležitost neděle jako *Dies Ecclesiae* připomíná vnitřní vztah mezi Ježíšovým vítězstvím nad zlem a nad smrtí a naší příslušností k jeho církvi.“⁵³⁷ Je to den, kdy křesťan „objevuje společenský rozměr své vykoupené existence.“⁵³⁸ Tím, že se člověk účastní liturgie a přijímá tělo a krev Krista, „prohlubuje a zniterňuje příslušnost k tomu, který za nás zemřel.“⁵³⁹ Velmi významný rozměr má společenství, které člověk prožívá s Bohem a také s ostatními lidmi; eucharistie je místem, kde se Božský a lidský rozměr společenství setkává. Pokud člověk zničí společenství s Bohem, „zničí se základ a zdroj společenství“⁵⁴⁰ také mezi lidmi.⁵⁴¹ „Eucharistická forma křesťanského života je nepochybně formou ekleziální a společenskou,“⁵⁴² protože křesťanství už od svých počátků předpokládá vždy určité společenství a síť vztahů neustále oživovaných nasloucháním Božimu slovu, slavením eucharistie a vedených Duchem svatým.“⁵⁴³

Příloha 5: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v *Rerum novarum*, encyklice papeže Lva XIII. k sociálním otázkám z roku 1891

Článek 16: Vykořisťování pro zisk

Článek 16 se zabývá vykořisťováním člověka pro zisk. Papež říká, že není správné, že se člověk stává jen „*jakýmsi zbožím*“, které má hodnotu pouze svalů a tělesné síly. Připomíná, že člověk má větší hodnotu, a že zaměstnavatel je zodpovědný za situaci a potřeby dělníků. Rodina a náboženské úkony, to jsou nejdůležitější skutečnosti, na které je třeba brát ohled.⁵⁴⁴

Článek 32: Ochrana duchovních potřeb

Také je velmi důležité, aby dělníkům poskytoval ochranu stát. Nestací jen ochrana v materiální rovině, ale je nutné, aby byly chráněny i duchovní potřeby. Papež se odkazuje na stvořitelské dílo člověka, aby ukázal, že vláda člověka na nad tvorstvem a zemí má základ v Boží vůli, člověk je volán k tomu, aby zemi naplnil a podmanil si ji.⁵⁴⁵ „*V této věci jsou si všichni lidé rovni a není rozdílu mezi bohatými a chudými. Nikdo se nesmí beztrestně prohřešovat proti důstojnosti člověka, s níž Bůh sám zachází s velkou úctou.*“⁵⁴⁶ Není dovoleno jednat s lidmi způsobem, který nebere ohled na lidskou důstojnost, dokonce, ani kdyby člověk sám chtěl, není možné jej vystavit jakémukoliv otroctví, ať fyzickému, tak duchovnímu. Je třeba mít na mysli specifický druh rovnosti, kterou mají všichni lidé stejnou a společnou skrze „*jednoho a téhož Pána.*“⁵⁴⁷ „*Zde neběží o práva, o nichž by si směl člověk rozhodnout, jak by si přál, nýbrž o povinnosti k Bohu, jichž musíme dbát s posvátnou úctou.*“⁵⁴⁸

⁵³⁷ Tamtéž, čl. 76

⁵³⁸ Tamtéž

⁵³⁹ Tamtéž

⁵⁴⁰ Tamtéž

⁵⁴¹ Srov.: Tamtéž

⁵⁴² Tamtéž

⁵⁴³ Tamtéž

⁵⁴⁴ Srov.: LEV XIII.: *Rerum novarum*, encyklika, Řím, 1891

⁵⁴⁵ Srov.: Tamtéž, čl. 32

⁵⁴⁶ Tamtéž

⁵⁴⁷ Tamtéž, čl. 32

⁵⁴⁸ Tamtéž

Dále je rozebírán smysl a potřeba svátečního klidu, který má být zejména časem služby Bohu, klid zasvěcený především náboženství. Sváteční klid není zahálka, ale chvíle, kdy má člověk možnost a povinnost dát⁵⁴⁹ „*Bohu spravedlivou a povinnou úctu*.“⁵⁵⁰

Článek 33: Výzva zaměstnavatelům

Článek RN 33 řeší povinnosti zaměstnavatelů ohledně obecného odpočinku. Je důležité, aby se pamatovalo na to, že výkonnost má své hranice a tomu je třeba přizpůsobit pracovní dobu, aby byly plněny všechny základní potřeby člověka. Zejména odpočinek, přestávka na práci a nabrání sil. Je povinností dbát na přiměřenost zatížení prací dětí a žen.⁵⁵¹

Aby bylo možné konat obecný i sváteční odpočinek, vybízí se obě strany, zaměstnavatelé a dělníci, aby měli v pracovní smlouvě vymezenou i tuto záležitost. Není možné, aby byly zanedbávány⁵⁵² „*povinnosti, které má člověk k Bohu nebo k sobě samotnému*.“⁵⁵³

Příloha 6: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Centesimus annus, encyklice Jana Pavla II. z roku 1991 k stému výročí Rerum novarum Lva XIII.

Článek 7: Připomenutí práv

Článek 7 patří do úvodní části encykliky, která se odkazuje na Rerum novarum Lva XIII. Znova připomíná práva lidské osoby, mimo jiné i právo na volný čas.

Článek 9: Právo k plnění náboženských povinností

Ke skupině práv člověka patří také „*svobodné právo na plnění náboženských povinností*.“⁵⁵⁴ Papež nesdílí v současné době rozšířený názor, že náboženské povinnosti jsou pouze soukromou záležitostí. „*Potvrzuje právo na nedělní odpočinek, aby člověk mohl uvažovat o státech nebeských a aby vzdal Bohu spravedlivou a povinnou poctu*.“⁵⁵⁵ Je to právo vyplývající z Božího přikázání a má vztah k právu na náboženskou svobodu.⁵⁵⁶

Článek 29: Právo na rozvoj pro všechny lidi

Rozvoj lidské společnosti „*nelze chápat výhradně ekonomicky, nýbrž ve všelidském smyslu*.“⁵⁵⁷ Nestačí se jen dostat ekonomicky na úroveň vyspělých zemí, ale celkově se

⁵⁴⁹ Srov.: Tamtéž

⁵⁵⁰ Tamtéž

⁵⁵¹ Srov.: Tamtéž

⁵⁵² Srov.: Tamtéž

⁵⁵³ Tamtéž

⁵⁵⁴ JAN PAVEL II, papež: Centesimus annus, [online], encyklika, Řím, 1991, České katolické nakladatelství ZVON, Praha, 1996, http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/CentesimusAnnus.htm, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁵⁵ Tamtéž, čl. 9

⁵⁵⁶ Srov.: Tamtéž

⁵⁵⁷ Tamtéž, čl. 29

zasadit o rozvoj osobnosti člověka. „*Vrcholem rozvoje je uplatňovat právo a povinnost hledat Boha, poznávat ho a žít podle těchto poznatků.*“⁵⁵⁸ Mnohé země a režimy se člověku snaží upřít toto právo nebo je výrazně omezují, avšak „*bez respektování přirozeného základního práva poznat pravdu a žít podle ní není skutečného pokroku. Z tohoto práva vyplývá jako jeho uplatnění a prohloubení právo svobodně objevovat a přijímat Ježíše Krista, který je skutečné dobro člověka.*“⁵⁵⁹

Článek 34: Tržní prostředí a lidské potřeby

Nestačí, aby lidské potřeby a zdroje reguloval pouze volný trh. „*Existují [...] nesčetné lidské potřeby, které nelze pojímat tržně.*“⁵⁶⁰ Důležité je lidské vzdělání, mezilidské vztahy a všeobecně rozvíjení vloh člověka. Existuje něco důležitějšího, než směna hodnot: „*něco, co přišluší člověku na základě jeho jedinečné důstojnosti.*“⁵⁶¹

Článek 36: Současná doba

Oproti dřívější době dnes žije člověk ve vyspělých zemích v nadbytku. Je oprávněný požadavek uspokojivějšího a bohatšího života, ale je také důležité uvědomit si „*odpovědnost a nová nebezpečí, jež s touto historickou fází souvisejí.*“⁵⁶² Nadbytek zboží a akcent na spotřebu jako ekonomický motor blahobytu formují lidský život a vzniká, oproti dřívější době, změněné pojetí života – konzumismus. Nestačí v člověku pěstovat jen hmotné a pudové složky osobnosti, ale je třeba „*nechat se vést obrazem člověka, který respektuje všechny dimenze svého bytí a staví vnitřní a duchovní stránky nad hmotné a pudové.*“⁵⁶³ Kultura již nevychovává k vyšším cílům, ale vychovává konzumenta s návyky, které odporují zdravému způsobu života. „*Špatný není požadavek lepšího života, nýbrž životní styl, který předstírá, že je lepší.*“⁵⁶⁴

Příloha 7: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Laborem exercens, encyklice Jana Pavla II o lidské práci z roku 1981

Článek 1: Smysl lidské práce

Encyklika se zabývá lidskou prací, která je spojena se základním rozměrem života člověka, neboť spoluutváří lidský život a podílí se na jeho důstojnosti.

Článek 4: Zdroj k pochopení lidské práce

První pravdy Písma o člověku se nalézají již v knize Geneze. Z této zprávy je možné vyvodit, že práce je Bohem chtěná, protože posvěcuje bytí člověka na světě. Toto bytí však není jen o práci, neboť člověk ve světě hledá též uspokojení svých potřeb.

⁵⁵⁸ Tamtéž

⁵⁵⁹ Tamtéž

⁵⁶⁰ Tamtéž, 34

⁵⁶¹ Tamtéž

⁵⁶² Tamtéž, čl. 36

⁵⁶³ Tamtéž

⁵⁶⁴ Tamtéž; ⁵⁶⁴ Konzumní způsob života, kromě jiného, ovlivňuje náboženskou stránku člověka způsobem, že nadřazuje materiální statky duchovním, a stejným způsobem chápe i den odpočinku; již jej lidé nerealizují jako den Páně bohoslužbou v kostele duševním a tělesným odpočinkem, ale jdou místo toho do obchodního centra za obchodem a neduchovní zábavou.

Článek 6: Poslání člověka

Posláním člověka ve světě je „vládnout“ nad prací, aby sloužila jeho lidství. I když starověký člověk chápal práci, zejména tělesnou, jako nedůstojnou. Křesťanské vidění života změnilo pohled na smysl a důstojnost práce skrze lidskou zkušenost s Bohem, který se nám stal ve všem podobný.⁵⁶⁵

Článek 7: Nebezpečí pro chápání smyslu práce

Vzniká nebezpečí, že práce ztratí svoji posvěcující hodnotu a stane se zbožím. To má negativní důsledky pro život člověka a znamená „přímo [...] převrácení řádu ustanoveného počátečními slovy knihy Geneze.“⁵⁶⁶

Článek 24: Úkol církve

Církev má za úkol připomínat, že práce není jen izolovaná část života v lidském bytí, ale že se jí „účastní celý člověk, tělo i duch.“⁵⁶⁷ Připomínat, že práce má být „doprovázena vírou, nadějí a láskou, (aby byla) práce zapojena do díla spásy.“⁵⁶⁸

Článek 25: Představení práce

„Práce jako účast na Stvořitelově díle.“⁵⁶⁹ Už v knize Genesis je „stvoření představováno v podobě práce, kterou Bůh vykonává během šesti dní a sedmého dne si odpočine.“⁵⁷⁰ Takové uspořádání týdne, práce a odpočinku, je záměr Boha pro dobro člověka: „Bůh viděl, že je to dobré.“⁵⁷¹ Jelikož člověk nosí zvláštní podobnost se Stvořitelem, má jej člověk také napodobovat „jak v práci, tak odpočinku, protože sám Bůh mu chtěl představit svou tvůrčí činnost v podobě práce a odpočinku. (Bůh Otec) Působí stvořitelenskou mocí a tím udržuje svět, který povolal k existenci z nicoty, působí spasitelnou mocí v srdcích lidí, které od počátku určil k ‚odpočinku‘ v sjednocení se sebou v ‚domě Otce‘. Proto také i lidská práce nejen vyžaduje odpočinek ‚každý sedmý den‘, ale ještě víc: nemůže záležet jen na napínání lidských sil. Musí se nechat vnitřní prostor, v němž se člověk, tím že se stává víc tím, kým má z vůle Boží být, připravuje na onen ‚odpočinek‘, který chystá Pán svým služebníkům a přátelům.“⁵⁷²

⁵⁶⁵ Srov.: JAN, PAVEL II.: Laborem exercens, encyklika, [online], čl. 1, 4, 6, Řím, 1981, České katolické nakladatelství a vydavatelství ZVON, Praha 1996, http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/LaboremExercens.htm, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁶⁶ Tamtéž, čl. 7; Nutno pomyslet na řád lidského života, který je Bohem chtěný, v němž je odpovídajícím způsobem rovnovážně hodnocena doba práce a doba odpočinku, čas i pro nepracovní potřeby člověka, oslava Boha a osobní život.

⁵⁶⁷ JAN, PAVEL II.: Laborem exercens, encyklika, čl. 24, Řím, 1981, České katolické nakladatelství a vydavatelství ZVON, Praha 1996, http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/LaboremExercens.htm, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁶⁸ Tamtéž

⁵⁶⁹ JAN, PAVEL II.: Laborem exercens, encyklika, čl. 25, Řím, 1981, České katolické nakladatelství a vydavatelství ZVON, Praha 1996, http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/LaboremExercens.htm, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁷⁰ Tamtéž

⁵⁷¹ Tamtéž

⁵⁷² Tamtéž

Příloha 8: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v *Gaudium et spes*⁵⁷³, pastorální konstituci Druhého vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě z roku 1965

Článek 7: Proměna světa

Mění se svět a prostředí, v němž církev koná. Na jednu stranu přicházejí do církve noví lidé se smyslem pro Boha, na stranu druhou mnoho lidí popírá Boha a o věci náboženské se nedbá.⁵⁷⁴

Článek 12: Boží obraz

„*Člověk je stvořen k Božímu obrazu.*“⁵⁷⁵ Má za úkol vládnout tvorstvu a světu, a to vše užívat k Boží slávě.⁵⁷⁶

Článek 14: Tělesná duchovní bytost

Člověk jako tělesná a zároveň duchovní bytost pozvedá svůj „*hlas k svobodnému chválení Stvořitele.*“⁵⁷⁷

Článek 35: Shoda s Božím záměrem

Je důležité, aby lidské konání ve světě bylo „*ve shodě s Božím záměrem.*“⁵⁷⁸ Člověk pracuje a tím se podílí na díle Stvořitele, takže je nemyslitelné, aby bylo dílo lidské a dílo Boží stavěno proti sobě.

Článek 38: Úkol lidského života

„*Lidská činnost dospívá ve Velikonočním tajemství k dokonalosti.*“⁵⁷⁹ Vybízí se, aby člověk žil svůj život skrze toto tajemství, nejen ve velkých věcech, ale i malých. Aby člověk využíval v životě „*všech sil země, a tak směřoval do budoucna, když se lidstvo samo stane Bohu příjemnou obětí.*“⁵⁸⁰

Článek 67: Přizpůsobit práci lidským potřebám

Článek se zabývá postavením práce v životě člověka. Člověk svou prací se vztahuje k Bohu a k vykupitelskému dílu Ježíše Krista. Proto je nelidské, aby práce, která má být pro člověka blahem, mu byla ke škodě. Aby člověk nebyl otrokem práce, ale naopak aby se výrobní proces přizpůsobil „*potřebám člověka a jeho způsobu života.*“⁵⁸¹ Je nutné, aby lidé měli „*dostatek klidu a volného času k životu rodinnému, kulturnímu, společenskému*

⁵⁷³ Pastorální konstituce *Gaudium et spes* se nezabývá dnem odpočinku specializovaně, ale je možné pochopit, že obecné podmínky dobra, které připomíná ve svých člancích, formují člověka a společnost jako celek. Proto je možné tyto články chápat jako platné i ke slavení tohoto svátečního dne.

⁵⁷⁴ Srov.: *Gaudium et spes*, Pastorální konstituce Druhého Vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě, [online], Řím, 1965, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁷⁵ Tamtéž

⁵⁷⁶ Srov.: Tamtéž

⁵⁷⁷ Tamtéž, čl. 14

⁵⁷⁸ Tamtéž, čl. 34

⁵⁷⁹ Tamtéž, čl. 38

⁵⁸⁰ Tamtéž

⁵⁸¹ Tamtéž, čl. 67

a náboženskému. Mají mít příležitost rozvíjet svobodně síly a schopnosti, které snad při svém zaměstnání mohou pěstovat jen skrovně.⁵⁸²

Příloha 9: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Laudato si, encyklice papeže Františka o péči o společný domov z roku 2015

Článek 236:

„V eucharistii dochází stvoření svého nejvyššího povýšení.“⁵⁸³ Je to kosmická láska, která „spojuje nebe a zemi a objímá a proniká celé stvoření.“⁵⁸⁴ V ní je „uskutečněna plnost, je to živý střed veškerenstva, překypující střed lásky a nevyčerpatelného života.“⁵⁸⁵ Účastí na eucharistii se člověk se člověk sjednocuje se samotným Stvořitelem, ve kterém má svůj původ.⁵⁸⁶

Článek 237: Navazuje významově na článek 236 a rozvíjí účast na eucharistii skrze nedělní rozměr.

„V neděli má účast na eucharistii zvláštní význam.“⁵⁸⁷ Neděle se připodobňuje k hebrejské sobotě jako den „ozdravení vztahu člověka s Bohem, se sebou samým, s druhými a se světem. Neděle je den vzkříšení, ‚první den‘ nového stvoření.“⁵⁸⁸ Je to den Pánova vzkříšeného lidství a den, který hlásá „věčné odpočimutí člověka v Bohu.“⁵⁸⁹ Neděle se stává jednotou „odpočinku a svátku“,⁵⁹⁰ která není pouhou nečinností, ale kontemplativním odpočinkem, „který je součástí naší podstaty.“⁵⁹¹ „Zákon týdenního odpočinku ukládá zřeknutí se práce sedmého dne, ‚aby si odpočimul tvůj býk i tvůj osel. A osvěží se syn tvé služebnice a přistěhovalec‘ (Ex 23,12). Odpočinek je rozšířením pohledu a umožňuje opětovné uznání práv druhých. Den odpočinku, jehož středem je eucharistie, takto svým světlem ozařuje celý týden a povzbuzuje nás, abychom si osvojili péči o přírodu a chudé.“⁵⁹²

Článek 243: Setkání a cesta

Článek 243 je téměř v závěru encykliky. Je to vize setkání člověka s „nekonečnou krásou Boha (srov. 1 Kor 13,12).“⁵⁹³ Cesta „k věčné sobotě, k novému Jeruzalému, ke společnému nebeskému domovu.“⁵⁹⁴

⁵⁸² Tamtéž

⁵⁸³ František: Laudato si, [online], encyklika, čl. 236, Řím, 2015, <https://www.farnostsusice.cz/doc/encyklika-laudato-si.pdf?1442638547358>, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁸⁴ Tamtéž

⁵⁸⁵ Tamtéž

⁵⁸⁶ Srov.: Tamtéž

⁵⁸⁷ FRANTIŠEK: Laudato si, [online], encyklika, čl. 237, Řím, 2015, <https://www.farnostsusice.cz/doc/encyklika-laudato-si.pdf?1442638547358>, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁸⁸ Tamtéž

⁵⁸⁹ Tamtéž

⁵⁹⁰ Tamtéž

⁵⁹¹ Tamtéž

⁵⁹² Tamtéž

⁵⁹³ Tamtéž, čl. 243

⁵⁹⁴ Tamtéž

Příloha 10: Stručný přehled teologie a etiky dne odpočinku v Dies Domini, apoštolském listu Jana Pavla II. o svěcení dne Páně z roku 1998

Dies Domini je nejucelenější a nejdůležitější dokument o svěcení dne Páně, dne odpočinku. Zabývá se nedělí úplným způsobem a z každého úhlu pohledu.

Úvod

Úvodní část představuje den Páně jako den, který je spojen s jádrem křesťanského tajemství. Je to den Kristova vzkříšení a „*Velikonoce, které se vracejí každý týden.*“⁵⁹⁵ Událost, kterou potvrzují ti, kdo byli vyvoleni za svědky Ježíšova vzkříšení. „*Tato podivná událost, absolutně jedinečná v lidských dějinách, spočívá v samotném srdci tajemství času.*“⁵⁹⁶ Je to den, který se už od dob apoštolů a prvních křesťanů těší velké vážnosti a volá i dnešního člověka, aby stále znova v něm nacházel⁵⁹⁷ „*význam pro křesťanský a lidský život.*“⁵⁹⁸ Bohužel v dnešní době se význam neděle ve společnosti mění a stále více postupně ztrácí svůj náboženský charakter. Proto jsou věřící vyzýváni, aby znova objevili posvátnost neděle a vyhnuli se každé významové záměně, která by její posvátný charakter ohrozila.

Tento list má za úkol obnovit nauku o neděli jako dnu Páně, „*kteřý je v samém srdci křesťanského života.*“⁵⁹⁹ Je důležité, aby křesťané našli opět v neděli⁶⁰⁰ její význam a nebáli se „*dát svůj čas Kristu.*“⁶⁰¹

Dies Domini: I. kapitola

Článek 8–18: Oslava Stvořitelova díla

Zabývá se nedělí z hlediska stvoření. Bůh je původcem stvoření, všechno stvoření povstalo skrze něho. Již při stvoření Bůh „*implikuje Kristovo ‚kosmické poslání‘.*“⁶⁰² Příběh stvoření knihy Geneze je oslavou Stvořitele a představením stvořeného světa jako místa Bohem chtěného: „*Bůh viděl, že je to dobré. (Gn 1:10,12)*“⁶⁰³ Tak vše stvořené „*nese v sobě otisk jeho dobrot,*“⁶⁰⁴ příkladu pro člověka.

Bůh pracuje a také odpočívá. Dává příklad člověku, aby konal podobným způsobem. Odpočinek, jehož požadavek Bůh později obnovuje, má svůj význam jako celek se dvěma významovými prameny: odpočinek ve stvořitelském díle Boha a odpočinek jako pečeť smlouvy na památku vysvobození Izraele z egyptského otroctví. Tak se Bůh představuje Izraeli jako tentýž, Stvořitel i Vysvoboditel. „*Bůh požehnal a posvětil sedmý den (Gn 2,3). Předpis o Šabat, jímž se v první smlouvě připravuje neděle nové a konečné Smlouvy, proto koření v hloubi Božího plánu.*“⁶⁰⁵ Požadavek slavit sedmý den je zakotven

⁵⁹⁵JAN PAVEL II.: Dies Domini, [online], Apoštolský list, čl. 1, Řím, 1998, http://web.katolik.cz/feeling/library/dies_domini.pdf, [cit. 25. 8. 2021]

⁵⁹⁶ Tamtéž

⁵⁹⁷ Tamtéž, čl. 3

⁵⁹⁸ Tamtéž

⁵⁹⁹ Tamtéž, čl. 7

⁶⁰⁰ Tamtéž

⁶⁰¹ Tamtéž

⁶⁰² Tamtéž, čl. 8

⁶⁰³ Tamtéž, čl. 9

⁶⁰⁴ Tamtéž, čl. 10

⁶⁰⁵ Tamtéž, čl. 13

v Desateru, čímž se stává spolu ostatními příkazy základem morálního života člověka. „*Umístěním tohoto přikázání do kontextu základní etiky Izrael a poté církve prohlašují, že je nepovažují jen za věc náboženské disciplíny, ale za definující a nesmazatelné vyjádření našeho vztahu s Bohem, ohlášené a vyložené biblickým zjevením.*“⁶⁰⁶ Je to požehnaný den, určený ke chvále Boha, který však posvěcuje i čas ostatní. Věřící přerušuje práci v den Páně, aby skrze den odpočinku a dialog s Bohem, „*uznal závislost člověka a kosmu na Bohu.*“⁶⁰⁷ Volá-li Bůh ‚*pamatuj!*‘, neznamená to pouhé zapamatování, ale výzvu k aplikaci řádu dne odpočinku do života, aby zapamatoval a také konal.

Celek teologie dne odpočinku sestává také ze zprávy z knihy Deuteronomium, která se neváže na událost Stvoření, ale na zprávu o vysvobození Izraele z egyptského otroctví: „*Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží. Proto to přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.*“ (Dt 5,15).⁶⁰⁸ Proto bude Izrael světit den odpočinku, aby oslavil divy, které Bůh pro něj vykonal.⁶⁰⁹

Od Šabatu k neděli

Pro křesťany se stal první den po šabatu „*svátečním, protože to byl den, kdy jejich Pán vstal z mrtvých.*“⁶¹⁰ Křesťanským naplněním šabatu se stává Kristus, který svou smrtí a vzkříšením plně vyjadřuje událost Stvoření a Vysvobození, aby se čas posunul „*od Šabatu k prvnímu dni po Šabatu od sedmého dne k prvnímu: Dies Domini se stává dies Christi*“⁶¹¹

Dies Christi, II. kapitola

Článek 19–30: Den vzkříšení našeho Pána a dar Ducha svatého

Neděle jsou každotýdenní Velikonoce. Oslava vzkříšení, která byla běžnou praxí už v době prvních křesťanů. Proto by věřící měli každý týden promýšlet a prožívat Vzkříšení a celkově události Velikonoc. I když nebylo možné tento den prožívat jako den prostý práce, měla⁶¹² „*oslava dne Vzkříšení naukovou a symbolickou hodnotu, schopnou vyjádřit celé křesťanské tajemství ve vší jeho novosti.*“⁶¹³ Tato nová hodnota měla za následek stále větší odlišení od Šabatu. Neděle se stala zpřítomněním události, která měla jinou teologii, a tak postupně přestal být důvod Šabat zachovávat.⁶¹⁴ Teologie Vzkříšení jako nového Stvoření⁶¹⁵ „*zve k pochopení vzkříšení jako nového stvoření, jehož prvotinou je oslavený Kristus.*“⁶¹⁶ Jinou teologickou úvahou byla představa neděle jako den „světla“, který je ozářený „*triumfem vzkříšeného Pána.*“⁶¹⁷

⁶⁰⁶ Tamtéž, čl. 13

⁶⁰⁷ Tamtéž, čl. 15

⁶⁰⁸ Tamtéž, čl. 17

⁶⁰⁹ Srov.: čl. 17

⁶¹⁰ Tamtéž, čl. 18

⁶¹¹ Tamtéž, čl. 18

⁶¹² Srov.: Tamtéž, čl. 22

⁶¹³ Tamtéž

⁶¹⁴ Srov.: čl. 23

⁶¹⁵ Tamtéž, čl. 24

⁶¹⁶ Tamtéž

⁶¹⁷ Tamtéž, čl. 26

Neděle je také dnem Ducha, „ohně“, který byl o Letnicích viditelným znamením, aby ozářil „zakládající událost církve.“⁶¹⁸ Je to událost, která dává církvi život a hluboký smysl každé neděle jako dne víry.⁶¹⁹

Sedmidenní uspořádání týdne s hlavním dnem neděle má tak velkou hodnotu, že církev může přijmout jen takové uspořádání civilního kalendáře, které toto uspořádání respektuje.⁶²⁰

Kapitola III. Dies Ecclesiae

Článek 31–54: Eucharistické shromáždění: Srdce neděle

„*Já jsem s vámi po všechny dny, až do skonání věku.*“⁶²¹ Skutečnost, díky níž „*den vzkříšení, neděle, není pouhou připomínkou minulé události: je to oslava živé přítomnosti Vzkříšeného Pána vprostřed jeho lidu.*“⁶²² Křesťané se v neděli scházejí ke společenství s Kristem, aby svědčili o jednotě s ním a dosvědčovali svým jednáním, že jsou vykoupeným lidem.⁶²³ Zvláště silným vyjádřením tohoto postoje je Eucharistické shromáždění, jehož je zároveň eucharistie „zdrojem“. „*Eucharistie církev vyživuje a formuje: „Protože je jeden chléb, jsme my mnozí jedno tělo, neboť všichni máme podíl na jednom chlebu (1 Kor 10,17).“*⁶²⁴ Tento rozměr eucharistie je nejvíce viditelný v neděli, „*kdy se celé společenství schází k připomenutí Pánova vzkříšení.*“⁶²⁵

„*Dies Domini je proto i Dies Ecclesiae*“⁶²⁶ Jeto den, který formuje farní společenství, aby se stalo místem jednoty lidu, stejně jako je v jednotě Otec, Syn a Duch svatý.⁶²⁷ Neděle je také obrazem putujícího lidu v eschatologickém smyslu a „*dnem křesťanské naděje*“,⁶²⁸ o které lid slyší při stole slova, kde se osvětlují dějiny spásy. Křesťan se tak v liturgii setkává se svým Pánem dvěma způsoby, které tvoří spolu jednotu: „*u stolu slova a Chleba života.*“⁶²⁹

„*Je třeba mít na mysli, že liturgické hlásání slova Božího, zvláště při eucharistickém shromáždění, není ani tak chvíli pro rozjímání a katecheze, jako dialog mezi Bohem a jeho lidem, dialogem, v němž se zvěstují divy spásy a stále se obnovují požadavky Úmluvy.*“⁶³⁰ Nedělní eucharistie je „*díkovzdání*“, které se obrací k Bohu jménem celého společenství: děkuje mu za dary, které člověk dostává; tyto díky jsou zároveň Boží oslavou.⁶³¹

⁶¹⁸ Tamtéž, čl. 28

⁶¹⁹ Srov.: Tamtéž, čl. 28–29

⁶²⁰ Srov.: Tamtéž, čl. 30

⁶²¹ Tamtéž, čl. 31

⁶²² Tamtéž

⁶²³ Srov.: Tamtéž

⁶²⁴ Tamtéž, čl. 32

⁶²⁵ Tamtéž.

⁶²⁶ Tamtéž, čl. 35

⁶²⁷ Srov. Tamtéž, čl. 36

⁶²⁸ Tamtéž, čl. 38

⁶²⁹ Tamtéž, čl. 39

⁶³⁰ Tamtéž, čl. 41

⁶³¹ Srov.: čl. 42

„Mše skutečně pravdivě zpřítomňuje obět' na Kříži.“⁶³² Je to božská obět', v níž je „přítomen a nekrvavým způsobem obětován sám Kristus, který se obětoval jen jedenkrát a za všechny krvavým způsobem na oltáři kříže.“⁶³³ Kolem této každý týden zpřítomněné události vzniká „společenství s Kristem, (které) je hluboce propojeno se společenstvím s našimi bratřími a sestrami.“⁶³⁴ Je to událost bratrství, kterou zažíváme spolu s ostatními věřícími aktivní účastí na liturgii, která se stává základní přípravou pro „přijetí úkolů, které je (věřící) čekají v běžném životě.“⁶³⁵

„Jakou omluvu dají Bohu ti, kdo se ve dni Páně neshromáždí, aby slyšeli slovo života a přijali božský pokrm, který trvá věčně?“⁶³⁶ Nedělní účast na bohoslužbě je povinností, neboť je chválou Boha a posvěcením člověka. Dokonce i v době nesvobody křesťané, lid i kněží, slavili Večeři páně a vystavovali se postihu, často i smrti. Není to pro dnešního člověka opravdový příklad?⁶³⁷

První křesťané nepotřebovali žádná církevní ustanovení ohledně dodržování dnu Páně. „Až později, při pohledu na vlažnost a nedbalost některých, musela církev učinit povinnost účasti na nedělní mši výslovnou.“⁶³⁸ Proto pokud nebrání účasti na slavení nedělní bohoslužby (může být i v sobotu večer) vážná překážka, je nedělní bohoslužba pro křesťana povinná.⁶³⁹

Nedělní oslavy Vzkříšení našeho Pána jsou vhodnou chvílí pro spoluúčast všech věřících, kteří se mají aktivně při bohoslužbě zapojit, jak jen to je nejvíce možné. Zároveň jsou nedělní oslavy příležitostí pro chvíle, „stojící vně liturgického kontextu: rodinný život, společenské vztahy, chvíle oddechu – tak aby se pokoj a radost Vzkříšeného Pána projevovaly i v běžném životě.“⁶⁴⁰

Problémem svěcení dne Páně eucharistickou bohoslužbou je zejména v dnešní době z různých důvodů nedostatek kněží. I když je možné konat nedělní shromáždění bez kněze, preferované a závazné je „slavení mešní oběti, jediného způsobu, jímž se skutečně zpřítomňuje Pascha Páně, jedině plné uskutečnění eucharistického shromáždění, jemuž in persona Christi předsedá kněz, láme chleba slova a Eucharistie.“⁶⁴¹

Jelikož se věřící z různých mimořádně vážných důvodů nemohou účastnit nedělní mše, je možné náhradou fyzické účasti použít vysílání rozhlasu nebo televize. I když toto vysílání není naplněním nedělní účasti na bohoslužbě, je pro nemohoucí cennou pomocí.⁶⁴²

Kapitola IV. Dies hominis

Článek 55–73: Neděle: Den radosti, odpočinku a solidarity

⁶³² Tamtéž, čl. 43

⁶³³ Tamtéž, čl. 43

⁶³⁴ Tamtéž, čl. 44

⁶³⁵ Tamtéž, čl. 45

⁶³⁶ Tamtéž, čl. 46

⁶³⁷ Srov.: Tamtéž, čl. 46

⁶³⁸ Tamtéž, čl. 47

⁶³⁹ Srov.: Tamtéž

⁶⁴⁰ Tamtéž, čl. 52

⁶⁴¹ Tamtéž, čl. 53

⁶⁴² Srov.: Tamtéž, čl. 54

Ještě dříve, než neděle dostala svůj smysl jako den odpočinku, chápali ji křesťané jako den radosti. Je to náplň, která je „každodenní ozvěnou prvního setkání se Vzkříšeným Pánem, je nesmazatelně poznačena radostí, s níž učedníci pozdravili Mistra: „Učedníci se zaradovali, když uviděli Pána (J 20,20).“⁶⁴³ Křesťanská radost neděle musí protknout celý týden a celý život, formovat člověka ke svatosti. Křesťanská radost nestojí v protikladu s lidskou radostí, neboť má svůj základ „v radosti oslaveného Krista, dokonalého obrazu a zjevení člověka podle Božího záměru.“⁶⁴⁴

Neděle je den oslavy Boha. Oslava jako obsah neděle „ukazuje zvláštním způsobem, jak naplňuje starozákonní Šabat. V den Páně, který Starý zákon spojuje s dílem stvoření (Srv. Gn 2,1-3, Ex 20,8–11) a Exodem (srv. Dt 5,12–15), je křesťan povolán, aby zvěstoval nové stvoření a novou smlouvu, přinesenou ve velikonočním tajemství Krista. V této perspektivě může být plně obnovena teologie Šabatu bez ustoupení z křesťanského charakteru neděle.“⁶⁴⁵

Tak jako měl být kdysi Šabat určený pro člověka, stejně tak je pro člověka určena neděle: den liturgického shromáždění a den odpočinku. I když první ustanovení o neděli jako dni klidu od práce bylo iniciativou římského státu, získala tím i církev velký užitek. Neděle se etablovala jako téměř celosvětový sváteční den, ale zároveň se z něj vytrácí povědomí o jeho posvátnosti.⁶⁴⁶ „Existuje nebezpečí, že úžasná moc nad stvořením, kterou Bůh člověku dal, ho povede k tomu, že zapomene, že Bůh je Stvořitel, na němž vše závisí.“⁶⁴⁷

Přestože dnešní společnost má zákony o nedělním klidu, pro mnoho lidí je nedělní klid nedosažitelný. Je proto nutné, aby stát zaručil nedělní odpočinek především jako náboženské právo, které je součástí obecně lidských práv.⁶⁴⁸

Náplní neděle je i solidarita s nejhudšími. Tak tomu bylo už od dob prvních křesťanů, a tak je tomu i dnes. Tím se naplňuje Ježíšovo učení: „*Toto je mé přikázání, abyste se milovali, jako jsem já miloval vás (J 15,10–12).*“⁶⁴⁹ Je důležité, aby solidarita byla žitá, aby se nestala jen formálním darováním, ale opravdovým aktem lásky, k němuž člověk čerpá sílu zejména z eucharistie: „*Eucharistie je událostí a programem pravého bratrství. Z nedělní eucharistie se rozlévá proud lásky, který se má rozšířit do celého života věřících počínaje inspirací samotného způsobu, jímž prožijí zbytek neděle.*“⁶⁵⁰

Kapitola V. Dies Dierum

Článek 74–80: Neděle: prvořadý svátek, odhalení smyslu času; Kristus Alfa a Omega času

Stvoření, dějiny spásy, Vtělení a Vzkříšení, ale i návrat Božího Syna na konci času, to vše má svůj rámec v dějinách, jejichž rytmus určuje čas. „*Ve světle Nového Zákona, vytvářejí léta Kristova pozemského života skutečný střed času. Ve své řeči v synagoze v pisidské Antiochii (srv. 13,33) Pavel na Kristovo Zmrtvýchvstání aplikuje slova druhého*

⁶⁴³ Tamtéž, čl. 56

⁶⁴⁴ Tamtéž, čl. 58

⁶⁴⁵ Tamtéž, čl. 59

⁶⁴⁶ Srov.: Tamtéž, čl. 65

⁶⁴⁷ Tamtéž

⁶⁴⁸ Srov.: Tamtéž, čl. 66

⁶⁴⁹ Tamtéž, čl. 69

⁶⁵⁰ Tamtéž, čl. 72

žalmu: ‚Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil.‘ Právě z toho důvodu církev při slavení velikonoční vigilie prohlašuje Krista za „Počátek a konec, za Alfa a Omega.“⁶⁵¹

Tradiční sedmidenní cyklus s prvním dnem – nedělí, byl postupně doplněn cyklus roční – *„roční liturgický cyklus.“*⁶⁵² Skrze něj je možno nahlédnout do dějin spásy v každoroční logice, která určuje rytmus života církve a formuje život věřících.

Dies Domini, závěrečná část

Velké duchovní a pastorační bohatství neděle není tolik povinností a disciplínou, jako spíše hluboké prožívání křesťanského života. *„Je nesmírně důležité, aby všichni věřící byli přesvědčeni, že nemohou žít svou vírou nebo se plně podílet na životě křesťanského společenství, pokud se pravidelně neúčastní nedělního eucharistického shromáždění.“*⁶⁵³

*„Neděle je dnem radosti a dnem odpočinku právě proto, že je „dnem Páně“, dnem Vzkříšeného Pána.“*⁶⁵⁴

Příloha 11: Neděle v zákonech České republiky

*„Jestliže to umožňuje provoz zaměstnavatele, stanoví se nepřetržitý odpočinek v týdnu všem zaměstnancům na stejný den, a tak, aby do něho spadala neděle.“*⁶⁵⁵

⁶⁵¹ Tamtéž, čl. 74

⁶⁵² Tamtéž, čl. 76

⁶⁵³ Tamtéž, čl. 81

⁶⁵⁴ Tamtéž, čl. 82

⁶⁵⁵ Zákon České republiky: 262/2006, paragraf 92, odstavec 2, [online], <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>, [cit. 25. 8. 2021]

RESUME

Křesťanské slavení dne odpočinku je inspirativní nedělní událost, ve které člověk prožívá den Páně ke chvále Boha a k svému posvěcení. To jej uschopňuje dávat světu svědectví o vztahu člověka s Bohem a tím ukázat na mimořádnou hodnotu lidské osoby. Práce je rozdělena na několik částí, které se z různých pohledů dějin spásy zabývají dnem odpočinku. Den odpočinku v teologii a etice lidu Izraele, teologii a etice Ježíše Krista, apoštolů, křesťanským pohledem, sociální naukou a dnešní situací.

Cílem práce bylo zjistit, jaký je zdroj příkazu dne odpočinku a jakým způsobem den odpočinku formuje lidský život a život celé společnosti.

Vyplývá, že ustanovení dne odpočinku se stalo prvním zdrojem cíleného osobního volna a umožnilo formaci osobního lidského života i života společnosti. Člověk mohl získat čas ke chvále Boha i čas k osobním aktivitám, které jsou mu vlastní. Díky tomu se den odpočinku stal velkým příspěvkem v růstu k opravdovému lidství a celkové důstojnosti člověka.

SUMMARY

The Christian celebration of the day of rest is an inspirational Sunday event during which one dedicates the Lord's Day to the celebration of God and their sanctification. That allows them to share the evidence of the relationship between a person and God with the world to show the exceptional value of a man. The thesis is divided into six parts – each part analyzes the day of rest from a different point of view. The day of rest from the theological and ethical point of view people of Israel, theological and ethical point of view of Jesus Christ, apostles, Christianity, social doctrine and this day.

The main goal of the thesis was to find out the origin of the day of rest and how does the day of rest affect a single person's life and how does it affect the whole society.

In conclusion, the establishment of the day of rest was the first-ever personal time off which then made possible the evolution of private life and life of the society in general. People got the chance to celebrate God and focus on their personal activities. Thanks to that the day of rest has become a great help to the evolution of true humanity and overall human dignity.